

STRATEGIA ROZWOJU PONADLOKALNEGO GMIN Z POGÓRZA STRZYŻOWSKO - DYNOWSKIEGO

2024-2032

Spis treści

WPROWADZENIE.....	3
1. Wymiar terytorialny i podstawa prawna	5
2. Synteza i wnioski z diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej..	7
2.1. Wnioski z diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej	8
2.1.1. Ogólna charakterystyka gmin	8
2.1.2. Uwarunkowania demograficzne	9
2.1.3. Pomoc społeczna	10
2.1.4. Edukacja i wychowanie.....	10
2.1.5. Kultura	11
2.1.6. Rynek pracy i bezrobocie	12
2.1.7. Przedsiębiorczość i rolnictwo	13
2.1.8. Gospodarka finansowa.....	15
2.1.9. Środowisko naturalne i formy ochrony przyrody	16
2.1.10. Dziedzictwo kulturowe	17
2.1.11. Turystyka, rekreacja i przestrzeń publiczna	18
2.1.12. Infrastruktura techniczna i gospodarka odpadami	21
2.1.13. Mieszkalnictwo i planowanie przestrzenne	23
3. Analiza SWOT	25
Schemat 1 Analiza SWOT	25
4. Spójność Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko - Dynowskiego na lata 2024 - 2032 z dokumentami i celami na poziomie europejskim, krajowym i regionalnym.....	31
4.1. Poziom europejski.....	31
Schemat 2 Cele Polityki Spójności UE na lata 2021-2027	32
4.2. Poziom krajowy	33
4.3. Poziom regionalny.....	37
5. Plan strategiczny Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032	40
6. Plan operacyjny Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032 oraz kierunki interwencji rozwoju OF.	42
6.1. Cele strategiczne rozwoju w wymiarze przestrzennym, gospodarczym, społecznym i klimatyczno - środowiskowym. Cele operacyjne, kierunki działań oraz oczekiwane rezultaty i wskaźniki ich osiągnięcia	42
6.1.1. CEL STRATEGICZNY 1: Nowoczesna gospodarka i edukacja	44
6.1.2. CEL STRATEGICZNY 2: Efektywne zarządzanie rozwojem gminy	51
6.1.3. CEL STRATEGICZNY 3: Wysoka jakość życia mieszkańców	59
6.1.3. CEL STRATEGICZNY 4: Turystyka, rekreacja i oferta czasu wolnego	71

7. Kierunki interwencji.....	79
8. Kluczowe działania i projekty strategiczne	81
8.1. Projekty strategiczne.....	83
8.2. Projekty uzupełniające	94
8.3. Projekty realizowane w ramach instrumentu IIT	97
9. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej wraz z ustaleniami i rekomendacjami w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej	105
9.1. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej	106
9.2. Ustalenia i rekomendacje w zakresie lokalnych polityk przestrzennych.....	111
10. Obszary strategicznej interwencji	118
10.1. OSI krajowe - <i>Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030):</i>	118
10.2. OSI regionalne - <i>Strategia rozwoju województwa - Podkarpackie 2030:.....</i>	120
10.3. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego – Perspektywa 2030:	127
10.4. OSI lokalne - <i>Strategia Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko- Dynowskiego na lata 2024-2032</i>	132
11. System realizacji <i>Strategii</i> , w tym wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych	133
11.1 Struktura organizacyjna zarządzania <i>Strategią</i>	133
11.2 Partycypacja społeczna na etapie przygotowania <i>Strategii</i> oraz uzgodnienia strategiczne	137
11.3 Wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych.....	140
11.4 Aktualizacja <i>Strategii</i>	140
11.5 Zmiana składu Porozumienia	141
11.6 Opis procesu zaangażowania partnerów społeczno-gospodarczych	142
12. Monitorowanie wdrażania <i>Strategii</i>	144
12.1. Proces monitorowania realizacji <i>Strategii</i>	144
12.2. Ocena (ewaluacja) stopnia osiągnięcia celów strategicznych	145
13. Ramy finansowe i źródła finansowania <i>Strategii</i>	146
13.1. Instrumenty wynikające z polityk Unii Europejskiej	147
13.2. Programy budżetu państwa, funduszy celowych i innych krajowych środków publicznych.....	149
Spis tabel	151
Spis map	151
Spis rysunków	152
Spis zdjęć.....	152

WPROWADZENIE

Samorządy lokalne mierzą się z wieloma wyzwaniami związanymi m.in. z procesami depopulacji, zmianami technologicznymi oraz zjawiskami natury globalnej, jak zmiany klimatyczne. W szczególnej sytuacji są obszary wiejskie, gdzie problemy te ujawniają się w większym nasileniu, powodując realne zagrożenie marginalizacją społeczno-gospodarczą. Jednocześnie obszary te dysponują wieloma zasobami, które, odpowiednio wykorzystane, mogą złagodzić występujące problemy, a w niektórych przypadkach stanowią atuty służące przyspieszeniu procesów rozwojowych.

Wyzwania, przed jakimi stoją samorządy Gminy Strzyżów, Gminy Frysztak, Gminy Niebylec i Gminy Wiśniowa oraz Powiatu Strzyżowskiego, skłoniły ich włodarzy do poszukiwania nowych rozwiązań pozwalających na zapewnienie mieszkańcom dostępu do usług publicznych wysokiej jakości oraz wspieranie rozwoju lokalnej gospodarki. Jednym z takich rozwiązań jest usystematyzowana współpraca, pozwalająca na racjonalizację wydatków budżetowych, a także prowadzenie działań służących niwelowaniu problemów jak największej liczby mieszkańców, niezależnie od gminy, którą zamieszkują.

W związku z tym cztery powyższe gminy leżące na terenie powiatu strzyżowskiego, w obszarze Pogórza Strzyżowskiego i Pogórza Dynowskiego wraz z Powiatem Strzyżowskim postanowiły podjąć ściślejszą współpracę i wprowadzić nowatorskie rozwiązania, służące większej efektywności prowadzonych inwestycji, lepszej realizacji usług publicznych, zwiększaniu swoich szans na uzyskanie środków zewnętrznych na realizację projektów rozwojowych, jak również mobilizacji i zwiększeniu aktywności mieszkańców. W tym celu 23 grudnia 2024 roku w Urzędzie Gminy i Miasta w Strzyżowie Wójtowie Gmin Frysztak, Niebylec i Wiśniowa, Burmistrz Strzyżowa oraz Starosta i Wicestarosta Strzyżowski działający w imieniu Zarządu Powiatu Strzyżowskiego podpisali porozumienie określające zasady współpracy przy opracowaniu i wdrażaniu *Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032*. Sygnatariusze jako nazwę zawartego porozumienia przyjęli: **„Porozumienie Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032”**.

Niniejsza *Strategia* stanowi wyraz wspólnej polityki partnerskich gmin, przy udziale Powiatu Strzyżowskiego do roku 2032, nie odbierając żadnej z nich prawa do przygotowania własnej strategii rozwoju lokalnego. Jest to pierwszy tego typu dokument opracowany we współpracy w/w. Gmin i Powiatu, choć należy zwrócić uwagę na dotychczasowe doświadczenia samorządów zdobyte m.in. dzięki współpracy w ramach Lokalnych Grup Działania, partnerstw czy

związków gmin, w których uczestniczyły. Przyjęty tryb ekspercko-partycypacyjny opracowania *Strategii* pozwolił na włączenie w przygotowanie dokumentu różnych środowisk z obszaru zawartego partnerstwa.

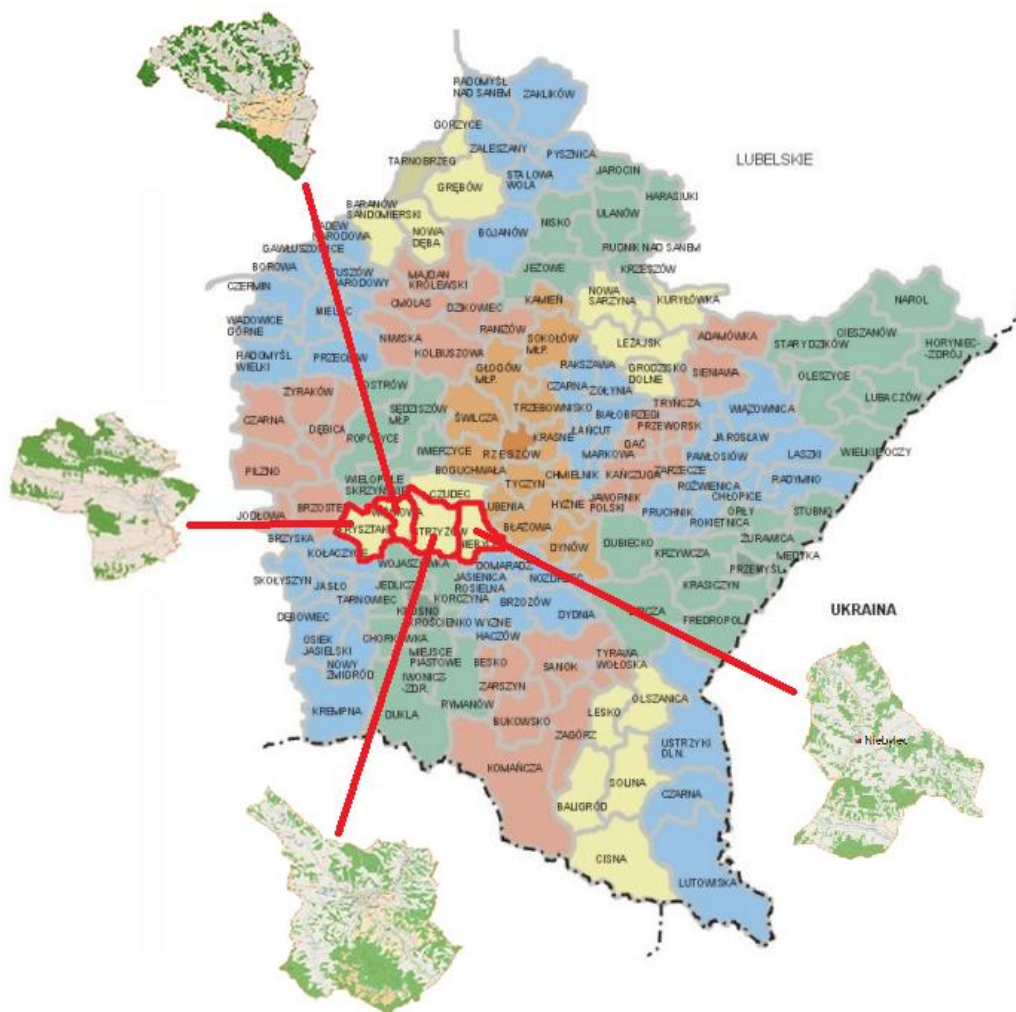
Strategia składa się z dwóch części tj. diagnostycznej oraz strategicznej. W części diagnostycznej sformułowano najistotniejsze wnioski na podstawie wykonanej dla niniejszego opracowania *Diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej, przestrzennej i klimatyczno – środowiskowej obszaru funkcjonalnego obejmującego terytorium gmin Frysztak, Niebylec, Strzyżów i Wiśniowa*, określając potencjały i bariery oraz szanse rozwojowe w poszczególnych elementach składających się na funkcje obszaru.

W części strategicznej wyznaczono wizję dla wyznaczonego obszaru funkcjonalnego oraz misję partnerskich samorządów, określając jednocześnie cele strategiczne i związane z nimi kierunki działań, analizując również spójność opracowywanego dokumentu z dokumentami strategicznymi na poziomie europejskim, krajowym i regionalnym. Część wdrożeniowa *Strategii* zawiera zestaw projektów realizujących przyjęte cele, systemy wdrażania oraz monitorowania i ewaluacji, a także potencjalne źródła finansowania działań ze środków zewnętrznych. W dokumencie przedstawiono również rolę społeczności lokalnej w przygotowaniu dokumentu, jak również sposoby jej włączenia w projektowane działania na etapie realizacji *Strategii*.

1. Wymiar terytorialny i podstawa prawna

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032 (w dalszej części opracowania określana jako „SRP”) przygotowana z udziałem Powiatu Strzyżowskiego obejmuje cztery gminy: Frysztak, Niebylec, Strzyżów i Wiśniowa, sąsiadujące ze sobą, położone w powiecie strzyżowskim, w środkowo – zachodniej części województwa podkarpackiego. Terytorium czterech powyższych gmin na mocy zawartego porozumienia tworzy obszar funkcjonalny *Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032*.

Mapa 1 Lokalizacja gmin objętych Strategią Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032 w województwie podkarpackim

Źródło: <http://podkarpackie.gov.pl>

Strategia opracowana została na podstawie art. 10g ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1465 z późn. zm.) który umożliwia gminom sąsiadującym i powiązanym ze sobą funkcjonalnie opracowanie strategii rozwoju ponadlokalnego, będącej wspólną strategią rozwoju w zakresie ich terytorium. Udział Powiatu Strzyżowskiego w tym przedsięwzięciu wynika z art. 10g ust. 2. p. 2 oraz art. 74 ust. 3 w/w ustawy, a także z art. 5 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2024 r. poz. 107 z późn. zm.).

SRP daje gminom możliwość wspólnego planowania działań rozwojowych, co ma kluczowe znaczenie zwłaszcza w odniesieniu do realizacji inwestycji, stanowi również podstawę do podejmowania decyzji o sposobie i zakresie dostarczania społecznościom lokalnym wybranych usług publicznych. Strategia przygotowana przez kilka gmin może więc przynieść wymierne korzyści wszystkim interesariuszom - w szczególności poprzez dostosowanie planów inwestycyjnych i uwzględnienie w nich potrzeb całego obszaru objętego strategią, jak również dzięki realizacji wspólnych przedsięwzięć inwestycyjnych.

Zakres SRP, podobnie jak w przypadku strategii rozwoju gminy określony jest w art. 10e ust. 3 ustawy o samorządzie gminnym. Niniejsze opracowanie zawiera więc wszystkie elementy wyszczególnione w tym artykule, w tym m.in. cele strategiczne rozwoju, kierunki działań wraz z planowanymi rezultatami do osiągnięcia, kluczowe obszary strategicznej interwencji, projektowany model struktury funkcjonalno - przestrzennej, ustalenia i rekomendacje w zakresie prowadzenia polityki przestrzennej, opis systemu realizacji strategii, prognozowane ramy finansowe, wskazanie potencjalnych źródeł finansowania przewidzianych działań i in.

Podstawę prawną opracowania niniejszego dokumentu stanowi również ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2025 r. poz. 198), która określa zasady prowadzenia polityki rozwoju, podmioty prowadzące tę politykę oraz tryb współpracy między nimi, a także ustawa z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027 (Dz. U. z 2022 r., poz. 1097), wprowadzająca szczególne instrumenty realizacji programów, między innymi w postaci Innych Instrumentów Terytorialnych (IIT), które umożliwiają wspólną realizację projektów przez różne podmioty w ramach rozwoju terytorialnego.

2. Synteza i wnioski z diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej

Podstawowym źródłem dla formułowania wniosków strategicznych w niniejszym opracowaniu była analiza potencjałów i barier rozwojowych wynikających z uwarunkowań wewnętrznych wyznaczonego obszaru funkcjonalnego czterech gmin porozumienia. Wykorzystano dla tego celu analizę istniejących uwarunkowań i zjawisk w sferze gospodarczej, społecznej, środowiskowej, a także przestrzennej (w tym określenie podstawowych cech struktury przestrzennej obszaru oraz zróżnicowań wewnętrznych, jak również analizę powiązań funkcjonalnych).

Drugim elementem dokonanej oceny strategicznej było uwzględnienie uwarunkowań zewnętrznych, które mogą wspierać wykorzystanie atutów obszaru porozumienia i przyspieszać pozytywne zmiany, ale mogą też stanowić zagrożenie dla rozwoju gmin tworzących wyznaczony obszar funkcjonalny. Do najistotniejszych tego typu uwarunkowań należą:

- procesy globalne (zmiany klimatyczne oraz powiązane z tym problemem: stan powietrza i kurczące się zasoby wody; zmiany technologiczne, w tym rewolucja cyfrowa, wpływające nie tylko na procesy gospodarcze, ale również funkcjonowanie społeczeństwa; rosnące nierówności społeczne; zjawiska kryzysowe w tym wynikające z pandemii SARS-COV-2 i jej skutków oraz agresji Rosji na Ukrainę);
- polityki Unii Europejskiej, w tym Nowy Zielony Ład oraz istotne z punktu widzenia partnerstwa polityki wspierające rozwój, jak Polityka Spójności, Wspólna Polityka Rolna i in.;
- kierunki polityki rozwojowej kraju oraz województwa podkarpackiego.

W formułowaniu wniosków zastosowano podejście funkcjonalne. Podejmując dany wątek tematyczny nie odniesiono się wyłącznie do uwarunkowań wewnętrznych obszaru porozumienia, ale również do szans i zagrożeń wynikających z otoczenia zewnętrznego. Pogłębiony materiał analityczny, będący podstawą do sformułowania wniosków diagnostycznych, jest zawarty w dokumencie *Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej, przestrzennej i klimatyczno – środowiskowej obszaru funkcjonalnego obejmującego terytorium gmin Frysztak, Niebylec, Strzyżów i Wiśniowa*, stanowiącym załącznik do niniejszej Strategii.

2.1. Wnioski z diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej

Zgodnie z obowiązującymi przepisami dotyczącymi strategii rozwoju ponadlokalnego opracowanie *Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032* poprzedzone zostało przygotowaniem *Diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej, przestrzennej i klimatyczno - środowiskowej obszaru funkcjonalnego obejmującego terytorium gmin Frysztak, Niebylec, Strzyżów i Wiśniowa*, która stanowi kluczowy etap w kompleksowej ocenie ponadlokalnych zasobów oraz w wypracowaniu strategicznych rozwiązań.

Wnioski z diagnozy stanowiły podstawę opracowania części kierunkowej SRP, która zawiera wizję, cele strategiczne, kierunki działań, kluczowe projekty do realizacji oraz model struktury funkcjonalno-przestrzennej wraz z rekomendacjami w zakresie polityki przestrzennej i wskazaniem obszarów strategicznej interwencji.

Poniżej zostały przedstawione najważniejsze wnioski z diagnozy, wynikające z poszczególnych obszarów tematycznych, wchodzących w skład diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej, przestrzennej i klimatyczno - środowiskowej obszaru SRP.

2.1.1. Ogólna charakterystyka gmin

- Największą gminą wchodzącą w skład wyznaczonego obszaru funkcjonalnego jest gmina Strzyżów, zajmująca powierzchnię 140 km², przez co stanowi 33,5% powierzchni ogólnej analizowanego terytorium. Drugą pod względem wielkości jest gmina wiejska Niebylec o powierzchni 104 km², stanowiąca 24,9% powierzchni ogólnej obszaru SRP. Najmniejsza powierzchniowo jest gmina Wiśniowa o powierzchni ok. 83 km², zajmując 19,8% powierzchni ogólnej analizowanego obszaru. Gmina Frysztak natomiast zajmuje 91 km² i stanowi 21,8 % obszaru.
- SRP obejmuje tereny 4 gmin, położonych w powiecie strzyżowskim, zajmujących łączną powierzchnię 418 km², co stanowi 83,1% powierzchni powiatu strzyżowskiego oraz 2,3% powierzchni województwa podkarpackiego.
- W skład wyznaczonego obszaru funkcjonalnego wchodzi jedno miasto (Strzyżów) oraz obszary wiejskie, tj. gminy Frysztak, Wiśniowa, Niebylec i obszar wiejski gminy Strzyżów, która ma charakter miejsko - wiejski.
- Sieć osadniczą obszaru SRP tworzą: miasto Strzyżów jako lokalne centrum powiatu i gminy oraz 52 sołectwa obejmujące miejscowości wiejskie,

z których trzy, tj. gminy Frysztak, Niebylec i Wiśniowa stanowią gminne ośrodki wiejskie, będące siedzibą władz gminnych.

2.1.2. Uwarunkowania demograficzne

- Obszar SRP na koniec 2023 r. zamieszkiwało 47 623 osoby, co stanowiło 2,75% ogólnej liczby ludności województwa podkarpackiego. Na przestrzeni lat 2013-2023 liczba ludności spadła na tym terenie o 2 571 osób, a trend ten utrzymywał się stale na przestrzeni ostatniego dziesięciolecia.
- Analizowany obszar w 2023 r. charakteryzował się wielkością zaludnienia zbliżoną do średniej dla województwa podkarpackiego i wynosił 113,9 os./km² (przy gęstości zaludnienia w województwie – 116,19 os./km²). Najwyższe wartości wskaźnika wystąpiły w gminie miejsko-wiejskiej Strzyżów – 140,7 os./km², natomiast najmniejsze w gminie Wiśniowa – 90,8 os./km².
- Na przestrzeni lat 2013-2023 we wszystkich gminach obszaru SRP nastąpił spadek liczby mieszkańców – największy w gminie Strzyżów – o 1 176 osób.
- Wartość przyrostu naturalnego w latach 2013-2023 na analizowanym obszarze była ujemna i wyniosła – 915, a główny wpływ na to miała niska wartość tego wskaźnika w gminie Strzyżów, który za ten okres przybrał wartość -463. Ujemny przyrost naturalny w okresie lat 2013-2023 występował we wszystkich gminach obszaru objętego *Strategią*.
- Wpływ na zmniejszającą się liczbę ludności w obszarze SRP ma także zjawisko migracji. Liczba wymeldowań z obszaru SRP na przestrzeni lat 2013-2023 znacznie przekroczyła liczbę zameldowań, w związku z czym wartość salda migracji wyniosła -1 203. Spośród analizowanych gmin największa ujemna wartość salda migracji wystąpiła w gminie Wiśniowa – 433 oraz w gminie Strzyżów -377.
- Głównym typem migracji z analizowanego obszaru funkcjonalnego są migracje edukacyjne oraz ekonomiczne do miast takich jak Rzeszów, Kraków, ale również Lublin, Warszawa i in. oraz zagraniczne.
- W strukturze ludności przeważa grupa mieszkańców w wieku produkcyjnym, jednak na przestrzeni lat 2013-2023 można zauważyć wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym oraz zmniejszanie się populacji w wieku przedprodukcyjnym. Struktura mieszkańców przedstawia się podobnie jak dla całego województwa podkarpackiego – występuje jednak na analizowanym obszarze większy udział osób w wieku poprodukcyjnym oraz mniejszy udział osób w wieku przedprodukcyjnym w liczbie ludności ogółem. Dane te wskazują na negatywny trend starzenia

się społeczeństwa na terenie czterech gmin, przy jednoczesnym spadku liczby osób w wieku przedprodukcyjnym.

2.1.3. Pomoc społeczna

- Na terenie gmin z obszaru SRP występuje zróżnicowanie pod względem zasięgu korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej. W 2023 r. największy udział korzystających z pomocy ośrodka pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem występował w gminie Wiśniowa – 9,2%, natomiast najmniejszy w gminie Niebylec – 2,9%. Średnia udziału beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej w liczbie ludności ogółem dla gmin objętych *Strategią* wynosiła 5,4%.
- Zasięg korzystania ze środowiskowej pomocy społecznej (5,4%) w gminach analizowanego obszaru funkcjonalnego jest wyższy od średniej dla województwa podkarpackiego (4,3%) oraz dla całego kraju (3,4%), co może świadczyć o większym stopniu ubóstwa i wykluczenia społecznego na tym terenie.
- Na terytorium gmin obszaru SRP funkcjonują stacjonarne jednostki pomocy społecznej: trzy domy pomocy społecznej z opieką całodobową, zlokalizowane w miejscowościach: Strzyżów, Żywnów i Glinik Dolny, Środowiskowy Dom Samopomocy w Strzyżowie oraz jeden Dzienny Dom Seniora w Zawadce.
- Funkcje społeczno-opiekuńcze pełnią również cztery Domy Dziecka: dwa w Strzyżowie oraz dwa w Żywnowie.

2.1.4. Edukacja i wychowanie

- Na terenie gmin obszaru SRP liczba dzieci do lat 3 w 2023 r. wyniosła 1 108. Opiekę nad nimi prowadziły w tym czasie dwa żłobki: w Strzyżowie i Wiśniowej oraz klub dziecięcy we Frysztaku. Znaczna część mieszkańców zapewnia opiekę nad dziećmi do lat 3 w domach, kosztem własnej pracy zawodowej. Mniejsza część mieszkańców korzysta natomiast z placówek znajdujących się w sąsiednich gminach i ośrodkach miejskich. W gminach Strzyżów, Wiśniowa i Niebylec prowadzone są prace nad uruchomieniem nowych miejsc w żłobkach. W mieście Strzyżowie rozwijają się również żłobki i przedszkola prywatne.
- W 2023 r. na terenie gmin obszaru SRP liczba dzieci w wieku od 3 do 6 lat wynosiła 1 844. W 2023 roku 89,7% z nich objętych było wychowaniem przedszkolnym w placówkach znajdujących się na tym terenie. Łącznie na obszarze SRP funkcjonowało 17 przedszkoli (w tym 2 specjalne) oraz 24 oddziały przedszkolne przy szkołach podstawowych i 1 punkt

przedszkolny. Rozwój infrastruktury w tej dziedzinie pozwoliłby na zwiększenie dostępności usług wychowania przedszkolnego.

- W zakresie szkolnictwa podstawowego, na terenie gmin obszaru SRP w roku 2023 funkcjonowało 35 szkół podstawowych, do których uczęszczało 3 572 uczniów. Współczynnik skolaryzacji brutto wyniósł w 2023 roku na tym obszarze 90,7% i uległ zmniejszeniu w stosunku do roku 2013 o 6,8%. Wartość wskaźnika w roku 2023 była powyżej średniej w województwie podkarpackim, w którym wartość ta wynosiła 89,2%.
- Wyniki egzaminu ósmoklasisty w szkołach na terenie gmin obszaru SRP w 2023 roku były na poziomie średnim w stosunku do wyników wojewódzkich i ogólnokrajowych. Najwyższe osiągnęli uczniowie z tego terenu z języka polskiego – 67%, najniższe zaś z matematyki – 51%. Wyniki z języka angielskiego ukształtowały się na poziomie 62%.
- W zakresie kształcenia ponadpodstawowego uczniowie z terytorium gmin analizowanego obszaru funkcjonalnego uczęszczają głównie do placówek oświatowych zlokalizowanych w Strzyżowie, gdzie funkcjonuje Liceum Ogólnokształcące im. A. Mickiewicza, Zespół Szkół Technicznych, a w zakresie szkolnictwa artystycznego Państwowa Szkoła Muzyczna I stopnia im. Z. Mycielskiego. Praktyczne kształcenie zawodowe zapewnia Centrum Kształcenia Zawodowego w Dobrzechowie. W Strzyżowie i we Frysztaku funkcjonują również Specjalne Ośrodki Szkolno-Wychowawcze, które przeznaczone są dla uczniów z niepełnosprawnościami intelektualnymi w stopniu umiarkowanym, znacznym lub głębokim.

2.1.5. Kultura

- Ważną rolę w upowszechnianiu kultury pełnią prowadzone przez gminy Ośrodki i Domy Kultury działające we wszystkich gminach analizowanego obszaru funkcjonalnego oraz Powiatowe Centrum Kultury i Turystyki w Wiśniowej. Organizują lub współuczestniczą w organizacji licznych wydarzeń kulturalnych, wpływając w ten sposób na ofertę kulturalną obszaru SRP. Działalność w dziedzinie kultury uzupełniają na tym terenie organizacje pozarządowe: fundacje i stowarzyszenia oraz Koła Gospodyń Wiejskich, jak również zespoły pieśni i tańca, zespoły wokalne, teatralne, chóry, orkiestry dęte i inne. Obiekty wykorzystywane na cele kulturalne z uwagi na swój obecny stan techniczny wymagają jednak modernizacji, renowacji oraz stosownej adaptacji w celu rozwoju nowych usług kulturalnych oraz poszerzenia swojej oferty w zakresie kultury dla wszystkich mieszkańców jednostek samorządu terytorialnego Partnerstwa.. W związku z niewystarczającą ofertą kulturalną w gminie Niebylec,

zgłaszana przez lokalną społeczność braków w planach rozwojowych znajduje się budowa ogólnodostępnego obiektu kulturalnego, jakim będzie Centrum Aktywności Kulturalno-Społecznej w Niebylcu.

- We wszystkich gminach obszaru SRP działają biblioteki jako samorządowe instytucje kultury. Biblioteki służą zaspokajaniu potrzeb oświatowych, kulturalnych i informacyjnych społeczeństwa, uczestniczą również w upowszechnianiu wiedzy i kultury poprzez organizację różnego rodzaju wydarzeń. Z roku na rok można jednak zauważyć spadek liczby czytelników oraz wypożyczeń, co wynika m.in. z zachodzących zmian cywilizacyjnych.

2.1.6. Rynek pracy i bezrobocie

- Na terenie gmin obszaru SRP w 2023 r. zamieszkiwały 27 272 osoby w wieku produkcyjnym, z widoczną w stosunku do roku 2013 tendencją spadkową tej grupy wiekowej w odniesieniu do całości populacji. Spadek dotyczył również liczby osób w wieku mobilnym, a więc ludzi zdolnych i gotowych do ewentualnego przekwalifikowania się oraz zmiany stanowiska lub pracy.
- Rynek pracy na terenie gmin obszaru SRP z uwagi na jego charakterystykę, opiera się na handlu i usługach, rolnictwie i przemyśle, w tym w zakresie przetwórstwa rolno-spożywczego. Walory turystyczne oraz dogodnie położenie komunikacyjne wpływają również na rozwój działalności usługowej, m. in. w zakresie hotelarstwa, gastronomii i turystyki. Znaczną liczbę podmiotów gospodarczych stanowią również na tym terenie firmy działające w sektorze budowlanym.
- Liczba osób pracujących na terenie gmin obszaru SRP na koniec 2021 roku (brak danych za lata 2022-2023 w BDL) wynosiła 6 059 osoby, stanowiąc przy tym zaledwie około 22,2% liczby osób w wieku produkcyjnym na tym obszarze. Duża część mieszkańców obszaru SRP pracuje w pobliskich ośrodkach miejskich.
- Biorąc pod uwagę wskaźnik liczby osób pracujących na 1000 ludności, obszar SRP wypada niekorzystnie na tle województwa podkarpackiego, a jego wartość wynosi w roku 2021 zaledwie 107 przy 224 dla województwa. Zauważyć można, że wartość wskaźnika żadnej z analizowanych gmin nie zbliża się do średniej województwa, a najwyższą osiąga w gminie Strzyżów – 193.
- Zmiana liczby osób bezrobotnych na analizowanym obszarze funkcjonalnym na przestrzeni lat 2019-2023 wpisywała się w tendencję krajową oraz regionalną. Od 2019 do 2023 roku następował systematyczny

spadek liczby zarejestrowanych bezrobotnych (z przejściowym załamaniem rynku wskutek wybuchu pandemii wirusa COVID-19 w latach 2019-2020). W 2023 roku udział osób bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na terenie gmin obszaru SRP wyniósł 9,1%. Wskaźnik ten określa skalę bezrobocia w obszarze objętym SRP oraz w poszczególnych gminach. Mimo spadku tej wartości w stosunku do roku 2019, która i tak przewyższa wartość dla województwa podkarpackiego oraz całego kraju, niekorzystnie świadczy on o sytuacji na rynku pracy na tym terenie.

2.1.7. Przedsiębiorczość i rolnictwo

- Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych na terenie gmin analizowanego obszaru funkcjonalnego w 2023 wyniosła 3 991 i w stosunku do roku 2019 wzrosła o 15% (3 469 podmiotów gospodarczych w 2019 roku). Wzrost tej liczby na przestrzeni lat 2019-2023 wystąpił w każdej z gmin objętych *Strategią*, jest to jednak zjawisko powszechne w skali całego kraju. Największy wzrost nastąpił w gminie Wiśniowa. Przeważającą część podmiotów gospodarczych na terenie omawianych gmin w 2023 roku stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, zarejestrowane w Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej – 80,1% ogółu podmiotów. Na przestrzeni lat 2019-2023 w tej grupie podmiotów nastąpił również największy wzrost ich liczby. W tym okresie wzrosła także liczba spółek handlowych i spółek handlowych z udziałem kapitału zagranicznego oraz liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych.
- W strukturze zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na omawianym obszarze w 2023 roku największy udział miały mikroprzedsiębiorstwa zatrudniające do 9 pracowników, które stanowiły prawie 96,7% ogółu podmiotów (3 862 podmioty). Znacząco również zwiększyła się ich liczba na przestrzeni lat 2019-2023 – o 524, zmniejszyła się natomiast liczba podmiotów zatrudniających od 50 do 249 pracowników – o 2, oraz o jeden w przedziale 250 - 999 pracowników.
- Wskaźniki przedsiębiorczości, za które w niniejszej diagnozie przyjęto m.in. liczbę podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON na 1000 ludności, liczbę podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym oraz nowo zarejestrowane podmioty gospodarcze w rejestrze REGON na 1000 ludności, ukazują, że zarówno w roku 2019, jak i w 2023 wskaźniki dla analizowanego obszaru kształtowały się poniżej średniej dla województwa podkarpackiego. Pozostałe dane wskazują m.in., że na analizowanym terenie występowała

mniej liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 1000 mieszkańców niż średnio w województwie podkarpackim, mniejszy był też udział osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą w liczbie podmiotów gospodarki narodowej ogółem.

- Obszar gmin obszaru SRP w dużej mierze składa się z terenów o charakterze rolniczym. Zgodnie z przeprowadzonym w 2020 roku Powszechnym Spisem Rolnym na terytorium czterech gmin funkcjonowało 3 979 gospodarstw rolnych o łącznej powierzchni 17 208,19 ha, a największą ich część stanowiły gospodarstwa o powierzchni 1-5 ha (ok. 84,4% ogółu gospodarstw). Najwięcej gospodarstw rolnych (ok. 32,9% ogółu) oraz użytków rolnych znajdowało się w gminie miejsko-wiejskiej Strzyżów. Najwięcej powierzchni upraw występuje w grupie małych gospodarstw rolnych 1-5 ha, co świadczy o rozdrobnieniu gospodarstw w skali podobnej jak dla całego województwa (największą powierzchnię zajmowały w województwie podkarpackim również gospodarstwa w grupie obszarowej 1-5 ha). Gospodarstwa o takim areale dominują we wszystkich analizowanych gminach.
- Powierzchnia zasiewów ogółem na analizowanym obszarze wyniosła 13 217,78 ha i stanowiła 40,4% powierzchni użytków rolnych, wchodzących w skład gospodarstw rolnych. Na rozwój działalności rolniczej i przemysłowej wpływa funkcjonowanie na ich terenie obszarów chronionych, Czarnorzecko-Strzyżowskiego Parku Krajobrazowego, Strzyżowsko - Sędziszowskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, Hyżnieńsko - Gwoźnickiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, Sieci Ekologicznej Natura 2000 oraz rezerwatów przyrody.
- Spośród gospodarstw rolnych znajdujących się na terenie gmin obszaru SRP wg spisu rolnego z 2020 r. dochód tylko i wyłącznie z działalności rolniczej (powyżej 50% przychodów) osiągało 570 gospodarstw (14,3%), 2 090 gospodarstw (52,5%) końcową produkcję rolną przeznaczało na samozaopatrzenie, natomiast 1048 gospodarstw (26,3%) końcową produkcję przeznaczało na sprzedaż. Wynika z tego, iż większość gospodarstw rolnych jest niedochodowa lub mało dochodowa.
- W roku 2020 w gospodarstwach rolnych na analizowanym terenie pracowało 8 562 osób, co stanowiło 17,6% ogółu mieszkańców obszaru SRP. W województwie podkarpackim liczba osób pracujących w gospodarstwach rolnych wyniosła 240 873, co z kolei stanowiło 11,35% ogółu mieszkańców województwa. Ukazuje to, że większy odsetek mieszkańców gmin obszaru SRP zajmuje się pracą w gospodarstwach rolnych niż w przypadku województwa podkarpackiego.

2.1.8. Gospodarka finansowa

- Na przestrzeni lat 2019-2023 o 10,7% zwiększyła się wysokość dochodów budżetowych gmin obszaru SRP, z 252 308 367,98 zł do 279 474 380,14 zł. Wraz z dochodami, wzrosła również wysokość wydatków budżetowych, ponoszonych przez poszczególne gminy. Wydatki budżetów gmin w 2023 wyniosły 299 437 850,72 zł i w stosunku do roku 2019 zwiększyły się o 16,0%. W każdej z analizowanych gmin nastąpił wzrost dochodów oraz wydatków, co może świadczyć o poprawie sytuacji finansowej, co jest zjawiskiem powszechnym zarówno w województwie podkarpackim, jak i skali całego kraju.
- O poprawie sytuacji finansowej gmin wchodzących w skład analizowanego obszaru świadczą również wskaźniki dochodów oraz wydatków na 1 mieszkańca. Na przestrzeni lat 2019-2023 wartości obu wskaźników znacznie wzrosły, co dotyczyło każdej z gmin. Analiza porównawcza dochodów na 1 mieszkańca osiągniętych w roku 2023, wykazuje różnicę rzędu 19,7% pomiędzy wielkością dochodów gmin objętych SRP w stosunku do średniej dochodów gmin województwa podkarpackiego (gminy wchodzące w skład obszaru objętego SRP – 5 868,47 zł/os, gminy w województwie podkarpackim 7 025,85 zł/os).
- Biorąc z kolei pod uwagę wartość wskaźnika wydatków na 1 mieszkańca, w 2023 w obszarze SRP była ona niższa niż dla średnio dla gmin województwa podkarpackiego (6 287,67 zł/os na obszarze objętym SRP wobec 7 463,34 zł/os dla gmin województwa podkarpackiego, co daje różnicę rzędu 18,7%). Ogólnie rzecz biorąc, wzrost wskaźników dochodów i wydatków na 1 mieszkańca wynika z poprawy sytuacji finansowej gmin oraz ze zmniejszającej się liczby mieszkańców.
- Analizując strukturę dochodów budżetów gmin obszaru SRP w roku 2019 i 2023 można zauważyć, że zmieniła się ona znacząco w tym okresie. Zarówno w 2019 jak i 2023 roku największą część budżetów stanowiły subwencje i dotacje, natomiast najmniejszą dochody z funduszy europejskich oraz dochody własne. W roku 2023 obserwuje się wzrost wartości wszystkich składników budżetowych poza dochodami z funduszy europejskich. W tym roku nadal najwyższą pozycję w budżetach gmin stanowiły subwencje.
- W zakresie możliwości inwestycyjnych gmin cennym wskaźnikiem jest wartość wyniku bieżącego, stanowiącego różnicę między dochodami bieżącymi i wydatkami bieżącymi gmin obszaru SRP. W 2023 roku w budżecie każdej z analizowanych gmin wystąpił deficyt operacyjny, na co składały się prowadzone inwestycje oraz spłata wcześniej zaciągniętych zobowiązań na cele inwestycyjne.

- W zakresie finansowania i współfinansowania programów i projektów unijnych w perspektywie finansowej 2014-2023 w gminach analizowanego obszaru pozyskano łącznie 111 052 955,08 zł. Najwięcej środków pozyskała w tym okresie Gmina Strzyżów – 44 818 412,47 zł. We wszystkich gminach realizowane były w szczególności projekty w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020 oraz Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014-2020.

2.1.9. Środowisko naturalne i formy ochrony przyrody

- Terytorium gmin obszaru SRP leży w obszarze należącym do Karpat, podprovincji Zewnętrzne Karpaty Zachodnie, w makroregionie Pogórza Środkowobeskidzkiego, mezoregionach Pogórza Strzyżowskiego i Pogórza Dynowskiego. Budują go wzniesienia o wysokości od 200 do 500 m n.p.m. Stoki mają charakter od łagodnych do mających spadek do 20%, czasami tworzących osuwiska. Środowisko przyrodnicze gmin analizowanego obszaru funkcjonalnego charakteryzuje się wysokim stopniem naturalności, na który składają się różnorodne gatunki fauny i flory, z udziałem roślin podlegających ochronie oraz wiele gatunków zwierząt. Warunki klimatyczne są sprzyjające dla występowania różnych gatunków drzew, w tym dla cennych gospodarczo dębów, buków i jodeł. Ogólnie klimat tego obszaru ma charakter podgórski, umiarkowanie ciepły.
- Zasadniczy wpływ na ukształtowanie terenu trzech gmin: Strzyżowa, Wiśniowej i Frysztaka ma rzeka Wisłok, mniejsze rzeki zaś: Stobnica i Gwoźnica na ukształtowanie części terenu gminy Niebylec. Największe potoki zlokalizowane na terytorium czterech analizowanych gmin to m.in: Pstrągówka, Stępinka, Gogołówka, Kopytko, Łętowska Rzeka, Gbiska, Różanka, Szufnarówka, Kozłówek wraz z rozlicznymi pomniejszymi dopływami. W granicach gmin obszaru SRP znajduje się jeden Główny Zbiornik Wód Podziemnych (GZWP) nr 432 Dolina Wisłoka.
- Budowę geologiczną analizowanego obszaru funkcjonalnego tworzą układy zróżnicowanych skał osadowych złożone z piaskowców, łupków i ilów. W dolinach Wisłoka i jego dopływów występują mady, piaski i żwiry rzeczne. Ogólnie na dzień dzisiejszy zasoby geologicznie analizowanego obszaru uważane są za ubogie, a ewentualną eksploatację istniejących kopalin utrudnia lub wręcz uniemożliwia występowanie przyrodniczych obszarów chronionych.
- Na terenie gminy Wiśniowa odkryto źródła geotermalne, które mogą mieć zastosowanie np. przy budowie obiektów turystycznych.

- Na terenie analizowanego obszaru funkcjonalnego występują następujące formy ochrony przyrody:
 - obszary chronionego krajobrazu,
 - park krajobrazowy wraz z otuliną,
 - obszary Natura 2000 – ptasie i siedliskowe,
 - rezerваты przyrody,
 - użytki ekologiczne,
 - pomniki przyrody.

2.1.10. Dziedzictwo kulturowe

- Teren gmin obszaru SRP cechuje się bogatym dziedzictwem kulturowym, wynikającym przede wszystkim z wielowiekowej historii tych ziem. Osadnictwo na tym terenie sięga czasów wczesnego średniowiecza, w niektórych przypadkach czasów prehistorycznych, natomiast pierwsze wzmianki w źródłach pisanych dotyczące poszczególnych miejscowości pojawiają się w XIV i XV wieku.
- Na terenie gmin obszaru SRP występuje bogactwo zasobów zabytkowej architektury drewnianej i murowanej. W odniesieniu do budownictwa sakralnego są to takie obiekty zabytkowe jak kościół pw. Św. Mikołaja w Lubli z XV wieku, późnogotycki kościół pw. Wniebowzięcia NMP w Lutczy, kościół pw. św. Katarzyny w Gogołowie z XVII wieku, kościół Parafialny w Strzyżowie z XV w., cerkiew Narodzenia Najświętszej Maryi Panny w Oparówce, kościółek pw. Św. Doroty w KozłóWKu, kościół pw. św. Mikołaja w Połomi i in.
- Wśród obiektów zabytkowych na analizowanym obszarze funkcjonalnym uwagę zwracają historyczne, zabytkowe zespoły dworsko-parkowe: w Wiśniowej, Strzyżowie, Żyznowie i in. Cennymi obiektami dziedzictwa kulturowego są również układy urbanistyczne z historyczną zabudową (Frysztak i Strzyżów). Dużą atrakcją są unikatowe fortyfikacje z okresu II wojny światowej – schrony kolejowe z zapleczem w Stępinie-Cieszynie oraz w Strzyżowie. Obiekty te znacząco wpływają również na potencjał turystyczny omawianego Obszaru Funkcjonalnego.
- Z uwagi na zły stan techniczny części ważnych obiektów dziedzictwa kulturowego i historycznego, należy podjąć w stosunku do nich działania rewitalizacyjne, w tym wykonanie odpowiednich robót budowlanych i konserwacyjnych. Działania te powinny zostać przede wszystkim w odniesieniu do obiektów dziedzictwa kulturowego i historycznego, które obecnie wyłączone są z możliwości ich użytkowania i udostępniania zwiedzającym ze względu na zły stan techniczny i zagrożenie dla bezpieczeństwa osób w nich przebywających. Należy przy tym zadbać

o odpowiednie zagospodarowanie otoczenia obiektów dziedzictwa kulturowego i historycznego.

2.1.11. Turystyka, rekreacja i przestrzeń publiczna

- Obszar gmin obszaru SRP posiada liczne i atrakcyjne zasoby przyrodnicze i kulturowe, które znacznie wpływają na potencjał turystyczny tego terytorium i całego Podkarpacia. Na walory przyrodnicze wpływa charakterystyczne dla Pogórza zróżnicowanie terenu, malowniczość wzgórz i dolin, w tym doliny Wisłoka oraz występujące tu kompleksy leśne. Walory historyczne i kulturowe podkreśla liczna grupa różnorodnych obiektów zabytkowych zlokalizowanych w wielu miejscowościach na analizowanym terenie, wskazane w poprzednim podrozdziale, które wzmacniają potencjał turystyczny tego obszaru. Kluczowe w kwestii ukazania potencjału turystycznego obszaru SRP są działania ukierunkowane na promocję atrakcyjnych turystycznie miejsc oraz tras turystycznych poprzez utworzenie punktów informacji turystycznej, dedykowanej strony internetowej oraz aplikacji mobilnej, aby przyciągnąć turystów z różnych części kraju, a także zagospodarowanie otoczenia miejsc z atrakcjami przyrodniczymi i kulturowymi, przeznaczonych do turystycznej eksploatacji, poprzez wyposażenie ich w odpowiednią infrastrukturę, tj. m.in. parkingi oraz miejsca postojowe dla różnych typów pojazdów, w tym rowerów, kamperów oraz samochodów osobowych.
- Duże znaczenie dla ruchu turystycznego ma rozwój infrastruktury turystycznej w zakresie bazy noclegowej. Na terenie gmin obszaru SRP znajdują się ośrodki wypoczynkowe i rekreacyjne, kryta pływalnia „Otylia” w Strzyżowie, zespół otwartych kąpielisk we Frysztaku, gospodarstwa agroturystyczne, zajazdy, hotele, ośrodki jeździeckie, winnice i in.
- Niezbędnymi elementami infrastruktury turystycznej są trasy, umożliwiające uprawianie turystyki pieszej i rowerowej. Przez terytorium gmin obszaru SRP przebiegają oznakowane szlaki turystyki pieszej, trasy rowerowe oraz ścieżki edukacyjno-przyrodnicze i historyczne, które wpływają również na dostępność atrakcji turystycznych obszaru SRP:

Najważniejsze szlaki turystyczne i rowerowe:

Gmina Frysztak

Przez teren gminy Frysztak poprowadzone są trzy oznakowane szlaki turystyki pieszej PTTK: szlak niebieski: Dębica – Wiśniowa – Czarnorzeki, prowadzący m.in. przez Hutę Gogołowską, Bardo i Chełm, szlak żółty z Kołaczyc do Czudca, przechodzący m.in. przez Gogółów, Hutę

Gogołowską i Bardo, szlak zielony z Frysztaka na Bardo. Poza tym szlaki i ścieżki turystyczne na terenie gminy to m.in.:

- Szlak Edukacji Ekologicznej w którego skład wchodzi trzy ścieżki dydaktyczne: „Góra Chełm”, „Schrony” i „Herby”,
- trasa turystyczna Kamienne Herby,
- szlak wodny rzeki Wisłok.

Gmina Strzyżów

Przez gminę Strzyżów przebiegają trzy szlaki turystyczne:

- **zielony** prowadzi ze Strzyżowa w kierunku południowym przez Godową
- Brzeżankę i wchodzi na grzbiet Pasma Brzeżanki, gdzie dochodzi czarny szlak turystyczny z Babicy. Z grzbietu Pasma Brzeżanki schodzi do Bonarówki, skąd prowadzi do ruin zamku "Kamieniec" w Odrzykoniu.
- **czarny** szlak prowadzi z Babicy przez Lubenię, Połomię, Działy do Żarnowej. Następnie polami schodzi do doliny Stobnicy, aby stromą drogą wspiąć się na Pasma Brzeżanki, gdzie łączy się ze szlakiem zielonym.
- **żółty** prowadzi z Kołaczyc do Czudca, a na terenie gminy Strzyżów przebiega przez Grodzisko, Zawadkę, Tropie, Łętownię.
- **Ścieżki pieszo-rowerowe**
- **Szlak „Malowniczymi grzbietami Pogórzy”** – szlak biegnie atrakcyjnymi widokowo, przeważnie odkrytymi grzbietami wokół Strzyżowa, schodzi w doliny, gdzie wzdłuż dróg, nad rzekami i potokami rozciągają się wioski. Prowadzi przez tereny atrakcyjne przyrodniczo, objęte różnymi formami ochrony. Pokonując około 40-kilometrową trasę przejeździemy terenami Czarnorzecko-Strzyżowskiego Parku Krajobrazowego i Strzyżowsko-Sędziszowskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu.
- ścieżka edukacyjno-przyrodnicza w Łętowni.
- **Strzyżów-Łętownia-Strzyżów**
Trasa rekreacyjna o długości ok. 10 km, przeznaczona dla wszystkich: młodszych i starszych. Oznaczona na odcinku 3,5 km tablicami informacyjnymi, które zaznają z tym, co ciekawego można zobaczyć po drodze.
- **Strzyżów-Brzeżanka-Bonarówka-Żyznów-Godowa-Strzyżów**

Trasa o długości 22 km, oznaczona kolorem zielonym, prowadząca przez największe partie wzniesień Pogórza Strzyżowsko-

Dynowskiego. Można z niej podziwiać rozległy widok na dolinę Wisłoka i Stobnicy oraz okalające je wzgórza.

– **Strzyżów-Żarnowa-Strzyżów**

Trasa przeznaczona dla początkujących rowerzystów, łatwa do pokonania,

o długości około 10 km, oznaczona kolorem purpurowym.

– **Strzyżów-Brzeżanka-Wysoka Strzyżowska**

Trasa o długości 16 km, charakteryzująca się stromymi podjazdami i zjazdami i z tej przyczyny zaliczana jest do bardzo trudnych, przeznaczona dla rowerzystów z dużym doświadczeniem.

– odcinek południowy – wzdłuż doliny Wisłoka, u podnóża pasma Jazowej i rezerwatu Herby,

– odcinek północny – od Tułowic poprzez Różankę, Niewodną, przez Szufnarową do Jaszczurowej, z licznymi punktami widokowymi na Bramę Frysztacką, góry Chełm i Bardo, pasmo Pogórza oraz Przełęcz Dukielską,

– Czerwona Trasa Rowerowa „Wielka Pętla Gminy Wiśniowa”.

Gmina Wiśniowa

Przez teren gminy Wiśniowa przebiegają piesze szlaki turystyczne:

– niebieski (ok. 60 km) Dębica – Wiśniowa – Czarnorzeki,
– żółty (ok. 40 km) Strzyżów-Dobrzechów-Niewodna-Wiśniowa-Kozłówek-Frysztak-Kobyle-Gogołów-Lubla-Łęki Strzyżowskie-Łączki Jagiellońskie.

– **Trasy rowerowe:**

– odcinek południowy – wzdłuż doliny Wisłoka, u podnóża pasma Jazowej i rezerwatu Herby,

– odcinek północny – od Tułowic poprzez Różankę, Niewodną, przez Szufnarową do Jaszczurowej, z licznymi punktami widokowymi na Bramę Frysztacką, góry Chełm i Bardo, pasmo Pogórza oraz Przełęcz Dukielską,

– Czerwona Trasa Rowerowa „Wielka Pętla Gminy Wiśniowa”.

- Wspólnym przedsięwzięciem trzech gmin objętych strategią jest kajakowy Szlak Wodny Rzeki Wisłok, będący dużą atrakcją turystyczną analizowanego obszaru, oferując ciekawe widoki, walory krajobrazowe, przyrodnicze i historyczne tego miejsca. Szlak wodny wiedzie przez miejscowości: Wojkówka – Wojażówka – Przybówka – Twierdza –

Frysztak – Kobyle – Wiśniowa – Markuszowa – Dobrzechów – Strzyżów. Trasa prowadzi przez Czarnorzecko-Strzyżowski Park Krajobrazowy oraz przez przełom Wisłoka zwany Bramą Frysztacką, w otoczeniu Pogórza Strzyżowskiego i Dynowskiego. Wzdłuż szlaku, od Wojkówki po Strzyżów rozlokowano 7 przystani, które wymagają jednak rozbudowy i modernizacji pod względem infrastruktury turystycznej, w której obecnie występują braki, co wpłynie na jakość usług turystycznych. Należy podjąć działania w celu rozwoju infrastruktury turystycznej przy istniejących przystaniach kajakowych, podjąć budowę nowych przystani, a także rozbudowę istniejących szlaków turystycznych i tras rowerowych, uwzględniając ich odpowiednie oznakowanie, co wpłynie na zwiększenie potencjału turystycznego tego miejsca.

- Na analizowanym terenie mało jest miejsc eksponujących atrakcyjne widoki Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego, w postaci wież lub platform widokowych, które stają się coraz bardziej atrakcyjne w różnych częściach kraju. W chwili obecnej widoki Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego z terenu gmin obszaru SRP podziwiać można z punktów widokowych Kamieniec Wilcze w gminie Niebylec, gdzie brak jest natomiast rozbudowanej infrastruktury turystycznej, a także z wież widokowych w miejscowościach Szufnarowa i Różanka. W celu wykorzystania w pełni potencjału turystycznego związanego z widokami na Pogórze Strzyżowsko-Dynowskie wskazane jest tworzenie stosownej infrastruktury obejmującej platformy widokowe oraz wieże widokowe z elementami towarzyszącymi, stanowiącej również powiązanie z trasami turystycznymi na tym obszarze.
- Zagospodarowanie ogólnodostępnych przestrzeni publicznej na obszarze SRP nie jest na zadowalającym poziomie, co dotyczy przede wszystkim miasta Strzyżów oraz miejscowości Niebylec, Frysztak i Glinik Dolny, gdzie brakuje dostępnych i odpowiednio przygotowanych przestrzeni publicznych, które mogłyby służyć jako strefy wypoczynku, relaksu i rekreacji dla mieszkańców. W przypadku m.in. miasta Strzyżów, kluczowe będą działania dotyczące zagospodarowania przestrzeni publicznej w zabytkowym parku, na rynku oraz przy Domu Kultury „Sokół”, w tym w ogródku jordanowskim.

2.1.12. Infrastruktura techniczna i gospodarka odpadami

- Gminy analizowanego obszaru funkcjonalnego posiadają dobrą dostępność komunikacyjną poprzez rozwiniętą sieć drogową oraz kolejową. Przez ten

teren przebiega droga krajowa oraz 6 odcinków dróg wojewódzkich, a ich uzupełnieniem jest gęsta sieć dróg powiatowych i gminnych. Duży wpływ na stan dróg powiatowych i gminnych mają pozyskiwane środki na ich modernizację, między innymi z Rządowego Funduszu Rozwoju Dróg (wcześniej Fundusz Dróg Samorządowych), Rządowego Funduszu Inwestycji Lokalnych, Rządowego Funduszu Polski Ład – Program Inwestycji Strategicznych oraz ze środków europejskich. Przez obszar gminy Niebylec i częściowo gminy Strzyżów przebiega jedna droga krajowa - nr 19, a obecnie przez obszar gmin Strzyżów i Niebylec budowana jest droga ekspresowa S19 z węzłem w kierunku Niebylca i Strzyżowa w Żarnowej, będąca częścią międzynarodowej magistrali drogowej Via-Carpatia.

- Przez teren trzech spośród analizowanych gmin (Frysztak, Wiśniowa, Strzyżów) przebiega niezelektryfikowana linia kolejowa nr 106 relacji Rzeszów – Jasło, z przystankami we Frysztku-Twierdzy, Wiśniowej, Kalembinie, Markuszowej, Dobrzechowie, Żarnowej oraz dwoma w Strzyżowie. Linia obsługiwana jest przez pociągi Kolei Regionalnych. Do Strzyżowa dociera, uruchomiona w 2021 roku w ramach linii nr 106, Podkarpacka Kolej Aglomeracyjna relacji Rzeszów-Strzyżów-Rzeszów.
- Wszystkie gminy obszaru SRP posiadają zbiorcze sieci wodociągowe. Najlepszym wynik pod względem liczby ludności korzystającej z sieci wodociągowej na terenie gmin objętych *Strategią* osiąga gmina Wiśniowa (77,5%), najmniejszy zaś gmina Frysztak (48,4%). Ogólnie dla całego obszaru współczynnik zwodociągowania wynosi 63,7% i jest znacznie niższy niż dla województwa podkarpackiego, który wynosi 81,9%.
- Na terenie gmin obszaru SRP z sieci kanalizacyjnej w 2023 korzystało 34,5% ludności. W mieście Strzyżowie podłączonych do sieci było 65% budynków a na obszarach wiejskich gminy Strzyżów do sieci przyłączono zaledwie 9,9% budynków. Dostęp do sieci kanalizacyjnej w liczbie ogólnej ludności na terenie obszaru SRP był niższy od średniej dla województwa podkarpackiego wynoszącej 73,5%.
- Pod względem sieci gazowej obszar gmin obszaru SRP z wynikiem 80,1% korzystnie odznaczał się na tle województwa podkarpackiego, dla którego wartość ta w roku 2023 wynosiła 78,5%. Najwyższy wskaźnik gazyfikacji występuje na terenie gminy Strzyżów (83,2%), najniższy zaś na terenie gminy Niebylec 73,1%.
- Na obszarze analizowanych gmin w 2023 roku odpady zebrane selektywnie stanowiły 48,5% ogółu odpadów. Jest to wynik lepszy od wyniku dla województwa podkarpackiego wynoszącego 40%, lecz w dalszym ciągu jest to wartość niezadowalająca, wymagająca dalszego rozwoju świadomości mieszkańców. Ważną rolę w systemie gospodarki

odpadami komunalnymi w zakresie prawidłowej segregacji pełnią również punkty selektywnej zbiórki odpadów komunalnych. Na terenie obszaru SRP znajdują się 4 takie punkty.

- Masa wytworzonych odpadów komunalnych na 1 mieszkańca na terenie analizowanych gmin w 2023 r. wyniosła 170,7 kg i była niższa niż wartość dla województwa podkarpackiego ogółem – 244 kg. W poszczególnych gminach obszaru SRP występują duże dysproporcje, jeśli chodzi o ww. wskaźnik, który kształtował się w przedziale od 119 kg (gmina Niebylec) do 220 kg (gmina Strzyżów).

2.1.13. Mieszkalnictwo i planowanie przestrzenne

- Zasoby mieszkaniowe gmin obszaru SRP w 2023 roku obejmowały 14 974 mieszkań o łącznej powierzchni 1 405 013 m². Na terenie analizowanych gmin z uwagi na to, że jest to głównie obszar wiejski, występują przede wszystkim budynki mieszkalne jednorodzinne, wskutek czego przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania znacznie przewyższa średnią dla województwa podkarpackiego.
- Na przestrzeni lat 2019-2023 zwiększyła się wartość wskaźnika, określającego powierzchnię użytkową mieszkań przypadającą na 1 osobę na omawianym obszarze: z 26,3 m² w 2019 r. do 29,3 m² w 2023 r. Z kolei wielkość zasobów mieszkaniowych oraz stopień zaspokojenia potrzeb w zakresie tych zasobów, określany poprzez wskaźnik liczby mieszkań na 1000 mieszkańców w 2023 roku kształtował się na poziomie niższym niż średnia dla województwa podkarpackiego i całego kraju.
- Na terenie gmin obszaru SRP w okresie od 2019 do 2023 roku oddano łącznie do użytku 708 mieszkań o łącznej powierzchni 91 253 m². Biorąc jednak pod uwagę wskaźnik mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności, można zauważyć, że kształtuje się on na poziomie niższym niż dla województwa podkarpackiego (który w 2023 roku osiągnął wartość 3,4, podczas gdy dla gmin objętych *Strategią* wynosił 3,0). Przyczyną takiego stanu rzeczy jest charakter gmin analizowanego obszaru funkcjonalnego, z dominacją terenów wiejskich, a budownictwo mieszkaniowe nie rozwija się tu w takim stopniu, jak w przypadku ośrodków miejskich, w których pojawia się spora liczba budynków wielorodzinnych.
- W kwestii wyposażenia mieszkań w instalacje techniczno-sanitarne na terenie analizowanych gmin najwięcej mieszkań w 2023 roku wyposażonych było w wodociąg, natomiast najmniej w gaz sieciowy. Analiza danych w zakresie odsetka mieszkań wyposażonych w instalacje techniczno-sanitarne obejmujące wodociąg, ustęp splukiwany, łazienkę, centralne ogrzewanie i gaz sieciowy ukazują, że wartości dla obszaru

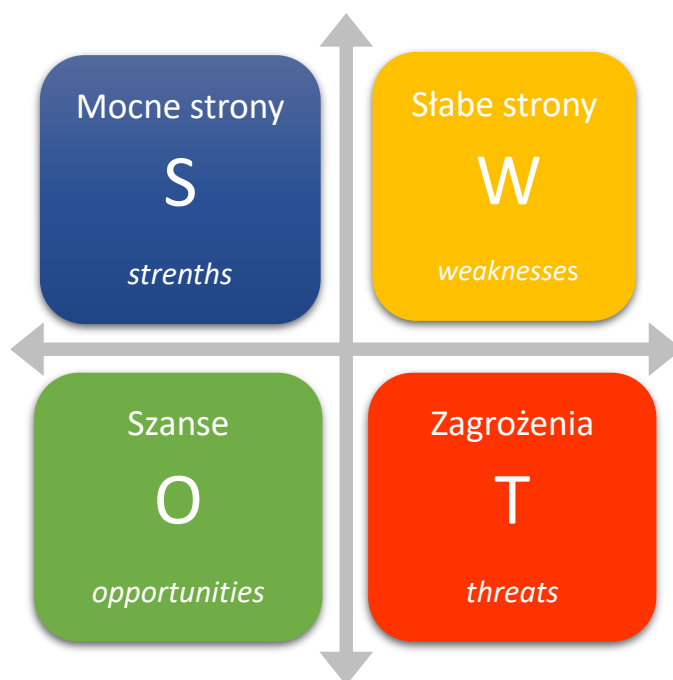
czterech analizowanych gmin były wyższe niż w przypadku województwa podkarpackiego oraz całego kraju.

- W 2023 roku na terytorium gmin obszaru SRP obowiązywało łącznie 67 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego o łącznej powierzchni 11 121,5 ha (26,5% powierzchni gmin obszaru SRP ogółem). 36 z nich zostało sporządzonych na podstawie ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Pozostałe obowiązujące plany zostały opracowane na podstawie ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym, która została uchylona przez ww. ustawę. Optymalnym rozwiązaniem w kształtowaniu polityki przestrzennej gmin byłoby uchwalenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla wszystkich terenów zurbanizowanych. Jednak w obecnej sytuacji ekonomicznej samorządów oraz obowiązujących przepisów prawnych dotyczących ochrony przyrody, jest to rozwiązanie trudne i czasochłonne w realizacji.
- W okresie lat 2019-2023 na terenie czterech analizowanych gmin wydano łącznie 1 824 decyzje o warunkach zabudowy oraz 327 decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego. Decyzje o warunkach zabudowy dotyczyły w przeważającej części zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej – 1 506, co stanowiło 82,5% ogółu wydanych decyzji.

3. Analiza SWOT

Analiza SWOT jest powszechnie wykorzystywana przez jednostki administracji publicznej jako narzędzie diagnozy strategicznej, opartej na wewnętrznych i zewnętrznych uwarunkowaniach mających wpływ na rozwój danego obszaru. Pozwala porównać silne i słabe strony danego terytorium wynikające z jego uwarunkowań wewnętrznych, z szansami i zagrożeniami dla rozwoju płynącymi z otoczenia zewnętrznego, a także określić ich wzajemne oddziaływanie. Dla badanego obszaru strategicznego gmin Frysztak, Niebylec, Strzyżów i Wiśniowa analizy SWOT dokonano w oparciu o dane liczbowe, opisowe i przestrzenne pozyskane z Urzędów Gmin oraz z Urzędu Miejskiego w Strzyżowie, a także ze źródeł zewnętrznych. Podstawą badania były również wnioski wynikające z opracowanej dla niniejszej *Strategii* diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej, przestrzennej i klimatyczno – środowiskowej.

Schemat 1 Analiza SWOT

MOCNE STRONY

- Walory krajobrazowe w połączeniu z bogactwem chronionej prawnie fauny i flory, nieskażone, urozmaicone środowisko naturalne,
- Korzystne położenie w pobliżu dużych ośrodków miejskich (Rzeszów, Krosno, Jasło), w pobliżu budowanej magistrali Via Carpatia, na skrzyżowaniu dróg tranzytowych z południa na północ i prowadzących z południa i zachodu do stolicy regionu – Rzeszowa,
- Walory turystyczne oraz dogodne położenie komunikacyjne wpływają na rozwój działalności usługowej, m. in. w zakresie hotelarstwa, gastronomii, turystyki,
- Znaczny potencjał turystyczny w postaci bogatego dziedzictwa kulturowego, wynikającego z wielowiekowej historii, przejawiającego się występowaniem wielu obiektów historycznych, atrakcyjnych dla rozwoju branży turystycznej;
- Rosnąca liczba podmiotów gospodarki narodowej zarejestrowanych na terenie gmin obszaru SRP,
- Wzrost dochodów budżetów gmin, będący przejawem poprawy ich kondycji finansowej,
- Wzrost wydatków gmin obszaru SRP w przeliczeniu na jednego mieszkańca,
- Dobra dostępność komunikacyjna analizowanego obszaru komunikacyjnego czterech gmin, w tym kolejowa dla trzech z nich,
- Rosnąca liczba osób pracujących oraz spadek liczby zarejestrowanych bezrobotnych we wszystkich gminach obszaru SRP,
- Rozbudowana sieć szlaków dla turystyki pieszej, rowerowej i wodnej, w szczególności funkcjonujący na obszarze SRP Szlak Wodny Rzeki Wisłok,
- Potencjał zasobów geotermalnych i odwiert geotermalny na terenie gminy Wiśniowa,
- Wysoki poziom niektórych wskaźników wyposażenia w infrastrukturę techniczną na tle województwa podkarpackiego, w tym m.in. gazyfikacji, wyposażenia mieszkań w instalacje techniczno – sanitarne, zbieranych selektywnie odpadów komunalnych i in.,
- Znajdujące się na obszarze gmin niektóre instytucje oferujące usługi na wysokim poziomie dla znacznie szerszego obszaru, jak: domy pomocy społecznej, specjalne ośrodki szkolno – wychowawcze, domy dziecka i in.,
- Duży współczynnik skolaryzacji w gminach obszaru SRP,
- Dostęp do bibliotek publicznych w każdej z gmin obszaru SRP,
- Aktywna działalność samorządowych instytucji kultury na terenie analizowanych gmin, w szczególności w zakresie organizacji lub współorganizacji wydarzeń kulturalnych;

SŁABE STRONY

- Utrzymujący się trend spadku liczby mieszkańców na terenie gmin obszaru SRP,
- Niska gęstość zaludnienia, poniżej średniej dla województwa podkarpackiego,
- Postępujący proces starzenia się społeczeństwa oraz wzrost udziału w populacji ogółem ludności w wieku poprodukcyjnym kosztem liczby osób w wieku produkcyjnym i przedprodukcyjnym,
- Zbyt mała ilość placówek zapewniająca opiekę dla dzieci do lat 3 oraz od 3 do 6 lat,
- Ubogie zasoby mieszkań socjalnych i komunalnych będących w dyspozycji gmin,
- Dominacja mikroprzedsiębiorstw oraz mała liczba średnich i dużych zakładów pracy,
- Słabo rozwinięty rynek pracy skutkujący niskim wskaźnikiem liczby osób pracujących na 1000 mieszkańców oraz wysokim poziomem bezrobocia wśród mieszkańców,
- Mały stopień pokrycia planami zagospodarowania przestrzennego gmin,
- Niewielka oferta dostępnych terenów inwestycyjnych,
- Znaczne rozdrobnienie gospodarstw rolnych, które produkują głównie na użytek własny i są mało dochodowe,
- Niski udział dochodów własnych w strukturze dochodów budżetowych gmin, przy wysokim poziomie dotacji i subwencji, co wpływa na zwiększenie uzależnienia samorządów od państwa,
- Niewykorzystany w pełni potencjał turystyczny, wskutek małej liczby miejsc z infrastrukturą turystyczną eksponujących widoki na Pogórze Strzyżowsko-Dynowskie oraz nie w pełni rozwiniętej infrastrukturze turystycznej przy Szlaku Wodnym Rzeki Wisłok,
- Niezadowalający poziom jakości ogólnodostępnych przestrzeni publicznych, wymagających podjęcia stosownych działań.

SZANSE

- Ograniczenie odpływu mieszkańców oraz napływ nowych poprzez prowadzenie atrakcyjnej polityki mieszkaniowej i rozwój infrastruktury,
- Rozwój polityki senioralnej, w tym usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych,
- Pozyskiwanie środków zewnętrznych na inwestycje oraz wspieranie rozwoju kapitału ludzkiego, wzrost integracji międzypokoleniowej,
- Budowa żłobków i przedszkoli w celu zapewnienia opieki dla dzieci osób aktywnych zawodowo,
- Wzrost liczby podmiotów gospodarczych,
- Podjęcie działań w celu pozyskiwania i uzbrojenia terenów pod tereny mieszkalne oraz inwestycje,
- Rozwój rolnictwa ekologicznego i żywności wysokiej jakości przeznaczonej na rynek lokalny i zewnętrzny, przetwórstwa rolno-spożywczego bezpośrednio u produkujących żywność rolników jako szansa na wzrost rentowności małych gospodarstw rolnych,
- Zmiana struktury dochodów budżetowych samorządów poprzez wzrost wysokości dochodów własnych,
- Skuteczne pozyskiwanie środków w ramach funduszy europejskich na działania inwestycyjne ukierunkowane na rozwój,
- Inwestycje geotermalne na terenie gminy Wiśniowa,
- Wykorzystanie potencjału turystycznego analizowanego obszaru funkcjonalnego i jego walorów turystycznych wynikających z atrakcyjnych zasobów środowiskowych i dziedzictwa kulturowego poprzez rozwój infrastruktury turystycznej, przygotowanie i udostępnienie obiektów historycznych do turystycznej eksploatacji,
- Promocja gmin SRP poprzez masowe wydarzenia kulturalne i sportowe w oparciu o istniejącą bazę obiektów historycznych i ośrodki rekreacyjne, takie jak: Pogórze Ultra Trail, Podkarpackie Prezentacje „Agromania” w zespole parkowo – dworskim w Wiśniowej, Memoriał Jeździecki im. Lecha Kaczyńskiego oraz im. mjr. Hubala w Dworze Maria Antonina w Gliniku Zaborowskim, zloty i pikniki militarne przy zespole schronu kolejowego w Stępinie, Rajd pieszy o puchar przechodni Starosty Strzyżowskiego, międzynarodowy plener „Wiśniowa pachnąca malarstwem” i in.
- Wprowadzenie nowych rozwiązań prowadzących do wzrostu aktywności i integracji mieszkańców, dzieci i osób starszych, zwiększanie liczby i umacnianie działalności organizacji pozarządowych.

ZAGROŻENIA

- Pogłębiający się problem ujemnego salda migracji,
- Utrzymywanie się negatywnych trendów demograficznych, w szczególności starzenia się społeczeństwa przy małym przyroście naturalnym,
- Bierna postawa mieszkańców, ograniczone potrzeby integracji społecznej,
- Wzrost liczby osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym,
- Rosnące koszty opieki społecznej oraz opieki medycznej wskutek starzenia się społeczeństwa,
- Brak zainteresowania inwestorów obszarem analizowanych gmin,
- Występowanie barier i ograniczeń w rozwoju związanych z ochroną przyrody i środowiska,
- Brak wystarczających środków na kreowanie rozwoju gospodarczego i turystycznego,
- Rosnące koszty utrzymania i modernizacji infrastruktury technicznej oraz drogowej,
- Rosnące koszty utrzymania placówek oświatowych rzutujące niekorzystnie na budżety gmin,
- Wzrost cen energii i surowców energetycznych – gazu, węgla, drewna opałowego i in.,
- Pogarszająca się sytuacja ekonomiczna w rolnictwie związana z suszą, obniżaniem się poziomu wód gruntowych – ubożenie wsi wskutek rozdrobnienia gospodarstw, wzrostu kosztów produkcji żywności, inflacji i braku perspektywy rozwoju,
- Pogorszenie się sytuacji na rynku pracy wskutek likwidacji przedsiębiorstw w wyniku rosnących kosztów prowadzenia działalności gospodarczej, co będzie prowadzić do wzrostu bezrobocia,
- Brak działań w kierunku rozwoju turystyki,
- Wpływ większych ośrodków miejskich na odpływ z terenu analizowanych gmin młodej, wykształconej i wyspecjalizowanej kadry,
- Niewykorzystanie potencjału rozwojowego gmin wskutek ograniczeń finansowych lub organizacyjnych,
- Wzrost wydatków bieżących, skutkujący wystąpieniem deficytu operacyjnego w budżetach gmin,
- Zanieczyszczenie środowiska naturalnego, szczególnie poprzez wprowadzenie zanieczyszczeń do cieków wodnych oraz obszarów przyrody chronionej, mogące skutkować pogorszeniem walorów i atrakcyjności obszaru gmin należących do obszaru SRP pod względem turystycznym,
- Brak działań w zakresie zachowania dziedzictwa przyrodniczego, kulturowego oraz tożsamości lokalnej,
- Rosnące koszty realizacji inwestycji,

- Wrażliwość sektora turystycznego na zmiany gospodarcze,
- Postępująca degradacja obszarów zielonych na rzecz budownictwa mieszkaniowego i zwartej zabudowy wskutek braku zrównoważonego planowania zagospodarowania przestrzennego,
- Pogłębiające się dysproporcje rozwojowe pomiędzy obszarem gmin obszaru SRP a innymi rozwijającymi się regionami.

4. Spójność *Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko – Dynowskiego na lata 2024 – 2032* z dokumentami i celami na poziomie europejskim, krajowym i regionalnym

W niniejszym rozdziale wskazano zbiór podstawowych dokumentów wyższego rzędu, z którymi *Strategia Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032* wykazuje spójność. Opisane dokumenty strategiczne i wykonawcze stanowią swoiste warunki brzegowe dla niniejszej *Strategii*, która przygotowana została w pełnej z nimi zgodności. Jednocześnie, mając na uwadze trwającą nową perspektywę finansową Unii Europejskiej na lata 2021 – 2027, dołożono wszelkich starań, aby działania określone w dokumencie odpowiadały równocześnie na istniejące wyzwania na poziomie europejskim, krajowym i regionalnym, zidentyfikowane w poszczególnych obszarach wsparcia współfinansowanych z Europejskich Funduszy Strukturalnych i Inwestycyjnych w kolejnych latach. Należy zaznaczyć, że niniejsza *Strategia* wykazuje spójność zarówno z dokumentami o charakterze strategicznym, jak i wykonawczym.

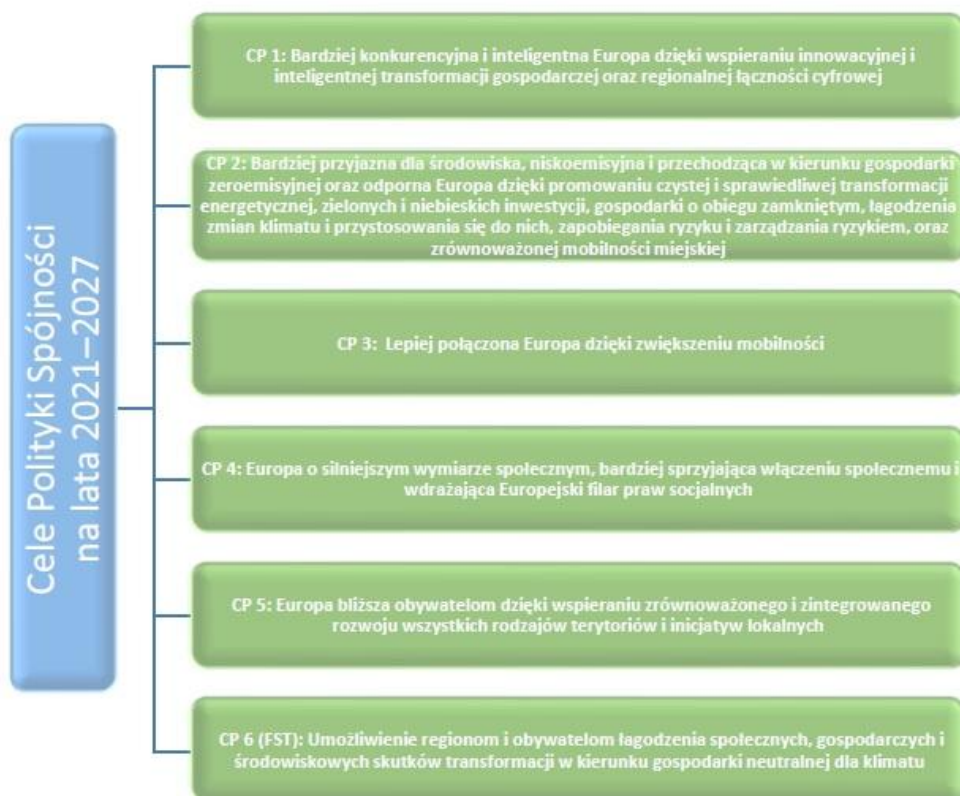
4.1. Poziom europejski

Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady

Komisja Europejska w Rozporządzeniach Parlamentu Europejskiego i Rady przedstawiła Cele Polityki Spójności na lata 2021-2027. Pakiet rozporządzeń obejmuje przede wszystkim: rozporządzenie ramowe, rozporządzenie ws. Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) i Funduszu Spójności (FS), rozporządzenie ws. Europejskiego Funduszu Społecznego Plus (EFS+), rozporządzenie ws. Interreg, rozporządzenie ws. Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji (FST). Jednym z elementów ww. dokumentów jest przedstawienie podstawowych założeń i celów tematycznych dla Polityki Spójności oraz proponowanych przez Komisję Europejską zasad funkcjonowania programów operacyjnych w perspektywie lat 2021-2027.

W latach 2021-2027 Polska realizuje działania w ramach wszystkich pięciu celów polityki spójności oraz celu dodatkowego, umożliwiającego obywatelom i regionom łagodzenie społecznych, gospodarczych i środowiskowo-przestrzennych skutków transformacji w kierunku gospodarki neutralnej dla klimatu.

Schemat 2 Cele Polityki Spójności UE na lata 2021-2027

Dla obszaru funkcjonalnego SRK jednym z ważniejszych jest „Cel Tematyczny nr 5 – Europa bliższa obywatelom”, który zakłada wspieranie zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju wszystkich rodzajów terytoriów i inicjatyw lokalnych, ustanawiając w ten sposób podstawę Instrumentów Terytorialnych (w tym ZIT) oraz główne źródło finansowania projektów w ramach zidentyfikowanych obszarów funkcjonalnych w perspektywie lat 2021 – 2027. W ramach ZIT możliwa jest realizacja projektów również we wszystkich pozostałych celach polityki spójności, współfinansowanych zarówno z Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego jak i z Europejskiego Funduszu Społecznego.

Europejski Zielony Ład

Europejski Zielony Ład jest strategią na rzecz rozwoju, mającą na celu przekształcenie UE w sprawiedliwe i prosperujące społeczeństwo, żyjące w konkurencyjnej, zasobooszczędnej i nowoczesnej gospodarce. Jej celem jest również: ochrona, zachowanie i poprawa stanu środowiska naturalnego oraz ochrona zdrowia i dobrostanu obywateli przed zagrożeniami oraz negatywnymi skutkami związanymi z klimatem.

Dokument zawiera plan działań umożliwiających bardziej efektywne wykorzystanie zasobów, dzięki przejściu na czystą gospodarkę o obiegu zamkniętym oraz przeciwdziałanie utracie różnorodności biologicznej i zmniejszenie poziomu zanieczyszczeń. Do obszarów Europejskiego Zielonego Ładu wchodzi m.in.:

- Ochrona naszego wrażliwego ekosystemu i bioróżnorodności biologicznej,
- Sposoby na bardziej zrównoważony łańcuch żywnościowy,
- Czysta i bezpieczna energia,
- Zrównoważony przemysł i sposoby na bardziej zrównoważone i przyjazne środowisku cykle produkcyjne,
- Bardziej ekologiczny sektor budowlany i renowacyjny,
- Zrównoważona mobilność i promowanie bardziej zrównoważonych środków transportu,
- Środki mające na celu szybkie i skuteczne ograniczenie oraz eliminację zanieczyszczeń,
- Osiągnięcie neutralności klimatycznej.

Zapisy niniejszej *Strategii Rozwoju Ponadlokalnego na rzecz Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032* są w pełni zgodne z Europejskim Zielonym Ładem, którego postanowienia wpływają na zmiany w poszczególnych sektorach działalności Państw UE.

4.2. Poziom krajowy

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju

Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju (SOR) jako jeden z ważniejszych dokumentów krajowych ukierunkowujących politykę rozwoju w Polsce wskazuje, że zrównoważony rozwój społeczny i regionalny to rozwój skierowany na terytorialną różnorodność oraz jej atuty, a jednocześnie dbający o zapewnienie całemu społeczeństwu wysokiej jakości życia.

W określonym w *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju* modelu zarządzania głównymi procesami rozwojowymi w kraju do miast podchodzi się jako do obszarów przestrzennej koncentracji wyzwań rozwojowych. Wiele ośrodków miejskich ze względu na skupienie czynników społeczno-

gospodarczych negatywnie wpływających na dynamikę rozwoju, nie w pełni bowiem wykorzystuje swoje możliwości rozwojowe. Działania w ramach miejskiego wymiaru SOR koncentrują się na wspieraniu rozwoju wszystkich miast, bez względu na ich wielkość, położenie czy pełnione funkcje społeczne, gospodarcze i administracyjne.

Działania podejmowane dla realizacji celów polityki miejskiej integrują się z szeregiem działań sektorowych podejmowanych w ramach innych obszarów SOR, np. z zakresu spójności społecznej, skutecznego państwa czy infrastruktury. W horyzoncie czasowym po roku 2020 szczególny nacisk położony jest na usprawnienie zarządzania i wzmacnianie współpracy pomiędzy miastami i ich obszarami funkcjonalnymi, doskonalenie rozwiązań regulacyjnych i organizacyjnych oraz dostosowanie do specyfiki różnego typu ośrodków. SOR wskazuje potrzebę dopasowania zakresu interwencji polityki regionalnej do potencjałów i wyzwań rozwojowych różnych typów obszarów funkcjonalnych (w tym wiejskich i miejskich) oraz udoskonalenia i poprawę skuteczności mechanizmów i instrumentów wykorzystywanych w tej polityce (organizacyjnych, prawnych i finansowych). Zakłada się, że na samorządach lokalnych spoczywać będzie większa odpowiedzialność za rozwój gospodarczy, przełamywanie barier we współpracy z innymi samorządami, jak również poprawa dialogu z przedsiębiorcami i mieszkańcami.

Na rzecz realnego wsparcia i wzmocnienia powiązań funkcjonalnych, planuje się kontynuację tzw. formuły ZIT+, która jest rozwijana po roku 2020. Rozwiązania te dotyczą kreowania rozwoju obszaru funkcjonalnego poprzez poprawę zarządzania, wypracowanie usprawnień organizacyjnych w dostarczaniu usług aglomeracyjnych i prowadzenie analiz rozwojowych w miejskim obszarze funkcjonalnym, jak również poprzez podejmowanie działań wykraczających poza zadania dotyczące wdrażania funduszy unijnych (w szczególności integrujących działania finansowane z różnych źródeł).

Przygotowanie *Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032* ma na celu wyjście naprzeciw oczekiwaniom polityki wskazanej w SOR. Identyfikacja obszarów współpracy Partnerów Strategii pozwoli w kolejnych latach zaplanować i zrealizować partnerskie przedsięwzięcia o charakterze rozwojowym, istotne dla wyznaczonego obszaru funkcjonalnego. Dziedziny współpracy i proponowane działania, będą wpisywały się w zagadnienia wskazane w SOR, a ich realizacja prowadzić będzie do wzmocnienia koordynacji prowadzonej dotychczas polityki rozwoju w ramach wyznaczonego obszaru funkcjonalnego i zwiększenia koncentracji polityki regionalnej na potencjałach terytorialnych.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030)

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032 realizować będzie postanowienia KSRR 2030 dotyczące zrównoważonego rozwoju poszczególnych części kraju w wymiarze gospodarczym, środowiskowym, społecznym i przestrzennym.

Zgodnie z zapisami KSRR dla rozwoju regionalnego istotne jest zwiększenie współpracy pomiędzy różnymi kategoriami miast oraz wzmacnianie powiązań w obszarach funkcjonalnych. Ścisła współpraca samorządów obszaru SRK oraz ich zaangażowanie są niezbędne w procesie tworzenia i implementacji strategii ponadlokalnej. Wspólne planowanie i realizacja przedsięwzięć ukierunkowanych na rozwój oraz podniesienie konkurencyjności obszaru funkcjonalnego również wymagać będą współdziałania pomiędzy partnerskimi jednostkami samorządu terytorialnego i innymi podmiotami. Obszar funkcjonalny *Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032* będzie mógł realizować zintegrowane przedsięwzięcia przy pomocy mechanizmu wdrażania ZIT, co sprzyjać będzie możliwości zwiększenia oddziaływania projektów.

Ponadto *Strategia Rozwoju Ponadlokalnego* będzie wpisywała się w realizację wyzwań wskazanych dla polityki regionalnej w KSRR 2030 w działaniach takich jak:

- Adaptacja do zmian klimatu oraz ograniczanie zagrożeń dla środowiska,
- Przeciwdziałanie negatywnym skutkom procesów demograficznych,
- Rozwój i wsparcie kapitału ludzkiego i społecznego,
- Wzrost produktywności i innowacyjności regionalnych gospodarek,
- Rozwój infrastruktury podnoszącej konkurencyjność, atrakcyjność inwestycyjną i warunki życia w regionach,
- Zwiększenie efektywności zarządzania rozwojem (w tym finansowania działań rozwojowych) oraz współpracy między samorządami terytorialnymi i między sektorami,
- Przeciwdziałanie nierównościom terytorialnym i przestrzennej koncentracji problemów rozwojowych oraz niwelowanie sytuacji kryzysowych na obszarach zdegradowanych.

Umowa Partnerstwa na lata 2021-2027 (UP)

Umowa Partnerstwa pokazuje szerszy kontekst i ramy dla perspektywy finansowej UE 2021-2027, jednocześnie nakreślając strategię wykorzystania środków polityki spójności i koordynacji w zakresie określania obszarów wsparcia. Umowa Partnerstwa łączy ze sobą oczekiwania Komisji Europejskiej z wyzwaniami wynikającymi z krajowych dokumentów, takich jak *Strategia Odpowiedzialnego Rozwoju* i strategię sektorowe.

UP realizować będą krajowe i regionalne programy operacyjne (Krajowy Program Odbudowy i Regionalne Programy Operacyjne), które wraz z UP tworzą spójny system dokumentów strategicznych i programowych, stanowiący podstawę do realizacji perspektywy 2021-2027 w Polsce. UP zakłada kontynuację realizacji dotychczasowych programów krajowych oraz regionalnych. Nowym narzędziem jest program finansowany ze środków Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji (KPO).

Jednym z opisanych w dokumencie narzędzi przeznaczonych dla obszarów funkcjonalnych w perspektywie 2021-2027 jest instrument Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych. Jego istotą jest realizacja partnerskich projektów przyczyniających się do rozwiązywania problemów i wspólnego oraz skoordynowanego zaspakajania potrzeb całego obszaru. Instrument ten ma służyć wzmocnieniu współpracy i partnerstw samorządów, które realizują wspólne działania rozwojowe na podstawie strategii terytorialnych. Według tego dokumentu kluczowe zasady w procesie przygotowania i wprowadzania instrumentów terytorialnych to m.in.:

- partnerstwo i współpraca,
- zintegrowane podejście do rozwiązywania problemów łączących sąsiadujące jednostki samorządu terytorialnego,
- zaangażowanie lokalnych instytucji i organizacji w przygotowanie i realizację działań wynikających ze strategii terytorialnych.

Realizacja tych zasad ma mieć wpływ na oddolny charakter wypracowanych strategii, które jednocześnie muszą wykazać spójność z ramami strategicznymi na poziomie regionalnym - strategią rozwoju województwa.

Rysunek 1 Układ programów w perspektywie finansowej UE 2021-2027

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032 będzie spełniać przedstawione w UP wymagania oraz przewidywać wykorzystanie instrumentu terytorialnego jako jednego ze źródeł finansowania realizacji planowanych działań.

4.3. Poziom regionalny

Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030

W Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2030 przyjęto model rozwoju jako: zrównoważony, integrujący zasoby i potencjały, ukierunkowany na wysoką jakość życia. Aby realizować wyznaczone cele, zastosowano wymiar terytorialny poprzez skoncentrowanie działań na wykorzystaniu potencjałów rozwojowych w określonym obszarze, tzw. obszarze strategicznej interwencji. Dokument zakłada m.in.: następujące kierunki interwencji w regionie w perspektywie do 2030 roku:

- rozwój nauki i szkolnictwa wyższego,
- zwiększenie roli badań w stymulowaniu rozwoju gospodarki regionu,
- wzmocnienie i rozwój inteligentnych specjalizacji gospodarczych regionu,
- prowadzenie procesu przedsiębiorczego odkrywania (PPO) oraz identyfikowanie nowych, rozwojowych branż gospodarki,
- budowa „kultury innowacyjności” w gospodarce regionalnej,
- wspieranie innowacyjności w gospodarce,
- transformacja przemysłowa (przemysł 4.0),

- umiędzynarodowienie gospodarki regionu,
- podnoszenie konkurencyjności rolnictwa w regionie,
- podnoszenie konkurencyjności gospodarki regionalnej w sektorze turystyki,
- gospodarka cyrkularna jako kierunek dalszego, zrównoważonego rozwoju gospodarki regionu,
- promowanie gospodarki cyrkularnej jako formy przeciwdziałania negatywnym aspektom antropogenizacji,
- poprawa jakości edukacji i usług edukacyjnych,
- rozwój oferty edukacyjnej, jakości kształcenia i wspieranie potrzeb rozwojowych i edukacyjnych dzieci i młodzieży z uwzględnieniem potrzeb regionalnego rynku pracy,
- rozwój nowoczesnej infrastruktury edukacyjnej,
- kształtowanie i promocja postaw związanych z uczeniem się przez całe życie oraz rozwój placówek kształcenia ustawicznego,
- rozwój edukacji nieformalnej,
- profesjonalizacja i optymalizacja liczby wykwalifikowanego personelu medycznego,
- specjalistyczna baza lecznicza,
- promocja zachowań prozdrowotnych,
- tworzenie warunków dla upowszechniania kultury, rozwijania form działalności kulturalnej i interpretacji dziedzictwa wraz ze zwiększeniem kompetencji kulturowych mieszkańców,
- wzmacnianie współpracy i partnerstwa na rzecz wykorzystania regionalnych zasobów dziedzictwa i kultury współczesnej jako potencjału rozwojowego,
- infrastruktura kultury i zwiększenie atrakcyjności dziedzictwa kulturowego,
- aktywizacja zawodowa i utrzymanie zatrudnienia,
- miejsca pracy dobrej jakości,
- poprawa zaangażowania społecznego i współpracy pomiędzy podmiotami publicznymi, prywatnymi, sektorem nauki i społeczeństwem obywatelskim poprzez skuteczne wykorzystanie różnych form partnerstwa i współpracy,
- wzmacnianie kapitału społecznego poprzez rozwijanie zaufania pomiędzy instytucjami publicznymi a organizacjami społeczeństwa obywatelskiego,
- działania zmierzające do zmniejszenia poziomu ubóstwa i wykluczenia społecznego w województwie,
- aktywizacja społeczna,
- rozwój sektora ekonomii społecznej i solidarnej jako element polityki społecznej województwa,

- zwiększenie konkurencyjności przedsiębiorstw społecznych w regionie,
- wspieranie rodzin i system pieczy zastępczej,
- regionalna Polityka Imigracyjna,
- zapewnienie korzystnych warunków rozwoju sportu,
- promocja aktywnego stylu życia,
- rozwój infrastruktury energetycznej,
- racjonalne wykorzystanie energii,
- wsparcie energetyki opartej na OZE,
- rozwój infrastruktury transportowej w celu zwiększenia dostępności zewnętrznej regionu,
- rozwój portu lotniczego Rzeszów-Jasionka oraz wyspecjalizowanych lotnisk lokalnych,
- rozwój systemu transportowego województwa w celu zwiększenia dostępności wewnętrznej regionu,
- rozwój transportu publicznego,
- rozbudowa infrastruktury sieci informacyjno-komunikacyjnej ze szczególnym uwzględnieniem obszarów o trudnej dostępności,
- zapewnienie dostępu do sieci informacyjno-komunikacyjnej,
- rozwój infrastruktury służącej prowadzeniu działalności gospodarczej,
- rozwój infrastruktury służącej prowadzeniu turystyki,
- przeciwdziałanie, minimalizowanie i usuwanie skutków powodzi,
- przeciwdziałanie, minimalizowanie i usuwanie skutków osuwisk,
- przeciwdziałanie, minimalizowanie i usuwanie skutków ekstremalnych zjawisk atmosferycznych – huragany, susze, grad, ulewne deszcze oraz pożary,
- zapewnienie dobrego stanu środowiska w zakresie czystości powietrza i hałasu,
- zapewnienie właściwej gospodarki wodno-ściekowej,
- zapewnienie właściwej gospodarki odpadami,
- zarządzanie zasobami dziedzictwa przyrodniczego województwa,
- poprawa świadomości ekologicznej społeczeństwa,
- rozwój digitalizacji i zwiększenie dostępności zasobów publicznych on-line,
- zwiększenie zastosowania i wykorzystania technologii cyfrowych,
- poprawa ładu przestrzennego i jakości zarządzania przestrzenią,
- aktywizacja i rewitalizacja obszarów zdegradowanych,
- lokalne działania aktywizujące społeczność regionu,
- wsparcie dla podmiotów zapewniających bezpieczeństwo,
- integracja systemów zarządzania i wymiany informacji,
- współpraca na rzecz rozwoju województwa,

- implementacja rozwiązań organizacyjnych sprzyjających partycypacji społecznej w partnerstwach dla rozwoju,
- wzmacnianie współpracy ponadregionalnej,
- wzmacnianie pozycji międzynarodowej regionu poprzez rozwój współpracy.

5. Plan strategiczny *Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032*

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032 została podzielona na cztery obszary tematyczne. Wszystkie zostały wyznaczone na podstawie przeprowadzonego procesu diagnostycznego, którego wyniki zidentyfikowały najważniejsze potrzeby i problemy obszaru funkcjonalnego czterech gmin oraz jego potencjały i szanse rozwojowe. W pierwszym kroku uwidocznionym w *Strategii*, na podstawie syntezy diagnozy oraz analizy SWOT, uwzględniając misję zawartego porozumienia, sformułowano wizję rozwoju, która jest jednocześnie celem głównym przyjętej *Strategii*. Przedstawia ona obraz analizowanego obszaru gmin Frysztak, Niebylec, Strzyżów i Wiśniowa, który powstanie w wyniku realizacji postanowień niniejszego dokumentu. Wizja ma również przełożenie na kolejny poziom wdrożeniowy, czyli Cele Strategiczne, określone w wymiarze społecznym, gospodarczym, przestrzennym i klimatyczno - środowiskowym. Cele Strategiczne mają charakter długofalowy i wskazują generalny kierunek postępowania w dążeniu do założonej Wizji Rozwoju. Uszczegóławiające je Priorytety Rozwojowe będą realizowane w średnim okresie i stanowią narzędzia i sposoby realizacji przyjętych celów strategicznych. Ostatnim elementem planu strategicznego są Kierunki Działań, które służą realizacji założonych celów i są podstawą wdrażania niniejsze *Strategii*. W opracowaniu przyjęto architekturę celów i kierunków działań opartą na metodologii wykorzystanej w *Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2030*. Zwrócono uwagę zarówno na mocne strony, jak i obszary problemowe. W procesie tworzenia i realizacji *Strategii* istotne jest również określenie misji i wizji. Są to dwa istotne elementy ukazujące generalne kierunki rozwoju dla przyjętych zadań strategicznych.

Misja rozwoju stanowi nadrzędny cel rozwoju, któremu podporządkowane są obszary priorytetowe *Strategii*. Ukazuje ogólny kierunek, w którym powinna rozwijać się społeczność lokalna, wskazując czynniki uzasadniające przyjęcie określonych wartości jako nadrzędnych. Misja to syntetyczny opis sposobu postępowania w celu realizacji wizji partnerów porozumienia.

Z kolei wizja ukierunkowana jest prognostycznie, określa cel, do jakiego zmierzają partnerzy oraz wskazuje zasadniczy kierunek podejmowanych działań. Jest to obraz obszaru objętego strategią, który będzie efektem realizacji przyjętej strategii. Ukazuje prognozowany obraz gmin należących do obszaru objętego *Strategią* w perspektywie strategicznej – do 2032 roku, zmieniony poprzez realizację przyjętych działań i osiągnięcie zamierzonych celów.

Uwzględniając przyjęte założenia misja **Porozumienia Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego** brzmi:

Porozumienie Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego to wspólnota opierająca się na współpracy lokalnych i ponadlokalnych partnerów społecznych, gospodarczych i instytucjonalnych na rzecz zrównoważonego rozwoju obszaru Pogórza, zapewniająca wysoki poziom życia mieszkańcom oraz oferująca bogatą ofertę turystyczną.

Z kolei wizja rozwoju Porozumienia Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego to:

Obszar Porozumienia Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego to miejsce przyjazne i atrakcyjne do życia, o zróżnicowanej ofercie rekreacyjno-turystycznej przyciągającej turystów i przyjazny mieszkańcom obszar o zrównoważonym rozwoju gospodarczym, sprzyjający rozwojowi przedsiębiorczości, posiadający dobry poziom infrastruktury technicznej i społecznej.

Najważniejszą wartością dla rozwoju obszaru gmin objętych *Strategią Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032* są mieszkańcy i to ich potrzebom i oczekiwaniom podporządkowane będą podejmowane działania strategiczne. Obszar Pogórza będzie miejscem przyjaznym i bezpiecznym dla wszystkich grup społecznych. Ważnym elementem rozwoju jest również środowisko przyrodnicze. Z tego względu współpraca między gminami będzie uwzględniać konieczność zachowania naturalnych walorów i poprawy stanu środowiska naturalnego.

6. Plan operacyjny *Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032* oraz kierunki interwencji rozwoju OF.

6.1. Cele strategiczne rozwoju w wymiarze przestrzennym, gospodarczym, społecznym i klimatyczno - środowiskowym. Cele operacyjne, kierunki działań oraz oczekiwane rezultaty i wskaźniki ich osiągnięcia

Na podstawie diagnozy aktualnego stanu analizowanego obszaru funkcjonalnego, sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej na tym terenie oraz uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych, a także dążąc do osiągnięcia stanu przedstawionego w przyjętej wizji rozwoju określono w niniejszej *Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko - Dynowskiego na lata 2024 - 2032* cztery cele strategiczne, którymi są:

Tabela 1 Cele strategiczne Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko - Dynowskiego na lata 2024 - 2032

Cel strategiczny 1	Nowoczesna gospodarka i edukacja
Cel strategiczny 2	Efektywne zarządzanie rozwojem gminy
Cel strategiczny 3	Wysoka jakość życia mieszkańców
Cel strategiczny 4	Turystyka, rekreacja i oferta czasu wolnego

Cele strategiczne będą osiągnięte poprzez realizację celów operacyjnych, które zaprezentowano w tabeli poniżej:

Tabela 2 Cele strategiczne i cele operacyjne Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko - Dynowskiego na lata 2024 - 2032

CELE STRATEGICZNE			
CEL STRATEGICZNY 1 Nowoczesna gospodarka i edukacja	CEL STRATEGICZNY 2 Efektywne zarządzanie rozwojem gminy	CEL STRATEGICZNY 3 Wysoka jakość życia mieszkańców	CEL STRATEGICZNY 4 Turystyka, rekreacja i oferta czasu wolnego
CELE OPERACYJNE			
Cel operacyjny 1.1.	Cel operacyjny 2.1.	Cel operacyjny 3.1. Rozwój infrastruktury	Cel operacyjny 4.1 Zachowanie i rewitalizacja

Rozwój potencjału edukacyjnego dzieci, młodzieży i osób dorosłych	Wzmacnianie kapitału społecznego i efektywne zarządzanie gminą	technicznej i komunalnej, w tym poprawa efektywności energetycznej obiektów użyteczności publicznej oraz wykorzystanie zielonej energii	dziedzictwa kulturowego
Cel operacyjny 1.2. Rozwój potencjału gospodarczego	Cel operacyjny 2.2. Promowanie przyjaznych środowisku rozwiązań w procesie produkcji rolnej, w tym rozwój rolnictwa ekologicznego	Cel operacyjny 3.2. Zwiększenie wewnętrznej i zewnętrznej dostępności komunikacyjnej	Cel operacyjny 4.2. Rozwój turystyki
	Cel operacyjny 2.3. Ochrona przyrody oraz wykorzystanie środowiska naturalnego dla rozwoju	Cel operacyjny 3.3. Wsparcie systemu zarządzania bezpieczeństwem publicznym	Cel operacyjny 4.3. Rozwój oferty kulturalnej, sportowej i rekreacyjnej
		Cel operacyjny 3.4. Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu i bezpieczeństwu zdrowotnemu mieszkańców	Cel operacyjny 4.4. Wzmocnienie promocji oraz zwiększenie popytu na turystykę, kulturę i rekreację
OSI I	OSI II	OSI III	OSI IV

Cele strategiczne *Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032* odwzorowują obszary rozwojowe w sferze społecznej, gospodarczej, technicznej i turystycznej, które są zależne od siebie i wzajemnie się przenikają. Podstawą podejmowania działań w sferze gospodarczej i społecznej powinno być racjonalne gospodarowanie, ochrona ładu przestrzennego oraz zachowanie walorów środowiska naturalnego. Z kolei

zadania realizowane w zakresie infrastruktury technicznej umożliwią wdrożenie projektowanych działań w sferze gospodarczej, przyczynią się również do rozwoju usług społecznych. Cele wyznaczone w ramach sfery społecznej i gospodarczej, po realizacji wynikających z nich zadań wpłyną z kolei na poprawę jakości życia mieszkańców oraz zwiększenie atrakcyjności przestrzeni publicznej na wyznaczonym obszarze funkcjonalnym czterech gmin objętych porozumieniem.

Należy wskazać, że cel strategiczny 3: Wysoka jakość życia mieszkańców oraz cel strategiczny 4: Turystyka, rekreacja i oferta czasu wolnego wpisują się w określony w programie regionalnym Fundusze Europejskie dla Podkarpacia 2021-2027 Priorytet 6 – ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY TERYTORIALNIE oraz realizowany w ramach niego cel szczegółowy 5(ii) wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie, w związku z czym część z działań przewidzianych do realizacji w ramach tych celów będzie mogła być realizowana w ramach instrumentu IIT, zgodnie z ustawą z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027 (Dz. U. z 2022 r. poz. 1079 z późn. zm.).

6.1.1. CEL STRATEGICZNY 1: Nowoczesna gospodarka i edukacja

Cel operacyjny 1.1. Rozwój potencjału edukacyjnego dzieci, młodzieży i osób dorosłych z gmin z obszaru objętego *Strategią Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032*

Cel operacyjny 1.2. Rozwój potencjału gospodarczego gmin z obszaru objętego *Strategią Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032*

Strategia Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego szczególny nacisk kładzie na rozwój edukacji, rozumianej jako oferta publiczna dla wszystkich mieszkańców obszaru – bez względu na wiek, status społeczny, zawodowy itp. Głównym wyzwaniem w tej sferze jest zapewnienie wysokiej jakości, nowoczesnej, odpowiadającej na zmiany zachodzące w otoczeniu oferty edukacyjnej. Jakość edukacji uzależniona jest zaś m.in. od zdolności i kreacji wykształconej i wyspecjalizowanej kadry pedagogicznej. Osiągnięcie wysokiego poziomu edukacji związane jest również z kolejnymi szczeblami (etapami) kształcenia (przedszkole – szkoła podstawowa – szkoła ponadpodstawowa) oraz z powiązaniem systemu edukacji z innymi systemami życia publicznego, w tym szczególnie ze sferą gospodarki. Stąd ważne jest podejmowanie działań

zmierzających do stwarzania równych szans w dostępie do systemu edukacji, kształtowania postaw aktywnych, pozwalających rozumieć współczesny świat, rozwijania kompetencji oraz zacieśniania współpracy ze sferą biznesu. Podejmowane działania mają równolegle rozwijać i unowocześniać bazę lokalową i narzędziową oraz rozwijać działalność merytoryczną sfery edukacji, by przyczyniać się do efektywnego przejścia z systemu edukacji do zatrudnienia. W tym kontekście niezwykle ważny jest rozwój kształcenia zawodowego na poziomie szkół ponadpodstawowych, którego celem jest przygotowanie młodzieży do wejścia na rynek pracy.

Diagnoza sfery gospodarczej gmin z obszaru objętego *Strategią Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032* wykazała, że na tym terenie dominują mikro i małe przedsiębiorstwa, świadczące usługi w zakresie budownictwa, handlu hurtowego i detalicznego; naprawy pojazdów samochodowych, przetwórstwa przemysłowego, transportu i gospodarki magazynowej, pozostałej działalności usługowej i in. Brakuje natomiast dużych podmiotów gospodarczych. Zasadnym jest więc, poza dążeniem do pozyskania nowych inwestorów, adresowanie działań do grupy mikro i małych przedsiębiorstw tak, aby mogły się rozwijać, uzyskując z czasem status średnich a nawet dużych podmiotów gospodarczych. W odniesieniu do rolnictwa przyjęto, że należy wspierać działalność innowacyjnych średnich i dużych gospodarstw rolnych, które wykazują się najlepszymi wynikami ekonomicznymi i dysponują dużym potencjałem rozwojowym, jak również tworzą miejsca pracy dla lokalnej społeczności. Z kolei małe gospodarstwa rolne mogą przekształcać się w gospodarstwa ekologiczne, wzbogacać swój profil działalności o usługi agroturystyczne czy też produkcję i sprzedaż żywności wysokiej jakości na miejscu, jako rodzaj produktu turystycznego.

Nie na wszystkie czynniki rozwoju przedsiębiorstw władze samorządowe mają bezpośredni wpływ. Jednakże odpowiednio prowadzona polityka gospodarcza, uwzględniająca system zachęt i ulg, skorelowana z zacieśnianiem współpracy z różnymi podmiotami specjalizującymi się w rozwoju gospodarczym, przyczynia się do intensyfikacji czynników rozwoju i wzrostu konkurencyjności. Konieczne jest skoncentrowanie wysiłków na rozwoju takich instrumentów, które w większym stopniu oddziaływać będą na wykorzystanie lokalnych zasobów, w tym lokalnej przedsiębiorczości.

Przyjazna i profesjonalnie przygotowana dla przedsiębiorców i inwestorów lokalnych i zewnętrznych administracja Urzędów, wsparta przemyslaną i dobrze przeprowadzoną promocją powinna wpłynąć na tworzenie dobrych warunków dla rozwoju przedsiębiorczości na obszarze gmin objętych niniejszą strategią rozwoju ponadlokalnego.

Tabela 3 Cele operacyjne, kierunki działań, rezultaty i wskaźniki celu strategicznego 1 Nowoczesna gospodarka i edukacja

CEL STRATEGICZNY 1 Nowoczesna gospodarka i edukacja						
Cel operacyjny	KIERUNKI DZIAŁAŃ	OCZEKIWANE REZULTATY PLANOWANYCH DZIAŁAŃ	WSKAŹNIKI OSIĄGNIĘCIA DZIAŁAŃ	Wartość bazowa (2023 r.)	Źródło danych	Oczeki wany trend
Cel operacyjny 1.1. Rozwój potencjału edukacyjnego dzieci, młodzieży i osób dorosłych z obszaru Porozumienia	- Modernizacja gminnej bazy oświatowej. - Modernizacja boisk przyszkolnych i sal gimnastycznych - Upowszechnienie stosowania pracy metodą eksperymentów poprzez doposażenie sal lekcyjnych i laboratoriów w pomoce naukowe i dydaktyczne - Cyfryzacja procesów edukacji poprzez większe wykorzystanie technologii informacyjno-komunikacyjnych - Rozszerzenie oferty edukacyjnej uwzględniającej kształcenie kompetencji	- poprawa jakości kształcenia w placówkach edukacyjnych - ograniczenie problemów w nauce dotyczących uczniów placówek edukacyjnych - poprawa atrakcyjności oferty edukacyjnej na obszarze Pogórza - wzrost liczby uczniów	Liczba projektów edukacyjnych na rzecz rozwoju kompetencji kluczowych (szt.)	0	Źródła własne	
			Liczba inwestycji w zakresie modernizacji i rozwoju bazy oświatowej (szt.)	0	Źródła własne	
			Liczba środków trwałych związanych z doposażeniem obiektów edukacyjnych (szt.)	0	Źródła własne	
			Liczba projektów w zakresie realizacji idei Long life learning (uczenie się przez całe życie) (szt.)	0	Źródła własne	

	kluczowych, rozwój kreatywności i umiejętności pracy zespołowej • Kształcenie postaw przedsiębiorczych wśród dzieci i młodzieży – współpraca szkół z terenu gminy z lokalnym biznesem, jak również rozwój szkolnych ośrodków kariery • Kształtowanie i promocja postaw związanych z uczeniem się przez całe życie, korzystaniem z kształcenia ustawicznego, podnoszenia i zmiany kwalifikacji zawodowych.	w placówkach edukacyjnych • stworzenie możliwości przekwalifikowania się dla osób mających trudności ze znalezieniem zatrudnienia • wzrost kwalifikacji zawodowych mieszkańców				
Cel operacyjny 1.2. Rozwój potencjału gospodarczego	• Organizacja systemu wsparcia rozwoju przedsiębiorstw i zakładania nowych podmiotów gospodarczych	• wzrost atrakcyjności inwestycyjnej gminy	Liczba powstałych nowych podmiotów gospodarczych (szt.)	0	BDL/G US	

gmin z obszaru Porozumienia	oraz dla rolników - zachęcenie inwestorów do tworzenia zakładów pracy na terenie gmin • Pozyskiwanie oraz przygotowywanie terenów pod inwestycje, w tym ich uzbrojenie. • Promocja potencjału gospodarczego Gmin Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego wobec firm świadczących usługi turystyczne • Wprowadzenie ulg i zachęt dla przedsiębiorców i osób planujących rozpocząć własną działalność gospodarczą oraz stworzenie systemu informacyjno – doradczego • Likwidacja barier w obsłudze przedsiębiorców poprzez cyfryzację obsługi klienta w Urzędach	• wzrost liczby podmiotów gospodarczych na terenie gmin • rozwój infrastruktury umożliwiającej prowadzenie działalności gospodarczej • spadek liczby osób bezrobotnych na terenie gmin • wzrost atrakcyjności inwestycyjnej • zwiększenie konkurencyjności gospodarki w regionie • aktywizacja społeczna i zawodowa mieszkańców	Liczba przedsiębiorców korzystających z oferowanych form wsparcia (os.)	0	Źródła własne	
			Liczba rolników korzystających z oferowanych form wsparcia (os.)	0	Źródła własne	
			Powierzchnia terenów przygotowanych pod inwestycje (ha)	0	Źródła własne	

		• zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej, • pobudzenie rozwoju przedsiębiorczości • ograniczenie poziomu bezrobocia				
--	--	--	--	--	--	--

- tendencja rosnąca

- tendencja malejąca

- bez zmian

6.1.2. CEL STRATEGICZNY 2: Efektywne zarządzanie rozwojem gminy

Cel operacyjny 2.1. Wzmacnianie kapitału społecznego i efektywne zarządzanie gminą.

Cel operacyjny 2.2. Promowanie przyjaznych środowisku rozwiązań w procesie produkcji rolnej, w tym rozwój rolnictwa ekologicznego.

Cel operacyjny 2.3. Ochrona przyrody oraz wykorzystanie środowiska naturalnego dla rozwoju obszaru objętego *Strategią Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032*.

Zadania i przedsięwzięcia w ramach celu operacyjnego **2.1. Wzmacnianie kapitału społecznego i efektywne zarządzanie gminą** stanowią odpowiedź na rosnące oczekiwania klientów względem organów administracji publicznej. Nawiązują w szczególności do zapisów *Strategii na rzecz odpowiedzialnego rozwoju do roku 2020* (z perspektywą do 2030 roku) – przyjętej przez Radę Ministrów w dniu 14 lutego 2017 roku oraz do zapisów dokumentu pn. *System zarządzania rozwojem Polski*, przyjętego przez Radę Ministrów w dniu 29 października 2018 roku, jak również do zintegrowanej *Strategii „Sprawne i Nowoczesne Państwo 2030 roku”* (SNP), która ma doprowadzić do zwiększenia skuteczności i efektywności państwa, otwartego na współpracę z obywatelami.

Przewidywane w Polsce instrumenty realizacji polityki rozwoju w latach 2021-2027 zakładają konieczność zacieśnienia współpracy, skoordynowania działań podejmowanych przez samorządy oraz podmioty prywatne i organizacje pozarządowe w zakresie realizacji usług publicznych na rzecz mieszkańców, co pozwoli na podniesienie spójności i konkurencyjności regionów. Dotyczy to również gmin z obszaru objętego *Strategią Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032*. W niniejszym dokumencie zaplanowano więc kierunki działań związane z poprawą funkcjonowania administracji, w tym podniesienia sprawności działania Urzędów, doskonalenie kwalifikacji pracowników, rozwój e-administracji oraz budowę i promocję marki lokalnej.

Wielofunkcyjny rozwój terenów wiejskich polega na dywersyfikacji gospodarki wiejskiej, czyli zmianie pojmowania i traktowania terenów wiejskich - nie jako obszarów monofunkcyjnych, na których dominuje rolnictwo i produkcja rolnicza, ale jako terenów z różnymi funkcjami, na których rozwijane są różne aktywności. Priorytetem jest poprawa sytuacji bytowej mieszkańców,

dzięki rozwijaniu wielofunkcyjnych form aktywności społecznej, kulturalnej i gospodarczej (w szczególności pozarolniczej). Zgodnie z założeniami wielofunkcyjności gospodarka obszarów wiejskich winna w znacznym stopniu opierać się na inicjatywie przedsiębiorcy wiejskiego. Wielofunkcyjny rozwój wsi uwarunkowany jest również rozwojem odpowiedniej infrastruktury, odpowiadającej na zdiagnozowane zapotrzebowanie i uwzględniającej potrzeby lokalne, jak również wykreowaniem szerokiej oferty wspierająco-doradczej dla mieszkańców (w zakresie profesjonalizacji produkcji rolniczej oraz aktywności około- i pozarolniczej). W odniesieniu do dokumentów z poziomu wojewódzkiego należy zauważyć, że rozwój małych i średnich miast oraz terenów wiejskich stanowi jedno z najważniejszych założeń *Strategii rozwoju województwa – Podkarpackie 2030*.

Uwzględniając wytyczne płynące z dokumentów nadrzędnych, a także wyniki diagnozy społeczno-gospodarczej i przeprowadzonej analizy strategicznej SWOT dla niniejszej *Strategii*, wielofunkcyjny rozwój terenów wiejskich uznano za priorytet rozwojowy w perspektywie do 2032 roku. *Strategia Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032* przywiązuje również dużą wagę do idei zrównoważonego rozwoju, postulując poszanowanie środowiska naturalnego w realizacji wyznaczonych działań strategicznych. Toteż w ramach niniejszego celu strategicznego zaplanowano racjonalizację zużycia energii, surowców i minerałów oraz wzrost wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych. Ochrona przyrody realizowana będzie także poprzez wyznaczenie i wprowadzenie do planów zagospodarowania przestrzennego wytycznych z map zagrożeń i ryzyk przyrodniczych oraz określenie zasad właściwego gospodarowania terenami zagrożonymi przez zjawiska wynikające ze zmian klimatycznych, np. osuwiska, powodzie czy suszę hydrologiczną. Wynikającą z niniejszego dokumentu politykę ochrony środowiska naturalnego i dziedzictwa przyrodniczego obszaru SRP wspierać będzie aktywna edukacja obywatelska w zakresie ekologii, jak również w zakresie zapobiegania i przeciwdziałania zmianom klimatycznym. Działania kierowane do dzieci i młodzieży odbywać się będą zarówno w ramach procesu edukacji, jak również w ramach zajęć i inicjatyw pozaszkolnych. Działania takie będą także kierowane do osób dorosłych. Promocja postaw proekologicznych, uwzględniających potrzebę redukcji emisji CO₂ i innych szkodliwych substancji oraz zmiany dotychczasowych, niekorzystnych w tym zakresie przyzwyczajeń mieszkańców, realizowana będzie poprzez szeroki wachlarz działań, jak np. akcje promocyjne w mediach, konkursy i kampanie społeczne.

Tabela 4 Cele operacyjne, kierunki działań, rezultaty i wskaźniki celu strategicznego -2 Efektywne zarządzanie rozwojem gminy

CEL STRATEGICZNY 2 Efektywne zarządzanie rozwojem gminy						
Cel operacyjny	KIERUNKI DZIAŁAŃ	OCZEKIWANE REZULTATY PLANOWANYCH DZIAŁAŃ	WSKAŹNIKI OSIĄGNIĘCIA DZIAŁAŃ	Wartość bazowa (2023 r.)	Źródło danych	Oczeki wany trend
Cel operacyjny 2.1. Wzmacnianie kapitału społecznego i efektywne zarządzanie gminą	- Wdrożenie idei e-government w administracji samorządowej z obszaru Porozumienia (cyfryzacja obsługi klienta), - Wysoka sprawność administracyjna, m.in. poprzez system szkoleń pracowników i wdrażanie nowoczesnych instrumentów zarządzania publicznego, a także rozwój usług elektronicznych - Wdrożenie nowoczesnych metod zarządzania administracją (np. metoda CAF – Wspólna Metoda Samooceny albo inny system zarządzania jakością - Wdrożenie systemu zarządzania satysfakcją klienta	- Wzrost kompetencji pracowników gminnych - Podniesienie jakości usług publicznych - Rozwój kompetencji planistycznych - Podniesienie jakości usług publicznych - Poprawa dostępności do danych przestrzennych	Liczba projektów z zakresu e-administracji (szt.)	0	Źródła własne	
			Liczba uruchomionych e-usług (szt.)	0	Źródła własne	
			Liczba szkoleń (szt.)	0	Źródła własne	
			Liczba wdrożonych systemów zarządzania, jakością pracy administracji samorządowej (szt.)	0	Źródła własne	
			Odsetek klientów zadowolonych z usług Urzędów Gmin	0	Źródła własne	

	zewnątrznego i wewnętrznego – zmiana podejścia w obsłudze klienta Promowanie systemu wartości etycznych wśród pracowników samorządowych, przejrzystość pracy urzędu (w załatwianiu spraw i w dostępie do informacji publicznej)		i Urzędu Miejskiego (w %)			
Cel operacyjny 2.2. Promowanie przyjaznych środowisku rozwiązań w procesie produkcji rolnej, w tym rozwój rolnictwa ekologicznego	- Rozwój systemu doradztwa i wsparcia pośredniego dla przedsiębiorczości opartej na rolnictwie oraz turystyce wiejskiej i przyrodniczej - Wsparcie marketingu wysokiej jakości produktów żywności regionalnej - Wspieranie rozwoju działalności pozarolniczej na terenach wiejskich	- zwiększenie efektywności i dochodowości rolnictwa - zniwelowanie barier ograniczających rozwój rolnictwa - unowocześnienie gospodarstw rolnych - rozwój rolnictwa ekologicznego – aktywizacja producentów rolnych	Liczba rolników, którzy skorzystali z oferty szkoleniowo-doradczej w zakresie kształcenia nowych kwalifikacji w zawodach nierolniczych (os.)	0	Źródła własne	
			Liczba ekologicznych gospodarstw rolnych (os.)	0	Źródła własne	

		- rozwój współpracy podmiotów związanych z rolnictwem				
Cel operacyjny 2.3. Ochrona przyrody oraz wykorzystanie środowiska naturalnego dla rozwoju obszaru Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032	• Tworzenie warunków do racjonalnego wykorzystania surowców energetycznych i realizacja inwestycji związanych z wykorzystaniem odnawialnych źródeł energii np. farmy fotowoltaiczne, instalacje prosumenckie, geotermia • Termomodernizacja budynków mieszkalnych, w tym również zastosowanie odnawialnych źródeł energii. • Poprawa stanu środowiska naturalnego poprzez wyeliminowanie pokryć dachowych i innych odpadów zawierających azbest	• ograniczenie występowania negatywnych skutków dla środowiska naturalnego, • efektywniejsze zarządzanie energią	Liczba kampanii społecznych dotyczących kształtowania i promocji postaw proekologicznych oraz konieczności realizacji działań adaptacyjnych i łagodzących zmiany klimatyczne oraz przeciwdziałania takim zmianom, redukcji emisji CO2 i innych szkodliwych substancji (os.)	0	Źródła własne	
			Liczba instalacji OZE w domach mieszkańców i w podmiotach gospodarczych (szt.)	0	Źródła własne	

- Wzrost ekologicznej świadomości mieszkańców poprzez kampanie edukacyjne i promocję postaw proekologicznych oraz uświadamiających potrzebę działań adaptacyjnych i łagodzących zmiany klimatyczne oraz przeciwdziałania takim zmianom, redukcja emisji CO₂ i innych szkodliwych substancji - Właściwe zagospodarowanie terenów zagrożonych powodzią, osuwiskami i suszą hydrologiczną (udroźnienie i rozbudowa rowów melioracyjnych, wykonanie regulacji potoków i cieków wodnych, przeciwdziałanie suszy, urządzenie i utrzymywanie terenów zieleni, zadrzewień i zakrzewień oraz parków, nasadzenia szaty roślinnej,	Liczba gospodarstw, z których usunięto azbest (szt.)	0	Źródła własne	
	Liczba gospodarstw i podmiotów, w których zrealizowano działania z zakresu poprawy efektywności energetycznej (w tym termomodernizacyjnych obiektów) (szt.)	0	Źródła własne	
	Liczba zrealizowanych działań przeciwdziałających i łagodzących zmiany klimatyczne (szt.)	0	Źródła własne	

	zabezpieczenia przeciwosuwiskowe oraz inne działania zapobiegające i łagodzące zmiany klimatyczne) • Utworzenie stacji ładowania samochodów elektrycznych					
--	---	--	--	--	--	--

- tendencja rosnąca

- tendencja malejąca

- bez zmian

6.1.3. CEL STRATEGICZNY 3: Wysoka jakość życia mieszkańców

Cel operacyjny 3.1. Rozwój infrastruktury technicznej i komunalnej, w tym poprawa efektywności energetycznej obiektów użyteczności publicznej oraz wykorzystanie zielonej energii

Cel operacyjny 3.2. Zwiększenie wewnętrznej i zewnętrznej dostępności komunikacyjnej

Cel operacyjny 3.3. Wsparcie systemu zarządzania bezpieczeństwem publicznym

Cel operacyjny 3.4. Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu i bezpieczeństwu zdrowotnemu mieszkańców

Infrastruktura techniczna – systemy, urządzenia, sieci przesyłowe i związane z nimi obiekty – ma duże znaczenie dla mieszkańców, turystów oraz potencjalnych inwestorów. Bez zapewnienia dostępu do sieci komunalnych oraz mediów nie ma możliwości stworzenia optymalnego miejsca do życia, jak również odpowiednich warunków dla rozwoju gospodarczego i przedsiębiorczości, sprzyjających tworzeniu miejsc pracy. Rozwój sieci wodno-kanalizacyjnej, teletechnicznej, oświetleniowej, energetycznej oraz zapewnienie ich niezawodności powoduje poczucie komfortu i bezpieczeństwa wśród mieszkańców, inwestorów i przedsiębiorców.

Jednym z najważniejszych problemów, z którymi muszą się zmierzyć samorządy gmin jest konieczność zagwarantowania dostępu do bieżącej wody oraz bezpieczeństwa sanitarnego. Modernizacja i rozbudowa infrastruktury wodociągowo-kanalizacyjnej oraz budowa przydomowych oczyszczalni ścieków jest potrzebą wynikającą z podnoszenia cywilizacyjnych standardów infrastrukturalnych na terenie gminy (komfort i jakość życia, pracy oraz wypoczynku), jak również zabezpieczania istniejących potrzeb w kontekście przygotowania nowych terenów mieszkaniowych, rekreacyjnych i inwestycyjnych. Programy wspierające wymianę źródeł grzewczych na nowoczesne i ekologiczne, przyczyniają się również do ochrony jakości powietrza, ograniczając niską emisję. Aktualnie konieczne są działania dotyczące kompleksowej termomodernizacji obiektów użyteczności publicznej, pozwalające poprawić efektywność energetyczną obiektów stanowiących zasób komunalny. Dla zwiększenia bezpieczeństwa uczestników ruchu drogowego w niniejszej *Strategii* zaplanowano z kolei przebudowę i rozwój ciągów pieszych, rowerowych i jezdnych, jak również modernizację systemów oświetlenia przy

wykorzystaniu nowych technologii, dzięki którym oświetlenie uliczne będzie mniej energochłonne i bardziej oszczędne.

Warto dodać, że istniejąca infrastruktura wodna i kanalizacyjna ulega ciągłej amortyzacji. W związku z tym konieczne jest podejmowanie działań mających na celu przeciwdziałanie jej degradacji poprzez ponoszenie niezbędnych nakładów odtworzeniowych. Dlatego wśród proponowanych kierunków interwencji w niniejszym dokumencie założono nie tylko budowę nowych sieci, ale także modernizację sieci już istniejących.

Dostępność komunikacyjna gmin decyduje o ich atrakcyjności inwestycyjnej oraz wpływa na poprawę salda migracji. Zapewnienie szerokiej dostępności komunikacyjnej gmin objętych *Strategią Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032* oraz dobre skomunikowanie wewnętrzne analizowanego obszaru funkcjonalnego osiągnięte zostanie poprzez rozwój i modernizację sieci dróg lokalnych oraz współdziałanie z innymi zarządcami dróg w zakresie modernizacji i rozbudowy infrastruktury drogowej.

Modernizacja infrastruktury drogowej w celu zapewnienia jej odpowiedniej jakości oraz stałe utrzymanie dróg na odpowiednim poziomie jest konieczne, aby sieć drogowa na różnych poziomach przystawała do zmieniających się warunków społeczno-gospodarczych, w tym sukcesywnie zwiększającego się obciążenia ruchem pojazdów. Dostępność drogowa ma też zasadnicze znaczenie dla stymulacji rozwoju terenów mieszkaniowych, powstawania nowych zakładów pracy, ośrodków turystyki i rekreacji poprzez zapewnienie dobrej jakości dojazdu.

Niezwykle potrzebne są również nowe inwestycje w zakresie tworzenia miejsc parkingowych, w szczególności przy obiektach użyteczności publicznej i turystycznych oraz budowy ciągów pieszych i tras rowerowych o charakterze komunikacyjnym i turystycznym. W szczególności ścieżki rowerowe jako alternatywne korytarze transportowe, jak również rozwiązania typu park&ride mają istotne znaczenie dla rozwoju komunikacji w kontekście konieczności redukcji emisji CO₂ i przejścia na gospodarkę niskoemisyjną.

Ważne również są nakłady na budownictwo mieszkaniowe, a także zwiększenie i modernizacja gminnego zasobu mieszkaniowego, aby zapobiec odpływowi młodych ludzi z terenu czterech gmin do innych ośrodków.

Jednym z priorytetów pozostaje organizacja nowoczesnego, sprawnego i przyjaznego pasażerom transportu zbiorowego, w szczególności w zakresie organizacji połączeń autobusowych i kolejowych z poszczególnych miejscowości na terenie gmin oraz pomiędzy gminami, by ułatwić mieszkańcom dostęp do

centrów administracyjnych i gospodarczych analizowanego obszaru funkcjonalnego.

Zapewnienie wysokiego poczucia bezpieczeństwa publicznego wymaga szerokiej i kompleksowej współpracy wszystkich służb publicznych i odbywać się powinno na różnych płaszczyznach. Celem zmniejszenia prawdopodobieństwa występowania niepożądanych sytuacji, zniechęcenia przed aktami wandalizmu i przestępstwami, monitoringiem wizyjnym objęte zostaną strategiczne miejsca na terenie gmin obszaru objętego SRP, w tym budynki użyteczności publicznej i kulturalno-oświatowe. Monitoring, a w konsekwencji szybsze reagowanie służb bezpieczeństwa i większa wykrywalność sprawców wzmocni poczucie bezpieczeństwa mieszkańców. Ponadto w ramach zamierzeń strategicznych zaplanowano działania wspierające Ochotnicze Straże Pożarne w zakresie modernizacji remiz oraz wyposażenia w nowoczesny, spełniający wymagania i normy sprzęt ratowniczy, co przysłuży się wysokiej jakości i szybkości interwencji, zarówno w przypadku pożarów, jak i powodzi oraz innych zdarzeń.

Priorytet stanowi również poprawa bezpieczeństwa w ruchu drogowym – m.in. poprzez edukację zwiększającą bezpieczeństwo i program poprawy bezpieczeństwa na drogach, szczególnie w miejscach najbardziej niebezpiecznych.

Powyższe przedsięwzięcia pomogą kreować wizerunek obszaru objętego *Strategią Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego*, jako terenu bezpiecznego, przyjaznego do życia i pracy, zachęcającego do wypoczynku na tym terenie.

W ramach rozwoju sprzyjającemu włączeniu społecznemu i bezpieczeństwu zdrowotnemu mieszkańców obszaru objętego SRP głównym zadaniem będzie z kolei prowadzenie adekwatnej do aktualnych wyzwań polityki zdrowotnej. Jej celem będzie zapewnienie wszystkim mieszkańcom dostępu do opieki medycznej o wysokim standardzie poprzez rozwój i modernizację bazy infrastrukturalnej ochrony zdrowia, wyposażenia oraz standardu obsługi w placówkach medycznych, organizowanie i wspieranie akcji oraz programów profilaktycznych, badań i konsultacji, jak również poprzez kształtowanie, promocję właściwych postaw i aktywną edukację na rzecz zdrowego stylu życia.

Osoby wykluczone społecznie bądź zagrożone wykluczeniem wymagają najczęściej kompleksowego wsparcia, by zwiększyć ich szanse na rynku pracy. Konieczne w tym względzie jest projektowanie wsparcia ukierunkowanego przede wszystkim na rozwój umiejętności funkcjonowania w społeczeństwie i samodzielności. Niezbędne jest rozwijanie form aktywnej integracji i poprawa skuteczności funkcjonowania instytucji pomocy społecznej w gminach.

Strategia w obszarze bezpieczeństwa społecznego opierać się będzie natomiast na aktywnej, racjonalnej, adekwatnej do potrzeb i nowoczesnej polityce społecznej. Realizowane działania służyć będą przeciwdziałaniu wykluczeniu oraz wyłączeniu społecznemu różnych grup zmarginalizowanych bądź zagrożonych marginalizacją, wzmacnianiu lub odzyskiwaniu zdolności do funkcjonowania w społeczeństwie rodzin z małymi dziećmi, dzieci i młodzieży oraz osób starszych.

W dłuższej perspektywie takie działanie winno doprowadzić do ekonomicznego usamodzielnienia mieszkańców, a tym samym zmniejszenia obciążeń budżetu gmin objętych *Strategią Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego* z tytułu transferów socjalnych. Sprzyjać będzie niwelowaniu przejawów wykluczenia osób z niepełnosprawnościami oraz starszych. Dla tej ostatniej grupy zbudowana zostanie oferta specjalistycznych usług adresowanych do grupy seniorów. By sprostać nowym wyzwaniom, konieczne będzie wprowadzenie innowacyjnych rozwiązań w celu identyfikacji i łagodzenia problemów społecznych na terenie gmin, np. poprzez wykorzystywanie mechanizmów ekonomii społecznej.

Tabela 5 Cele operacyjne, kierunki działań, rezultaty i wskaźniki celu strategicznego- 3 Wysoka jakość życia mieszkańców

CEL STRATEGICZNY 3 Wysoka jakość życia mieszkańców						
Cel operacyjny	KIERUNKI DZIAŁAŃ	OCZEKIWANE REZULTATY PLANOWANYCH DZIAŁAŃ	WSKAŹNIKI OSIĄGNIĘCIA DZIAŁAŃ	Wartość bazowa (2023 r.)	Źródła danych	Oczeki- wany trend
Cel operacyjny 3.1. Rozwój infrastruktury technicznej i komunalnej, w tym poprawa efektywności energetycznej obiektów użyteczności publicznej oraz wykorzystanie zielonej energii	- Rozwój i poprawa infrastruktury wodociągowej i kanalizacyjnej, w tym: - budowa kanalizacji i sieci wodociągowej oraz modernizacja sieci istniejących, - modernizacja oczyszczalni ścieków i przepompowni ścieków położonych na terenie gmin obszaru, - stały monitoring urządzeń wodno – kanalizacyjnych - Poprawa efektywności energetycznej budynków użyteczności publicznej, w tym również zastosowanie odnawialnych źródeł energii	- rozwój sieci wodociągowej i kanalizacyjnej oraz poprawa jakości sieci już istniejącej - poprawa jakości środowiska wodnego dzięki zmniejszeniu niekontrolowanego odpływu ścieków - rozwój sieci gazowej	Korzystający z sieci wodociągowej w ludności ogółem (w %)	63,7	BDL/ GUS	
			Korzystający z sieci kanalizacyjnej w ludności ogółem (w %)	34,5	BDL/ GUS	
			Korzystający z sieci gazowej w ludności ogółem (w %)	80,1	BDL/ GUS	
			Liczba inwestycji publicznych i niepublicznych w zakresie OZE (szt.)	0	Źródła własne	

• Zwiększenie stosowania odnawialnych źródeł energii na terenie obszaru • Rozwój społeczeństwa informacyjnego poprzez poprawę dostępu do internetu szerokopasmowego, likwidację białych plam i zjawiska wykluczenia cyfrowego, w tym rozwój sieci światłowodowej w każdej miejscowości • Przebudowa i rozwój systemu oświetlenia ulicznego oraz budowa i modernizacja chodników • Rozbudowa sieci gazowniczej w miejscowościach, w których będzie to możliwe • Niwelacja barier architektonicznych dla osób niepełnosprawnych i starszych, w szczególności w budynkach użyteczności publicznej	• zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii	Liczba obiektów użyteczności publicznej o zwiększonej efektywności energetycznej (szt.)	0	Źródła własne	
		Liczba obiektów mieszkalnych o zwiększonej efektywności energetycznej	0	Źródła własne	
		Wartość nakładów na budownictwo mieszkaniowe i modernizację zasobu mieszkaniowego (szt.)	0	Źródła własne	

	• Inwestycje w budownictwo mieszkaniowe, by zapobiec migracji młodych mieszkańców do miast • Zwiększanie i modernizacja gminnego zasobu lokalowego					
Cel operacyjny 3.2. Zwiększenie wewnętrznej i zewnętrznej dostępności komunikacyjnej	• Rozwój i poprawa stanu gminnej i powiatowej infrastruktury drogowej, w tym modernizacja istniejących dróg i budowa nowych • Zwiększenie zewnętrznej dostępności komunikacyjnej gmin obszaru poprzez współpracę z innymi zarządcami dróg • Współpraca w zakresie transportu zbiorowego na terenie gmin z obszaru Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego • Tworzenie nowych miejsc parkingowych	• zwiększenie wewnętrznej dostępności komunikacyjnej • poprawa stanu siatki drogowej na obszarze gmin • zmniejszenie ryzyka wystąpienia wypadków drogowych z udziałem pieszych • integracja mieszkańców z różnych części gmin dzięki	Liczba liczba nowoutworzonych miejsc parkingowych na terenie gmin	0	Źródła własne	
			Wartość środków publicznych, przeznaczonych na rozwój i poprawę stanu gminnej i powiatowej infrastruktury drogowej na terenie gmin obszaru (zł)	0	Źródła własne	
			Wartość środków publicznych, przeznaczonych na rozwój sieci dróg	0	Źródła własne	

	• Tworzenie nowych dróg rowerowych jako alternatywnych korytarzy transportowych oraz infrastruktury park & ride. • Montaż koszy na śmieci, ławek w ogólnodostępnych miejscach, takich jak parki, alejki itp.	• usprawnieniu komunikacji • zachęcenie mieszkańców do korzystania z transportu rowerowego • zwiększenie liczby miejsc parkingowych na terenie gmin • zmniejszenie emisji zanieczyszczeń i CO2 do atmosfery związanej z tzw. emisją liniową.	rowerowych na terenie gmin (zł)			
			Powstanie innych rozwiązań komunikacyjnych na terenie gmin (szt.)	0	Źródła własne	
Cel operacyjny 3.3. Wsparcie systemu zarządzania bezpieczeństwem publicznym	• Monitoring strategicznych miejsc na terenie gmin obszaru • Wspieranie Ochotniczych Straży Pożarnych w zakresie doposażenia poszczególnych jednostek w nowoczesny	• zapewnienie bezpieczeństwa mieszkańcom w stanach kryzysowych • zabezpieczenie gmin przed	Liczba zniszczeń mienia publicznego (szt.)	0	Źródła własne	
			Wartość inwestycji w zakresie bezpieczeństwa powodziowego /	0	Źródła własne	

	i wydajny sprzęt, jak również budowa nowych oraz modernizacja istniejących remiz strażackich. Ponadto realizacja działań związanych z utrzymaniem, wyszkoleniem i zapewnieniem gotowości bojowej OSP Wzmocnienie bezpieczeństwa publicznego poprzez edukację zwiększającą bezpieczeństwo. Program bezpieczeństwa dzieci i młodzieży na drogach przebiegających przez gminy	negatywnymi skutkami zagrożeń wywołanych czynnikami naturalnymi zwiększenie świadomości w zakresie bezpiecznych zachowań wobec zagrożeń	przeciwpowodziowego in. (szt.)			
			Liczba akcji edukacyjnych dla dzieci i młodzieży dotyczących bezpieczeństwa na drogach (szt.)	0	Źródła własne	
			Liczba nowo zakupionych środków trwałych na rzecz OSP (szt.)	0	Źródła własne	
			Liczba działań innego rodzaju na rzecz utrzymania i poprawy zdolności bojowej OSP (szt.)	0	Źródła własne	
Cel operacyjny 3.4. Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu i bezpieczeństwu	Wprowadzenie nowych rozwiązań w celu identyfikacji i łagodzenia problemów społecznych na terenie gmin	poszerzenie usług ogólnodostępnego wsparcia dla osób ze szczególnymi potrzebami	Liczba osób korzystających ze wsparcia w ramach pomocy społecznej (os.)	2 591	GUS/BDL	

zdrowotnemu mieszkańców	• Programy aktywnej integracji realizowane przez ośrodki pomocy społecznej • Programy aktywnej integracji realizowane przez inne podmioty • Organizowanie i wspieranie różnorodnych form pomocy społecznej, w tym świetlic socjoterapeutycznych, oddziałów dziennych, ośrodków wsparcia czy warsztatów terapii zajęciowej • Działania na rzecz wyrównywania szans osób z niepełnosprawnościami • Utworzenie domów dziennego pobytu dla seniorów, w tym również pakiety działań aktywizacyjno-integracyjnych dla osób starszych • Poszerzanie pakietu istniejących usług medycznych • Aktywna edukacja na rzecz zdrowego stylu życia	• zwiększenie i poprawa dostępu do wsparcia i różnych form usług opiekuńczych • zmniejszenie liczby osób zagrożonych wykluczeniem społecznym – integracja mieszkańców • poprawa funkcjonowania rodzin w trudnej sytuacji życiowej i materialnej • ograniczenie skali problemów społecznych występujących na obszarze gmin • ograniczenie barier w zakresie dostępności architektonicznej,	Wartość inwestycji z zakresu infrastruktury społeczno-zdrowotnej, w tym na infrastrukturę medyczną, opiekuńczo-wychowawczą, oświatową (szt.)	0	Źródła własne	
			Liczba mieszkań socjalnych oddanych do użytku (szt.)	0	Źródła własne	

	• Doskonalenie stanu technicznego bazy lokalowej i infrastrukturalnej w placówkach podstawowej opieki zdrowotnej, w tym: budowa nowych placówek medycznych oraz modernizacja istniejących • Dostosowanie placówek edukacyjnych do potrzeb dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością żłobków	cyfrowej i informacyjno-komunikacyjnej dla osób ze szczególnymi potrzebami • ograniczenie skali problemów społecznych występujących na obszarze gmin				
--	---	---	--	--	--	--

- - tendencja rosnąca
 - tendencja malejąca
 - bez zmian

6.1.3. CEL STRATEGICZNY 4: Turystyka, rekreacja i oferta czasu wolnego

Cel operacyjny 4.1. Zachowanie dziedzictwa kulturowego w gminach z obszaru objętego *Strategią Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024 - 2032*.

Cel operacyjny 4.2. Rozwój turystyki

Cel operacyjny 4.3. Rozwój oferty kulturalnej i rekreacyjno-sportowej

Cel operacyjny 4.4. Wzmocnienie promocji i zwiększenie popytu na turystykę, kulturę i rekreację

Ochrona przestrzeni publicznej i dziedzictwa kulturowego stanowi istotne wyzwanie dla gmin objętych *Strategią Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032*. Zgodnie z nowym podejściem do zarządzania kulturą, zasobami dziedzictwa kulturowego oraz przyrodniczego zaprojektowane działania służyć będą kompleksowej ochronie i zachowaniu dziedzictwa (m.in. poprzez odpowiednie zabiegi konserwatorskie i modernizacyjne, rewaloryzację obiektów dziedzictwa, kultywowanie tradycji, wspieranie folkloru i sztuki ludowej, zachowanie walorów i zasobów przyrodniczych), ale również generowaniu impulsów do rozwoju, np. poprzez nadawanie zabytkom nowych funkcji.

Współdziałanie władz samorządowych, sektora biznesu, instytucji kultury, środowisk artystycznych i twórczych, służb konserwatorskich, właścicieli i zarządców obiektów zabytkowych oraz innych podmiotów pozwoli na wzmocnienie podejmowanych działań i bardziej racjonalne wydatkowanie środków, a także stworzy możliwości uzyskania dodatkowych korzyści przez partnerów na różnych etapach realizacji wspólnych projektów, zapewniając komplementarność i synergę realizowanych przedsięwzięć.

Ważną szansą rozwojową gmin SRP jest wykorzystanie bogactwa istniejących na tym terenie walorów przyrodniczych i kulturowych dla podniesienia atrakcyjności turystycznej gmin.

Wzrost liczby przedsięwzięć w dziedzinie turystyki, usług czasu wolnego możliwy będzie m.in. dzięki wsparciu dla rozwoju i modernizacji infrastruktury turystycznej oraz okołoturystycznej na wyznaczonym obszarze funkcjonalnym. W ramach niniejszego *Celu strategicznego* zaplanowano projekty, mające na celu stworzenie oferty dla turystyki aktywnej – m.in. rozwój infrastruktury przystani

kajakowej związanej ze Szlakiem wodnym rzeki Wisłok przebiegającym przez analizowany obszar, rozwój systemu ścieżek pieszych i rowerowych, prezentujących najciekawsze i najbardziej wartościowe miejsca pod względem krajobrazowym, historycznym, kulturowym czy przyrodniczym, nowoczesny sposób udostępniania informacji turystycznych, budowa nowych produktów turystycznych w postaci wież oraz platform widokowych, czy też rozbudowę zaplecza dla różnych form turystyki i rekreacji. Ważna będzie także współpraca pomiędzy JST z tego terenu w zakresie budowania spójnej i komplementarnej oferty turystycznej. Podejmowane działania z zakresu turystyki mają na celu zbudowanie i przedstawienie oferty turystycznej skierowanej dla turystów w tym rodzin z dziećmi, którzy będą mieli możliwość kompleksowego spędzenia czasu wolnego i poznania obszaru gmin tworzących partnerstwo.

Jednym z większych wyzwań dla gmin objętych *Strategią Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032* jest rozwój oferty kulturalnej i rekreacyjno-sportowej, skierowanej zarówno do mieszkańców, jak i osób odwiedzających ten teren, w tym również mieszkańców województwa, jak i spoza Podkarpacia. Oferta taka powinna być urozmaicona, dostosowana do potrzeb społecznych, konkurencyjna w stosunku do innych możliwości zagospodarowania czasu wolnego, a katalog przedsięwzięć realizacyjnych otwarty.

Ofertę kulturalno-rozrywkową powinno się budować wokół wydarzeń o charakterze ponadlokalnym, wykorzystujących zasoby, tradycję i specyfikę gmin objętych SRP oraz we współpracy z zewnętrznymi organizatorami, jak również w oparciu o własną bazę kulturalną, w tym poprzez silne i nowoczesne instytucje kultury. Aktualnie do głównych wydarzeń organizowanych w gminach obszaru SRP zaliczyć możemy m. in. Międzynarodowy plener malarski „Wiśniowa pachnąca malarstwem” oraz Piątkowe Koncerty Parkowe, organizowane w zabytkowym Zespole Dworsko-Parkowym i Folwarcznym w Wiśniowej przez Powiatowe Centrum Kultury i Turystyki w Wśniowej, Gminne Święto Plonów, tj. dożynki organizowane co roku w każdej z gmin, Dożynki powiatowe, a także Dni Strzyżowa, Dni Ziemi Frysztackiej oraz Dni Gminy Niebylec.

Dla rozwijania talentów sportowych, utrzymania kondycji, sprawności, dobrego stanu zdrowia mieszkańców ważnym jest stwarzanie odpowiednich warunków dla aktywności rekreacyjno-sportowej, oraz miejsc w zakresie przestrzeni publicznej do wykorzystania przez mieszkańców (szczególnie seniorów), w których nie będą mieli poczucia wykluczenia społecznego

Wyzwaniem pozostaje aktywizacja oraz edukacja obywatelska i kulturalna, w szczególności dzieci i młodzieży, jak również upowszechnianie

kultury fizycznej, co pozwoli na wszechstronny rozwój, a także podniesienie potencjału intelektualnego i społecznego w różnych grupach wiekowych ludności analizowanego obszaru funkcjonalnego.

Skuteczność wykorzystania wewnętrznych potencjałów gmin objętych *Strategią Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032* znajdująca wyraz we wzrastającym zapotrzebowaniu na turystykę, rekreację, sport i aktywność kulturalną zależeć będzie w głównej mierze od stworzenia dobrej oferty, jak również sprawnego i profesjonalnego systemu promocji, kształtującego wizerunek obszaru czterech gmin SRP jako miejsca z bogatymi i różnorodnymi możliwościami spędzenia czasu wolnego.

Tabela 6 Cele operacyjne, kierunki działań, rezultaty i wskaźniki celu strategicznego 4 Turystyka, rekreacja i oferta czasu wolnego

CEL STRATEGICZNY 4 Turystyka, rekreacja i oferta czasu wolnego						
Cel operacyjny	KIERUNKI DZIAŁAŃ	OCZEKIWANE REZULTATY PLANOWANYCH DZIAŁAŃ	WSKAŹNIKI OSIĄGNIĘCIA DZIAŁAŃ	Wartość bazowa 2023 r.	Źródła danych	Oczeki- wany trend
Cel operacyjny 4.1. Zachowanie dziedzictwa kulturowego w gminach z obszaru gmin objętych Strategią Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko- Dynowskiego na lata 2024-2032	- Rewitalizacja przestrzeni i obiektów stanowiących dziedzictwo kulturowe gmin Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego (obiekty zabytkowe) - Organizacja wydarzeń kulturalnych opartych o lokalny folklor i dziedzictwo, obrzędy i zwyczaje wiejskie oraz produkcję rolną i okołorolniczą	- zwiększenie atrakcyjności i poprawa dostępności do oferty kulturalnej - wzrost tożsamości lokalnej - usprawnienie funkcjonowania gminnych jednostek kulturalnych - wzrost uczestnictwa w przedsięwzięciach kulturalnych na terenie gmin	Liczba inwestycji w zakresie ochrony dziedzictwa (szt.)	0		
			Liczba wydarzeń kulturalnych (szt.)	19	Źródła własne	

		• rozszerzenie oferty usług kulturalnych				
Cel operacyjny 4.2. Rozwój turystyki	• Zwiększenie potencjału turystycznego gmin m.in. poprzez rozwój infrastruktury przystani kajakowych oraz rozbudowę turystycznych ścieżek rowerowych i szlaków turystycznych • Budowa nowych produktów turystycznych w postaci m. in. wież, platform widokowych oraz innej infrastruktury turystycznej • Budowa i modernizacja kompleksów turystycznych • Organizacja wydarzeń kulturalnych, opartych o lokalny folklor, dziedzictwo kulturowe, zwyczaje wiejskie oraz o produkcję rolną i okolorolniczą,	• rozwój różnych form turystyki: - zwiększenie liczby miejsc noclegowych, - rozwój i wzrost jakości produktów regionalnych, - utworzenie nowych sposobów prezentacji oferty turystycznej, rekreacyjnej i kulturalnej, w tym dedykowanych aplikacji,	Długość rowerowych tras turystycznych na terenie gmin (szt.)	150		
			Liczba wydarzeń o charakterze turystycznym (szt.)	0		
			Wartość inwestycji w infrastrukturę turystyczną (zł)	0		

	• Utworzenie miejsc parkingowych przy obiektach turystycznych, w tym miejsc dla kamperów • Nowoczesna prezentacja oferty turystycznej					
Cel operacyjny 4.3. Rozwój oferty kulturalnej i rekreacyjno-sportowej	• Organizacja wydarzeń o charakterze ponadlokalnym • Rozwój infrastruktury sportowo-rekreacyjnej na terenie gmin • Rozwój oferty sportowo-rekreacyjnej i kulturalnej m.in. poprzez rozbudowę, modernizację infrastruktury oraz doposażenie obiektów (w tym istniejących placów zabaw, miejsc sportowo-rekreacyjnych, sal/świetlic wiejskich, siłownie napowietrzne, boiska wielofunkcyjne) oraz właściwe wykorzystanie obiektów już istniejących	• utworzenie nowych produktów kulturalnych, • rozwój oferty spędzania wolnego czasu dla dzieci i młodzieży • rozwój kultury fizycznej i sportu wśród mieszkańców • rozwój oferty spędzania wolnego czasu • zwiększenie zainteresowania ofertą sportową	Wartość środków publicznych przeznaczonych na stworzenie bazy infrastrukturalnej dla usług kulturalnych i rekreacyjno – sportowych (zł)	0		
			Liczba uczestników imprez o charakterze ponadlokalnym (os.)	0		

	• Modernizacja, remont i doposażenie świetlic wiejskich (w zakresie świadczenia usług kulturalnych) • Wspieranie i rozwój inicjatyw społeczno-kulturalnych służących integracji mieszkańców gmin	• i rekreacyjną wśród mieszkańców • wzrost dostępności urządzeń dla aktywności ruchowej • utworzenie szlaków rowerowych • zwiększenie liczby osób ćwiczących				
Cel operacyjny 4.4. Wzmocnienie promocji i zwiększenie popytu na turystykę, kulturę i rekreację	• Poprawa dostępu do informacji o obiektach turystycznych gmin Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego poprzez m.in. oznakowanie miejsc turystycznych, stosowanie elementów wizualizacji, publikacje i akcje promocyjne • Współpraca z mediami lokalnymi i regionalnymi w zakresie	• zwiększenie kampanii promocyjnych • zacieśnianie współpracy pomiędzy samorządami • wzmocnienie pozycji gmin w regionie	Wartość środków publicznych przeznaczonych na promocję turystyki, kultury i rekreacji (szt.)	0		

	promocji czasu wolnego, markowych produktów turystycznych i wydarzeń kulturalnych • Intensywne działania promocyjne w zakresie promocji kulturalnej, budowania marki regionu, promocji wydarzeń turystycznych, rekreacyjnych i sportowych					
--	--	--	--	--	--	--

- tendencja rosnąca

- tendencja malejąca

- bez zmian

7. Kierunki interwencji

W zakresie infrastruktury technicznej:

- Poprawa stanu infrastruktury drogowej (dróg, chodników, ścieżek rowerowych, oświetlenia, parkingów) przyczyni się do zwiększenia mobilności i poprawy bezpieczeństwa mieszkańców oraz wzrostu atrakcyjności turystycznej gmin obszaru SRP.
- Wraz z rozwojem gospodarczym gminy muszą zapewnić mieszkańcom zaspokojenie najważniejszych potrzeb bytowych, w tym m.in. związanych z mieszkalnictwem i z dostępem do podstawowych udogodnień cywilizacyjnych. Gminy objęte porozumieniem zaplanowały m.in. w najbliższym czasie realizację inwestycji związanych z gospodarką wodno-ściekową.

W zakresie środowiska:

- W gminach obszaru SRP planuje się realizację działań w celu ochrony środowiska i niskoemisyjności: m.in. termomodernizację, wymianę pieców węglowych, ochronę bioróżnorodności, budowę instalacji fotowoltaicznych, wymianę oświetlenia ulicznego na energooszczędne, wykonanie melioracji, zbiorników retencyjnych i udroźnienie cieków wodnych.

W zakresie infrastruktury społecznej:

- Ważnym zadaniem w obszarze społecznym będzie tworzenie warunków do rozwoju dostępu do specjalistycznych usług medycznych, w tym poprzez działania inwestycyjne.
- Nadanie obszarom i obiektom nowych funkcji społecznych, integracyjnych i edukacyjnych oraz zwiększenie dostępności infrastrukturalnej dla osób z niepełnosprawnościami i osób starszych.

W zakresie turystyki, kultury.

- Poprzez zagospodarowanie przestrzeni publicznej obszaru gmin obszaru SRP oraz rozwój infrastruktury turystycznej i kulturalnej poszerzona zostanie oferta turystyczna, kulturalna oraz rekreacyjna dla mieszkańców obszaru oraz turystów.
- W celu ochrony, rozwoju i promocji dziedzictwa kulturowego oraz usług w dziedzinie kultury na obszarze SRP realizowane będą działania związane z odnową i rewitalizacją obiektów zabytkowych i dziedzictwa historycznego, które stanowią istotny potencjał rozwojowy tego terenu. Wymagać to będzie wysokich nakładów inwestycyjnych oraz uporządkowania spraw własnościowych.

- Na terenie gmin utworzona zostanie infrastruktura turystyczna, w szczególności przy funkcjonującym Szlaki Wodnym Rzeki Wisłok oraz w miejscach eksponujących widoki Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego.

W zakresie gospodarki:

- Ważnym kierunkiem rozwoju gmin obszaru SRP jest stworzenie dobrych warunków prowadzenia działalności gospodarczej, m.in. poprzez nowe inicjatywy gospodarcze oraz stały dialog z przedsiębiorcami, a także wsparcie istniejących podmiotów gospodarczych, jak również przygotowanie przestrzeni do inwestycji gospodarczych oraz pozyskiwanie nowych inwestorów tworzących miejsca pracy.

Wyszczególnione kierunki działań będą realizowane przez partnerów zawartego porozumienia gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego objętych niniejszą *Strategią* za pośrednictwem m.in.:

- Urzędu Gminy we Frysztaku,
- Urzędu Gminy w Niebylcu,
- Urzędu Miejskiego w Strzyżowie,
- Urzędu Gminy w Wiśniowej,
- Starostwa Powiatowego w Strzyżowie,
- Powiatowego Centrum Kultury i Turystyki w Wiśniowej
- Gminnych Ośrodków Pomocy Społecznej,
- Powiatowego Urzędu Pracy w Strzyżowie,
- Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Strzyżowie,
- służb dbających o bezpieczeństwo mieszkańców (policja, ochotnicza straż pożarna, inspekcje),
- jednostek stacjonarnych pomocy społecznej,
- szkół, przedszkoli i żłobków,
- organizacji pozarządowych,
- przedsiębiorców.

8. Kluczowe działania i projekty strategiczne

Proces definiowania projektów pozwolił przejść od fazy diagnostycznej (jakimi potencjałami dysponuje Partnerstwo i z jakimi wyzwaniem musi się zmierzyć) do opisu ogólnych założeń projektów (jakie działania należy podjąć). Proces ten przeprowadzony został w kilku etapach:

1. Refleksja na temat problemów, potrzeb i potencjałów, która prowadzona była (głównie) w fazie diagnostycznej. Informacje w tym zakresie pozyskiwane były poprzez spotkania strategiczne z przedstawicielami samorządów oraz konsultacje przygotowanej *Diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej, przestrzennej i klimatyczno – środowiskowej obszaru funkcjonalnego obejmującego gminy Frysztak, Niebylec, Strzyżów i Wiśniowa wykonana na potrzeby „Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko – Dynowskiego na lata 2024 – 2032”*. Spotkania te odbyły się w dniach Powyższe formy interakcji pozwoliły na określenie dziedzin wymagających podjęcia szczególnej interwencji oraz zidentyfikowanie konkretnych (choć jeszcze ogólnych) pomysłów realizacyjnych.
2. Zgłaszanie wstępnych propozycji projektowych przez członków Zespołu Operacyjnego. Propozycje formułowane były na podstawie przeprowadzonej diagnozy oraz wiedzy i doświadczenia członków Rady Porozumienia i Zespołu Operacyjnego.
3. Analiza i ocena wstępnych propozycji projektowych pod kątem zgodności z kryteriami oceny projektów strategicznych, a następnie propozycja dokonania uzupełnień i/lub grupowania w zintegrowane wiązki (koncepty projektowe).
4. Omówienie koncepcji projektowych z interesariuszami podczas warsztatów tematycznych, które odbyły się w dniach W wyniku dyskusji koncepcje projektowe podlegały uzupełnieniu, przeformułowaniu, pojawiły się również propozycje nowych projektów.
5. Wstępne opracowanie przedsięwzięć odbywało się w sposób iteracyjny w ramach Zespołu Operacyjnego i miało na celu ich rozwinięcie merytoryczne (ocenę pod kątem celowości, potrzeby realizacji, oczekiwanych rezultatów, możliwości zaangażowania poszczególnych partnerów). Na tym etapie dokonywano łączenia koncepcji projektowych oraz niewielkich modyfikacji pierwotnych założeń niektórych z nich. Etap ten znalazł odzwierciedlenie w liście potrzeb stanowiącej podsumowanie wymienionej powyżej *Diagnozy sytuacji społecznej....*
6. Ponowna ocena tak przygotowanych przedsięwzięć, której efektem było pogrupowanie proponowanych przedsięwzięć w projekty strategiczne oraz projekty uzupełniające. Ostateczna wersja listy projektów została przyjęta

przez Radę Porozumienia w dniu Jednocześnie w ramach systemu zarządzania *Strategią* przyjęto zasady aktualizacji listy projektów (strategicznych oraz uzupełniających), wynikające z procesu wyłaniania projektów partnerskich oraz weryfikacji obecnych założeń wskazanych w *Strategii*.

Kryteria oceny projektu strategicznego:

- czy projekt jest partnerski? tzn. realizowany wspólnie przez uczestników porozumienia lub wytwarzający wspólny rezultat dla całego Partnerstwa,
- czy projekt jest zintegrowany? tzn. rozwiązuje szerszy zakres problemów, wykorzystując szerszy zakres potencjałów odpowiadających na potrzeby różnych grup,
- czy projekt oddziałuje ponadlokalnie? tzn. ma wpływ na rozwój więcej niż jednej gminy,
- czy projekt jest zgodny z celami strategicznymi? tzn. czy projekt wpisuje się w cele strategiczne oraz łączy przynajmniej dwa z czterech wymiarów (gospodarczy, społeczny, środowiskowy, przestrzenny),
- czy projekt jest komplementarny? tzn. wykazuje powiązanie z innymi projektami w ramach tworzonej *Strategii* (spójność) oraz innymi przesądzonymi projektami na obszarze gmin objętych *Strategią Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032*.

Tabela 7 Kryteria dodatkowe projektu strategicznego:

KRYTERIA DODATKOWE	
Jakość usług	Projekt powinien poprawiać jakość świadczonych usług na obszarze więcej niż jednej gminy
Wpływ finansowy	Projekt powinien przyczyniać się do obniżenia kosztów świadczenia usług publicznych lub zwiększać przychody gmin Partnerstwa
Projekt mieszany	Projekt powinien łączyć w sobie działania inwestycyjne i nieinwestycyjne (tzw. twarde i miękkie)
Projekt mieszany	Projekt powinien łączyć w sobie zróżnicowane zakresy przedmiotowe

8.1. Projekty strategiczne

Projekty strategiczne to kompleksowe działania mające na celu realizację założonych celów strategicznych, kluczowe z punktu widzenia całego Partnerstwa i dotyczące szerokiego obszaru wyzwań. Kompletny zakres warunków (kryteriów) niezbędnych do spełnienia został opisany w poprzednim podrozdziale. Warto jedynie dodać, że realizacja poszczególnych działań ujętych w *Strategii* będzie uwzględniać rozwiązania:

- sprzyjające ochronie środowiska, ograniczaniu wpływu zmian klimatu,
- usprawniające dostęp osobom z niepełnosprawnościami,
- zapewniające równy dostęp do efektów projektów różnym grupom społecznym.

W wyniku opisanego procesu wyboru strategicznego przygotowane zostały propozycje pięciu kart zadań projektów strategicznych, spełniających wymagane warunki projektu partnerskiego, zintegrowanego i komplementarnego, będących jednocześnie najbardziej kompleksową odpowiedzią na zidentyfikowane w ramach diagnozy potrzeby i wyzwania i realizujące wypracowane cele strategiczne.

Rysunek 2 Karty zadań projektów strategicznych

Tabela 8 Projekty strategiczne, karty zadań, szacunkowa wartość i planowane źródła finansowanie

Lp.	Nazwa przedsięwzięcia i zakres	Okres realizacji	Szacunkowa wartość inwestycji w zł	Źródła finansowania	Cel operacyjny (oznaczenie)
Projekty strategiczne					
Karta zadania 1	Zwiększenie stopnia zwodociągowania i skanalizowania obszaru partnerstwa	2024-2032	150 000 000,0	Fundusze europejskie i regionalne, Krajowy Plan Odbudowy, Polski Ład	3.1
Karta zadania 2	Zielona energia, zwiększenie efektywności energetycznej oraz wykorzystanie złóż geotermalnych na obszarze gmin objętych <i>Strategią Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032</i>	2024-2032	120 000 000,00	Fundusze europejskie i regionalne, Krajowy Plan Odbudowy, Polski Ład	2.3

Karta zadania 3	Turystyka dla aktywnych - ponadlokalny produkt turystyczny	2024-2032	55 000 000,00	Fundusze europejskie i regionalne, Krajowy Plan Odbudowy, Polski Ład	4.2 4.4
Karta zadania 4	Wspólne projekty edukacyjne, kulturalne i sportowe spoiwem łączącym partnerstwo	2024-2032	35 000 000,00	Fundusze europejskie i regionalne, Krajowy Plan Odbudowy, Polski Ład	1.1 3.3 4.1 4.3
Karta zadania 5	Wspólna komunikacja	2024-2032	20 000 000,00	Fundusze europejskie i regionalne, Krajowy Plan Odbudowy, Polski Ład	3.2
Projekty uzupełniające					
Karta zadania 1	Wzrost jakości usług publicznych na obszarze gmin objętych <i>Strategią Rozwoju Ponadlokalnego</i>	2024-2032	12 000 000,00	Fundusze europejskie i regionalne, Krajowy Plan Odbudowy, Polski Ład	2.1

	<i>Gmin z Pogórza Strzyżowsko- Dynowskiego na lata 2024-2032</i>				
Karta zadania 2	Rozwiązywanie problemów społecznych oraz wsparcie grup defaworyzowanych	2024-2032	16 000 000,00	Fundusze europejskie i regionalne, Krajowy Plan Odbudowy, Polski Ład	3.4
Karta zadania 3	Poprawa bezpieczeństwa na obszarze Partnerstwa	2024-2032	80 000 000,00	Fundusze europejskie i regionalne, Krajowy Plan Odbudowy, Polski Ład	3.2 3.3

Karta zadania nr 1: Zwiększenie stopnia zwodociągowania i skanalizowania obszaru Partnerstwa

Zakres projektu obejmuje:

- budowę i/lub modernizację ujęć wody,
- budowę i/lub modernizację sieci wodociągowej,
- budowę i/lub modernizację infrastruktury do dystrybucji, uzdatniania i magazynowania wody,
- budowę i/lub modernizację kanalizacji sanitarnej,
- budowę i/lub modernizację oczyszczalni ścieków,
- budowę indywidualnych przydomowych oczyszczalni ścieków,
- monitorowanie sieci wodociągowej i kanalizacyjnej,
- tworzenie punktów poboru wody wykorzystywanej w rolnictwie,
- zakup zbiorników na wodę dla potrzeb komunalnych,
- zakup wozów asenizacyjnych oraz inne wyposażenie zakładów gospodarki komunalnej w obszarze wod-kan.

Karta zadania nr 2: Zielona energia, zwiększenie efektywności energetycznej oraz wykorzystanie źródeł geotermalnych na obszarze gmin objętych *Strategią Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032*

Środowisko naturalne jest niewątpliwym jednym z głównych zasobów obszaru Partnerstwa. Jego element - czyste powietrze - jest czynnikiem sprzyjającym dalszemu rozwijaniu oferty pobytowej dla turystów, może stanowić również jedną z ważniejszych zachęt do osiedlania się nowych mieszkańców. Zachodzące zmiany klimatyczne i przyjęte polityki w tym zakresie zachęcają do ograniczania strat energii oraz zapewnienia alternatywnych sposobów jej dostarczania, w tym na cele grzewcze.

Zakres projektu obejmuje:

- termomodernizację obiektów użyteczności publicznej,
- popularyzację wykorzystania OZE (zarówno w jednostkach publicznych jak i gospodarstwach domowych) poprzez wsparcie inwestycji oraz działania szkoleniowe,
- wykorzystanie źródeł geotermalnych na poczet budowy infrastruktury rekreacyjno – turystycznej,

- termomodernizację domów i mieszkań prywatnych (w tym wymianę pieców węglowych),
- dostawę i montaż OZE (PV, pompy ciepła) w budynkach użyteczności publicznej oraz w budynkach prywatnych (projekty parasolowe),
- budowę farm fotowoltaicznych w celu zaspokojenia potrzeb energetycznych samorządów i przedsiębiorców,
- utworzenie magazynów energii elektrycznej,
- budowę i/lub modernizację oświetlenia ulicznego.

W związku z planowanymi zadaniami związanymi z pracami termomodernizacyjnymi samorządy/ inwestorzy przed przystąpieniem do ich realizacji dokonają rozpoznania czy w budynkach występują chronione gatunki zwierząt (ptaki/nietoperze). W przypadku stwierdzenia obecności takich gatunków prace będą prowadzone poza ich okresem lęgowo-rozrodczym. Jeżeli chronione gatunki będą występowały w rejonie prowadzenia prac, przed ich rozpoczęciem może być konieczne uzyskanie zezwolenia, o którym mowa w art. 56 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. ochronie przyrody (Dz. U. z 2018 r., poz. 142). Po zakończeniu prac w obiektach, w których wcześniej gniazdowały ptaki lub nietoperze, zostanie umożliwione im dalsze bytowanie lub zapewnione siedliska zastępcze. Realizując inwestycje związane z termomodernizacją budynków, samorządy (przedsiębiorcy) będą uwzględniać art. 51 i 52 ustawy o ochronie przyrody – wymóg ochrony ptaków i nietoperzy zasiedlających budynki.

Karta zadania nr 3: Turystyka dla aktywnych - ponadlokalny produkt turystyczny

Obszar Partnerstwa jest dotknięty zjawiskiem depopulacji, które wynika zarówno z procesów naturalnych (ujemny przyrost naturalny) jak i migracji. Głównym powodem wyjazdów mieszkańców z tego terenu jest ograniczona możliwość znalezienia satysfakcjonującej pracy. Niska jakość oraz opłacalność rolnictwa determinują z kolei charakter lokalnej gospodarki. Z jednej strony potencjał gospodarczy Partnerstwa, mierzony liczebnością podmiotów gospodarczych na 1 tys. mieszkańców, jest niski w odniesieniu do średniej wojewódzkiej, co świadczy o niewystarczająco rozwiniętych pozarolniczych formach działalności. Z drugiej strony, teren Partnerstwa dysponuje wieloma walorami sprzyjającymi rozwojowi turystyki. Należą do nich: czyste środowisko, ciekawy krajobraz oraz liczne obiekty zabytkowe o dużej wartości historycznej.

Walory, w tym atrakcje turystyczne gmin objętych *Strategią* nie są jednak wystarczająco promowane i udostępniane dla odwiedzających. Znajdują się na tym terenie ważne i ciekawe obiekty historyczne, które są wyłączone z turystycznej eksploatacji np. ze względu na ich zły stan techniczny, niewłaściwe

zarządzanie, niesprzyjającą strukturę właścicielską itp. W takim wypadku konieczne jest przeprowadzenie działań naprawczych, w tym rewitalizacyjnych i renowacyjnych. Dotyczy to chociażby części schronu kolejowego z okresu II wojny św. w Stępinie czy głównego budynku – dworu w zespole dworskim i parkowo – folwarcznym w Wiśniowej. Na terenie Partnerstwa wyznaczone zostały szlaki turystyczne (rowerowe, piesze), które tylko częściowo łączą się ze sobą. Innym problemem jest to, że działający przedsiębiorcy związani z branżą turystyczną, nie mają oferty wystarczająco wyeksponowanej, a ich rozproszone działanie nie zapewnia odpowiedniej promocji.

Stworzenie zintegrowanego produktu turystycznego, łączącego dziedzictwo kulturowe, walory przyrodnicze oraz lokalne, a także ofertę lokalnych produktów, w tym żywności wysokiej jakości może przyczynić się do powstawania nowych działalności gospodarczych, rozwijania już funkcjonujących firm oraz dywersyfikacji działalności gospodarstw rolnych.

Zakres projektu obejmuje:

- stworzenie wspólnej marki dla wszystkich gmin Porozumienia (produkty turystyczne, rolnictwo ekologiczne, wspólna oferta inwestycyjna),
- stworzenie księgi znaków gmin objętych *Strategią Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032* do wykorzystania w obiektach turystycznych, na tablicach informacyjnych oraz oznaczania projektów realizowanych we współpracy Partnerstwa,
- stworzenie systemu nadawania produktom lokalnym znaku (opracowanie znaku, zasady przyznawania i utrzymywania znaku),
- animowanie współpracy z lokalnymi przedsiębiorcami i wytwórcami produktów lokalnych (w formule organizowanych cyklicznie spotkań) w celu rozszerzenia oferty produktów uwzględniających lokalne zasoby; wymiana dobrych praktyk w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej i rozwiązywania bieżących problemów; popularyzacja historii, o którą oparta będzie marka, tak, by przekaz dla turysty był jednolity,
- zagospodarowanie terenów wokół zbiorników wodnych,
- promocję turystyczną,
- poprawę stanu technicznego zabytków, pomników i miejsc pamięci, w razie potrzeb ich renowacja, udostępnienie do turystycznej eksploatacji obiektów zabytkowych, które są nieudostępniane dla zwiedzających ze względu na ich zły stan techniczny lub niewłaściwą strukturę zarządzania,
- poprawa estetyki i funkcjonalności centrum gmin i poszczególnych miejscowości,
- urządzenie terenów rekreacyjnych wraz z budową i/lub modernizacją placów zabaw oraz siłowni zewnętrznych itp.,

- uporządkowanie, odnowienie i przystosowanie przestrzeni publicznych do pełnienia nowych funkcji, w tym rekreacyjnych i integracyjnych,
- powstanie elementów błękitno-zielonej infrastruktury,
- budowę ścieżek ekologiczno – historyczno – przyrodniczych,
- zagospodarowanie terenów nad rzeką Wisłok na bulwary,
- rozbudowę przystani kajakowych,
- budowę miejsc biwakowych,
- budowę wież i tarasów widokowych,
- budowę multidyscyplinarnych, modułowych, całorocznych obiektów sportowych przewidzianych w sezonie zimowym np. w formie lodowisk oraz w sezonie letnim przekształconych np. w formę: torów rolkowych/wrotkarskich, rolkowisk, pumptracków bądź skateparków itp.)
- budowę i/lub modernizację systemu ścieżek rowerowych wraz ze stacjami obsługi i wypożyczalnią rowerów,
- budowę (rozbudowę, przebudowę) i/lub modernizację infrastruktury dla ruchu niezmotoryzowanego – drogi i pasy rowerowe, strefy wolne od ruchu samochodowego,
- wytyczenie i oznakowanie nowych szlaków turystycznych:

Zadania:

- naniesienie atrakcji szlaku turystycznego na wirtualną mapę,
 - przygotowanie tablic informacyjnych dotyczących atrakcji turystycznych,
 - naniesienie lokalizacji miejsc pamięci/obiektów szlaku na wirtualną mapę,
 - utworzenie przestrzeni cyfrowych i aplikacji z prezentacją oferty turystycznej gmin Porozumienia,
 - oznakowanie miejsc pamięci,
 - urządzenie nowych przestrzeni do prezentacji wystaw czasowych oraz przygotowanie wystaw.
- uzupełnienie szlaków turystycznych o niezbędną infrastrukturę (miejsca obsługi rowerzystów - wiaty do odpoczynku, punkty naprawy rowerów, wypożyczalnie rowerów, uzupełnienie nawierzchni szlaków rowerowych; wybudowanie platform/miejsc widokowych, wykonanie spójnego oznaczenia szlaków - tabliczki kierunkujące, tablice informacyjne),
 - organizację jednej wspólnej imprezy promocyjno-integracyjnej – corocznego wydarzenia obejmującego rekonstrukcje historyczne, wystawy, gry terenowe i festiwal kulinarny, wykorzystującego historię i walory turystyczne obszaru gmin Porozumienia,

- stworzenie wirtualnej mapy atrakcji turystycznych i szlaków turystycznych (aplikacji cyfrowych). Mapa będzie przygotowana:
 - w wersji elektronicznej – zamieszczona na stronie każdej gminy partnerskiej; do pobrania na telefon; z informacją na temat jej dostępności w każdym punkcie informacji turystycznej, przestrzeniach publicznych (np. centra wsi), obiektach partnerskich (pensjonaty, restauracje, itp.);
 - w wersji tradycyjnej (drukowanej),
- działania promocyjne (w tym kampania informacyjna; murale odnoszące się do historii danego miejsca; zakup food truck promującego lokalne produkty; billboardy informacyjne w miejscach o dużym natężeniu ruchu drogowego, wspólna promocja na targach turystycznych, imprezach promocyjnych itp.).

Karta zadania nr 4: Wspólne projekty edukacyjne, kulturalne i sportowe spoiwem łączącym Partnerstwo

Jedną z przesłanek skłaniających do pozostania lub osiedlenia się na danym terenie jest wysoka jakość życia, w tym możliwość atrakcyjnego spędzania czasu wolnego. Ograniczone środki finansowe jednostek samorządów terytorialnych oraz malejąca liczba mieszkańców powodują, że większość instytucji kultury, sportu i rekreacji zlokalizowana jest w mieście (Strzyżów) oraz miejscowościach gminnych. Dodatkowo instytucje te często nie są w stanie zapewnić szerokiego wachlarza zajęć dla mieszkańców danej gminy. Rozproszona sieć osadnicza sprawia, że wielu mieszkańców ma utrudniony dostęp do usług w dziedzinie kultury, sportu czy nawet edukacji. Sytuacja ta wymaga zastosowania nowego podejścia do organizacji oferty czasu wolnego w skali ponadlokalnej. Podejście to uwzględnia:

- stworzenie miejsc spędzania wolnego czasu w miarę blisko miejsca zamieszkania,
- maksymalne wykorzystanie już dostępnej infrastruktury,
- wykorzystanie potencjału i kreatywności instytucji kultury, szkół, instytucji sportowych oraz organizacji pozarządowych i grup nieformalnych do współtworzenia oferty edukacyjnej, kulturalnej, sportowej i aktywnego spędzania czasu wolnego;
- zbudowanie systemu współpracy miejsc aktywności tak, by miały różnorodną ofertę, nie zaś standardową, powielającą podobne propozycje.

Zakres projektu obejmuje:

- budowę i/lub przebudowę (rozbudowę) i/lub modernizację budynków domów ludowych, świetlic wiejskich i/lub strażnic Ochotniczych Straży Pożarnych,
- doposażenie domów ludowych i świetlic wiejskich,
- organizację międzygminnych imprez kulturalnych, promocję kultury, sportu,
- poprawę infrastruktury obiektów kultury i dostosowanie jej do wymogów dostępności m.in. dla potrzeb osób z niepełnosprawnością,
- projekty edukacyjne szkół obejmujące:
 - zajęcia pozalekcyjne, w tym przygotowujące do egzaminów ósmoklasisty,
 - organizację dodatkowych zajęć dla uczniów, w tym zajęć konwersatoryjnych z języka obcego prowadzonych we współpracy międzynarodowej,
 - wsparcie uczniów ze specjalnymi potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi,
 - wsparcie w obszarze edukacji włączającej,
 - doradztwo zawodowe,
 - podnoszenie kwalifikacji nauczycieli,
 - rozwijanie kompetencji kluczowych, w szczególności cyfrowych (zajęcia z wykorzystaniem TIK),
 - działania szkoleniowo-doradcze dla dyrektorów i nauczycieli w zakresie zarządzania zmianą (pomoc w przeprowadzeniu diagnozy i opracowaniu planu działań dla zespołu nauczycielskiego),
 - szkolenia wzmacniające i uzupełniające kompetencje nauczycieli w zakresie rozumienia i organizacji procesu uczenia się i kształtowania wśród uczniów kompetencji kluczowych,
 - wdrożenie pracy z uczniem opartej na tutoringu,
 - zakup niezbędnego wyposażenia informatycznego;
- działania przeciwdziałające skutkom COVID-19 wśród uczniów z uwagi na alienację i ograniczenie kontaktów społecznych w trakcie nauki zdalnej:
 - wzmocnienie roli szkoły w profilaktyce problemów psychologicznych dzieci i młodzieży,
 - zatrudnienie psychologów dziecięcych,
 - prowadzenie terapii oraz zajęć grupowych i indywidualnych dla uczniów,
 - warsztaty i doradztwo dla rodziców,
 - szkolenia dla pedagogów i psychologów szkolnych;

- organizację zajęć sportowo-rekreacyjnych dla różnych grup wiekowych z wykorzystaniem istniejącej infrastruktury zewnętrznej oraz obiektów sportowych,
- przebudowę (rozbudowę) i/lub modernizację (remont) budynków szkół wraz z ich wyposażeniem w niezbędne pomoce dydaktyczne,
- modernizację (remont) i wyposażenie szkolnych kuchni w obiektach edukacyjnych,
- budowę (rozbudowę) i/lub modernizację (remont) budynków sal (hal) gimnastycznych,
- budowę i/lub modernizację boisk sportowych,
- budowę przedszkoli i żłobków gminnych,
- budowę (rozbudowę) i/lub modernizację (remont) stadionów, zaplecza dla klubów sportowych,
- zajęcia dodatkowe w przedszkolach wraz z wydłużeniem czasu ich otwarcia,
- budowę nowych bibliotek/domów kultury,
- organizację imprez o charakterze edukacyjnym, kulturalnym i sportowym obejmującą wszystkie gminy z obszaru Partnerstwa.

Karta zadania nr 5: Wspólna komunikacja

Zakres projektu obejmuje:

- organizację wspólnego transportu publicznego.,
- budowę nowoczesnych przystanków oraz tablic informacyjnych,
- zakup autobusów niskoemisyjnych,
- zakup tablic informacyjnych.

8.2. Projekty uzupełniające

Projekty uzupełniające stanowić mogą ważny element wsparcia rozwoju Partnerstwa. **Nie wypełniają one w pełni katalogu kryteriów** wymaganych dla projektów strategicznych, o którym była mowa wcześniej, niemniej są to projekty, które wykazują ponadlokalne oddziaływanie, a także są komplementarne (choć w różnym stopniu) z projektami strategicznymi.

Karta zadania nr 1: Wzrost jakości usług publicznych na obszarze gmin objętych *Strategią Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032*

Zakres projektu obejmuje:

- zwiększenie liczby usług cyfrowych:
 - ✓ wymianę wodomierzy na system zdalnego odczytu,
 - ✓ wprowadzenie systemu Cyfrowy Urząd, wprowadzenie chmury danych, zwiększenie bezpieczeństwa danych poprzez wprowadzenie nowych technologii i urządzeń, zakup licencji i niezbędnego oprogramowania, wyposażenia,
 - ✓ rozbudowę internetu szerokopasmowego;
- zwiększenie jakości służby zdrowia:
 - ✓ budowę (rozbudowę/przebudowę) i/lub modernizację Szpitala Powiatowego w Strzyżowie, poradni specjalistycznych i przychodni oraz innych obiektów służących ochronie zdrowia,
 - ✓ zakup nowoczesnego sprzętu dla diagnostyki medycznej i prowadzenia usług medycznych na jak najwyższym poziomie,
 - ✓ budowę (rozbudowę/przebudowę) i/lub modernizację budynków POZ oraz zagospodarowanie terenów wokół budynków np. parkingi, wiaty śmietnikowe itp.,
 - ✓ wyposażenie budynków POZ w nowszy sprzęt medyczny,
 - ✓ rozwój e-usług zdrowotnych - doposażenie POZ w sprzęt informatyczny (informatyzacja Ośrodków Zdrowia),
 - ✓ lepszy dostęp do rehabilitacji i terapii, zwłaszcza dla seniorów,
 - ✓ realizację programów profilaktyki zdrowotnej,
 - ✓ ułatwiony dostęp do wysokospecjalistycznej opieki medycznej;
- rozwój infrastruktury związanej z gospodarką odpadami:
 - ✓ budowę (przebudowę/rozbudowę) i/lub modernizację oraz doposażenie Punktów Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych (PSZOK),
 - ✓ usuwanie azbestu z budynków na obszarze Partnerstwa,

- ✓ współpracę z innymi samorządami w zakresie organizacji gospodarki odpadami,
- ✓ zakup pojemników na odpady komunalne dla mieszkańców,
- ✓ wyposażenie obiektów użyteczności publicznej w kosze do segregacji z tablicą informacyjną,
- ✓ edukację ekologiczną, w tym programy skierowane do dzieci w zakresie gospodarki odpadami.

Karta zadania nr 2: Rozwiązywanie problemów społecznych oraz wsparcie grup dewaloryzowanych

Obserwowane prognozy demograficzne wskazują na powiększającą się populację osób starszych, które wymagają opieki (całodobowej lub w systemie czasowym). W związku z powyższym może też rosnąć grupa osób, która – ze względu na brak odpowiednich usług – będzie musiała zrezygnować z aktywności zawodowej. Ponadto wciąż istnieją potrzeby wsparcia osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym osób z niepełnosprawnościami. Projekt zakłada zatem zwiększenie wydolności i zapobieganie pogłębianiu się niesamodzielnosci osób starszych, osób z niepełnosprawnościami, zagrożonych wykluczeniem społecznym, rodzin przeżywających trudności i dzieci z tych rodzin z terenu Partnerstwa. W ramach projektu przewidywane jest rozwinięcie wachlarza komplementarnych usług, z których mieszkańcy będą korzystać w zależności od stwierdzonych potrzeb i sytuacji życiowej. Zapewniona opieka spowoduje możliwość zwiększenia aktywności zawodowej dotychczasowych opiekunów, co ma pozytywne oddziaływanie na kurczące się zasoby rynku pracy.

Zakres projektów obejmuje:

- powstawanie oraz działalność świetlic środowiskowych jako elementu pomocy rodzinom w codziennym funkcjonowaniu,
- poprawę dostępności dla osób ze specjalnymi potrzebami w budynkach użyteczności publicznej m.in. w urzędach, obiektach kultury, szkołach,
- rozwinięcie usług opiekuńczych świadczonych w systemie stacjonarnym (całodobowym i dziennym), mające na celu zapewnienie opieki dla osób potrzebujących, w tym osób wymagających okresowej pomocy, a także opiekunów osób z niepełnosprawnościami,
- rozwinięcie oferty usług społecznych i zdrowotnych świadczonych w miejscu zamieszkania oraz ułatwiających samodzielne funkcjonowanie w domu (usługi rehabilitacyjne i pielęgniarstwo świadczone w domu, zabezpieczenie potrzeb mobilności osób z niepełnosprawnościami lub zależnych i ułatwienie im w ten sposób aktywizacji społeczno-zawodowej, edukacyjnej, zdrowotnej i kulturalnej),

- rozszerzenie oferty wsparcia rodziny i jej kompetencji wychowawczych,
- wsparcie dla seniorów:
 - ✓ usługi opiekuńcze w terenie świadczone osobom starszym,
 - ✓ rozwinięcie sieci klubów seniora (także w ramach Senior+, Dzienny Dom Senior+) w celu aktywizacji osób starszych, zapewnienia integracji międzypokoleniowej i przeciwdziałania marginalizacji społecznej oraz osamotnieniu osób starszych,
 - ✓ posiłki z dowozem do domu,
 - ✓ pomoc sąsiedzka,
 - ✓ lepszy dostęp do rehabilitacji i terapii,
 - ✓ rozwijanie usług opiekuńczych i zdrowotnych prowadzonych w przyjaznych warunkach, w domach lub niewielkich placówkach;
- usługi społeczne skierowane do osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym, m. in. z powodu: długotrwałego bezrobocia, braku motywacji do podjęcia pracy, niepełnosprawności, niskich kompetencji społecznych i zawodowych, a także osób biernych zawodowo. W ramach usług społecznych planuje się kompleksową aktywizację społeczną i zawodową osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem poprzez:
 - ✓ wsparcie psychologiczne,
 - ✓ wsparcie zdrowotne,
 - ✓ kursy, szkolenia i doradztwo zawodowe,
 - ✓ staże zawodowe,
 - ✓ inne wsparcie w podjęciu zatrudnienia;
- utworzenie dziennych placówek wsparcia i opieki całodobowej,
- rozwój mieszkalnictwa chronionego, wspieranego, mieszkań socjalnych (najem socjalny).

Karta zadania nr 3: Poprawa bezpieczeństwa na obszarze Partnerstwa

Zakres projektów obejmuje:

- budowę, przebudowę, rozbudowę i/lub modernizację dróg gminnych, powiatowych, wojewódzkich,
- przebudowę i utwardzenie dróg dojazdowych do pól,
- budowę, przebudowę, rozbudowę i/lub modernizację dróg lokalnych,
- budowę i/lub przebudowę/modernizację chodników oraz przejść dla pieszych, ścieżek rowerowych, tras pieszko – rowerowych,
- modernizację oznakowania ulicznego,
- budowę (przebudowę/rozbudowę) i/lub modernizację kanalizacji burzowej,

- budowę/modernizację monitoringu,
- zakup sprzętu i wyposażenia dla jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych, w tym samochodów bojowych i innego wyposażenia.

8.3. Projekty realizowane w ramach instrumentu IIT

Wskazane w kartach zadań projekty mogą być również realizowane w ramach instrumentu IIT, zgodnie z art. 36 ustawy z dnia 28 kwietnia 2022 r. o zasadach realizacji zadań finansowanych ze środków europejskich w perspektywie finansowej 2021-2027 (Dz. U. z 2022 r. poz. 1079), zgodnie z przedstawionymi poniżej fiskalami projektowymi.

Lista projektów planowanych do ubiegania się o dofinansowania w sposób konkurencyjny w ramach Instrumentu IIT w CS 5(ii) w FEP 2021-2027.

Fiszka nr 1		
1.	Tytuł projektu	Szlakiem doliny Wisłoka i punktów widokowych Pogórza Strzyżowsko- Dynowskiego – rozwój i promocja walorów i usług turystycznych na terenie gmin Frysztak, Wiśniowa, Strzyżów oraz Niebylec
2.	Lider/partner projektu	Lider – Gmina Frysztak Partnerzy – Gmina Strzyżów, Gmina Niebylec, Gmina Wiśniowa oraz Powiatowe Centrum Kultury i Turystyki w Wiśniowej
3.	Priorytet FEP 2021-2027	PRIORYTET 6 – ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY TERYTORIALNIE
4.	Cel szczegółowy FEP 2021-2027	Cel szczegółowy 5(ii) wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie
5.	Zakres rzeczowy – typ projektu zgodny z FEP 2021-2027	Niniejszy projekt wpisuje się w następujące typy projektów, określone w SZOOP dla działania FEPK.06.02 Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich i małych miast: – I. ochrona, rozwój i promowanie publicznych walorów turystycznych i usług turystycznych. Projekt wpisuje się w określony w Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032 cel strategiczny nr 4 – <i>Turystyka, rekreacja i oferta czasu wolnego</i> , a w ramach niego w następujące cele operacyjne: 4.2. <i>Rozwój turystyki</i> oraz 4.4. <i>Wzmocnienie promocji i zwiększenie popytu na turystykę, kulturę i rekreację</i> . Zakres rzeczowy projektu obejmować będzie: – rozwój infrastruktury kajakowej na Szlaku wodnym rzeki Wisłok w miejscowościach Frysztak, Jazowa, Markuszowa i w mieście Strzyżów poprzez zagospodarowanie terenów

Fiszka nr 1		
		przy istniejących przystaniach kajakowych, w tym m. in. wykonanie nasadzeń zieleni, budowę obiektów przeznaczonych do obsługi turystów korzystających ze szlaku, zejść do rzeki, budowę ciągów pieszo-rowerowych, budowę miejsc postojowych dla rowerów, kamperów i samochodów, budowę obiektów małej architektury, w tym placu zabaw i miejsc do grillowania, budowę oświetlenia LED i systemu monitoringu wizyjnego, montaż tablic informacyjnych i map turystycznych – <u>w realizacji przez Gminę Frysztak, Gminę Strzyżów oraz Gminę Wiśniowa;</u> – budowę platformy widokowej w kształcie spiralnym typu „ślimak” o konstrukcji metalowo-drewnianej i wysokości 8-10 m w miejscowości Jaszczurowa wraz z infrastrukturą towarzyszącą, w tym obiektami małej architektury z zastosowaniem urządzeń zasilanych OZE oraz wykonaniem nasadzeń zieleni – <u>w realizacji przez Gminę Wiśniowa;</u> – budowa wieży widokowej o wysokości ok. 15 m przy starej warzelni w miejscowości Baryczka wraz z zagospodarowaniem terenu i budową obiektów małej architektury – <u>w realizacji przez Gminę Niebylec;</u> – utworzenie punktu informacji turystycznej na terenie zespołu parkowo-dworskiego i folwarcznego w Wiśniowej w ramach Powiatowego Centrum Kultury i Turystyki w Wiśniowej, dostosowanego do potrzeb osób niepełnosprawnych oraz budowa miejsc postojowych dla rowerów, kamperów i samochodów osobowych wraz z infrastrukturą towarzyszącą, a także zakup oprogramowania i uruchomienie aplikacji turystycznej "Aktywne Pogórze" przedstawiającej trasy turystyczne i miejsca warte uwagi na Pogórzu Strzyżowsko-Dynowskim – <u>w realizacji przez Powiatowe Centrum Kultury i Turystyki w Wiśniowej.</u>
6.	Budżet projektu	Wartość projektu ogółem -15 000 000,00 zł w tym wydatki kwalifikowalne – 15 000 000,00 zł w tym dofinansowanie z UE – 12 750 000,00 zł
7.	Okres realizacji projektu	III kw. 2026 – IV kw. 2027

Fiszka nr 2		
1.	Tytuł projektu	Rozwój usług kulturalnych i podniesienie atrakcyjności kulturowej gmin Pogórze Strzyżowsko-Dynowskiego
2.	Lider/partner projektu	Lider – Dom Kultury „Sokół” w Strzyżowie,

Fiszka nr 2		
		Partnerzy projektu – Biblioteka Publiczna Gminy i Miasta w Strzyżowie, Gminny Ośrodek Kultury w Niebylcu, Gmina Frysztak, Gmina Wiśniowa,
3.	Priorytet FEP 2021-2027	PRIORYTET 6 – ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY TERYTORIALNIE
4.	Cel szczegółowy FEP 2021-2027	Cel szczegółowy 5(ii) wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie
5.	Zakres rzeczowy – typ projektu zgodny z FEP 2021-2027	Niniejszy projekt wpisuje się w następujący typ projektów, określony w SZOOP dla działania FEPK.06.02 Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich i małych miast: – II. ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury. Projekt wpisuje się w określony w Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032 cel strategiczny nr 4 – <i>Turystyka, rekreacja i oferta czasu wolnego</i>, a w ramach niego w następujące cele operacyjne: 4.1. <i>Zachowanie dziedzictwa kulturowego w gminach z obszaru gmin objętych Strategią Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032</i> oraz 4.3. <i>Rozwój oferty kulturalnej i rekreacyjno-sportowej</i>. Zakres rzeczowy projektu obejmować będzie: – modernizacja budynku Domu Kultury „Sokół” w Strzyżowie poprzez wykonanie m. in. przebudowy sali kinowej w zakresie wymiany instalacji elektrycznej, nagłośnienia, oświetlenia i miejsc siedzących, a także przebudowy toalety z dostosowaniem jej do potrzeb osób niepełnosprawnych – <u>w realizacji przez Dom Kultury „Sokół” w Strzyżowie;</u> – renowacja zabytkowego budynku Lokalnego Centrum Kultury, Tradycji i Folkloru „Gościniec” w Strzyżowie poprzez m. in. wymianę posadzki, stolarki okiennej i drzwiowej, docieplenie stropu oraz modernizację instalacji elektrycznej – <u>w realizacji przez Dom Kultury „Sokół” w Strzyżowie;</u> – renowację zabytkowego budynku Biblioteki Publicznej Gminy i Miasta w Strzyżowie poprzez m. in. wykonanie prac osuszających i izolacyjnych ścian oraz malowanie ścian z zachowaniem zabytkowych detali architektonicznych – <u>w realizacji przez Bibliotekę Publiczną Gminy i Miasta w Strzyżowie;</u> – modernizację budynku Gminnego Ośrodka Kultury we Frysztaku poprzez adaptację

Fiszka nr 2		
		akustyczną ścian sali widowiskowej, wymianie okablowania, oświetlenia scenicznego, nagłośnienia, paneli ściennych na korek w Sali taneczno-baletowej w celu poprawy warunków akustycznych, a także zakup wyposażenia obejmującego m. in. przenośną, rozkładaną podłogę baletową, scenę plenerową dużą i scenę plenerową małą, zestaw oświetleniowy i nagłośnieniowy przenośny, mikser audio, krzesła, namioty, stragany oraz krzesła wózkowe do przewozu sprzętu - <u>w realizacji przez Gminę Frysztak;</u> - modernizacja budynku Ośrodka Kultury w Wiśniowej poprzez m. in. kompleksowy remont sceny wraz z montażem nowoczesnego systemu oświetleniowego i nagłośnieniowego, adaptację ścian sali widowiskowej z rozszerzeniem funkcji galerii wystawowej, wymianę posadzki i poprawę warunków akustycznych i termicznych w salach ćwiczeń, przebudowę węzłów sanitarnych z dostosowaniem ich do potrzeb osób niepełnosprawnych, wymianę instalacji elektrycznej, wodno-kanalizacyjnej i systemu wentylacji, a także przebudowę istniejącej antresoli i wydzielenie pomieszczeń pod pracownie - <u>w realizacji przez Gminę Wiśniową;</u> - budowa budynku Centrum Aktywności Kulturalno-Społecznej w Niebylcu wraz z zagospodarowaniem terenu przyległego, w którym znajdować się będzie m. in. wielofunkcyjna sala widowiskowa, pomieszczenia do obsługi widzów, artystów i obsługi technicznej - <u>w realizacji przez Gminny Ośrodek Kultury w Niebylcu.</u>
6.	Budżet projektu	Wartość projektu ogółem -15 000 000,00 zł w tym wydatki kwalifikowalne - 15 000 000,00 zł w tym dofinansowanie z UE - 12 750 000,00 zł
7.	Okres realizacji projektu	III kw. 2026 – IV kw. 2027

Fiszka nr 3		
1.	Tytuł projektu	Historyczne dziedzictwo Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego szansą na rozwój regionu
2.	Lider/partner projektu	Lider – Powiat Strzyżowski Partnerzy projektu – Powiatowe Centrum Kultury i Turystyki w Wiśniowej, Muzeum Samorządowe Ziemi Strzyżowskiej im. Zygmunta Leśniaka w Strzyżowie
3.	Priorytet FEP 2021-2027	PRIORYTET 6 – ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY TERYTORIALNIE

Fiszka nr 3		
4.	Cel szczegółowy FEP 2021-2027	Cel szczegółowy 5(ii) wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie
5.	Zakres rzeczowy – typ projektu zgodny z FEP 2021-2027	Niniejszy projekt wpisuje się w następujący typ projektów, określony w SZOOP dla działania FEPK.06.02 Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich i małych miast: – II. ochrona, rozwój i promowanie dziedzictwa kulturowego i usług w dziedzinie kultury. Projekt wpisuje się w określony w Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032 cel strategiczny nr 4 – <i>Turystyka, rekreacja i oferta czasu wolnego</i>, a w ramach niego w cel operacyjny: 4.1. <i>Zachowanie dziedzictwa kulturowego w gminach z obszaru gmin objętych Strategią Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032.</i> Zakres rzeczowy projektu obejmować będzie: – renowację pałacu w zespole parkowo-dworskim i folwarcznym w Wiśniowej wraz z otoczeniem poprzez m. in. remont zachowawczy ścian fundamentowych budynku, piwnic, pokrycia dachu, więźby dachowej, stropów oraz zewnętrznej stolarki okiennej i drzwiowej, renowację tynków zewnętrznych, odtworzenie piwnicy, budowę windy i toalety, wykonanie instalacji elektrycznej, sanitarnej, grzewczej i wentylacyjnej, montaż systemu oświetlenia oraz wykonanie instalacji nagłośnienia – <u>w realizacji przez Powiat Strzyżowski;</u> – zwiększenie oferty kulturalnej poprzez poszerzenie strefy widowiskowej istniejącego amfiteatru zlokalizowanego w parku przy pałacu w zespole parkowo-dworskim i folwarcznym w Wiśniowej poprzez rozbudowę siedzisk, wykonanie oświetlenia obiektu oraz nasadzeń w otoczeniu obiektu – <u>w realizacji przez Powiatowe Centrum Kultury i Turystyki w Wiśniowej;</u> – Udostępnienie dla zwiedzających schronu technicznego z okresu II wojny światowej - maszynowni schronu kolejowego (obiekt wpisany do rejestru zabytków prowadzonego przez Podkarpackiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków pod nr A-450), adaptacja budynku dawnej hali produkcyjnej na budynek magazynowo - wystawowy, w tym: - zakup działki nr 1105 w miejscowości Sępina, z maszynownią i halą

Fiszka nr 3		
		- uzbrojenie historycznych obiektów schronu i hali w instalację elektryczną i słaboprądową, - dostosowanie terenu wokół obiektów dla zwiedzających, ze szczególnym uwzględnieniem dla osób z niepełnosprawnościami: usunięcie elementów wtórnych, prace porządkowe, pielęgnacyjne - <u>w realizacji przez Powiat Strzyżowski</u>; - renowację i adaptację pomieszczeń budynku Muzeum Samorządowego Ziemi Strzyżowskiej im. Zygmunta Leśniaka w Strzyżowie poprzez m. in. remont elewacji budynku i poddasza, konserwację istniejącego detalu architektonicznego i kamiennego cokołu, adaptację pomieszczeń w budynku wraz z wyposażeniem m.in. multimedialnym oraz renowację pomieszczeń piwnicznych - <u>w realizacji przez Muzeum Samorządowe Ziemi Strzyżowskiej im. Zygmunta Leśniaka w Strzyżowie</u>.
6.	Budżet projektu	Wartość projektu ogółem -15 000 000,00 zł w tym wydatki kwalifikowalne - 15 000 000,00 zł w tym dofinansowanie z UE - 12 750 000,00 zł
7.	Okres realizacji projektu	III kw. 2026 - IV kw. 2027

Fiszka nr 4		
1.	Tytuł projektu	Odnowa i poprawa bezpieczeństwa ważnych przestrzeni publicznych na terenie miasta i gmin Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego (Strzyżów, Frysztak, Niebylec)
2.	Lider/partner projektu	Lider - Powiat Strzyżowski Partnerzy projektu - Gmina Strzyżów oraz Gmina Niebylec
3.	Priorytet FEP 2021-2027	PRIORYTET 6 - ROZWÓJ ZRÓWNOWAŻONY TERYTORIALNIE
4.	Cel szczegółowy FEP 2021-2027	Cel szczegółowy 5(ii) wspieranie zintegrowanego i sprzyjającego włączeniu społecznemu rozwoju społecznego, gospodarczego i środowiskowego, na poziomie lokalnym, kultury, dziedzictwa naturalnego, zrównoważonej turystyki i bezpieczeństwa na obszarach innych niż miejskie
5.	Zakres rzeczowy - typ projektu zgodny z FEP 2021-2027	Niniejszy projekt wpisuje się w następujący typ projektów, określony w SZOOP dla działania FEPK.06.02 Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich i małych miast: - IV. fizyczna odnowa i bezpieczeństwo przestrzeni publicznych.

		Projekt wpisuje się w określone w Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032: – cel strategiczny nr 3 – <i>Wysoka jakość życia mieszkańców</i>, a w ramach niego w cel operacyjny 3.2. <i>Zwiększenie wewnętrznej i zewnętrznej dostępności komunikacyjnej</i>; – cel strategiczny nr 4 – <i>Turystyka, rekreacja i oferta czasu wolnego</i>, a w ramach niego w cel operacyjny 4.3. <i>Rozwój oferty kulturalnej i rekreacyjno-sportowej</i>. Zakres rzeczowy projektu obejmować będzie: – odnowa zabytkowego parku przy dawnym pałacu Wołkowickich-Konopków w Strzyżowie w obrębie historycznego założenia jako miejski ogród publiczny poprzez: odtworzenie historycznego układu kompozycyjnego alejek parkowych wraz z wymianą istniejącej nawierzchni asfaltowej na kostkę granitową i wymianą istniejących obrzeży betonowych, położeniem nowej nawierzchni mineralnej, budowę ogrodzenia i oświetlenia parku, montaż obiektów małej architektury (ławki, kosze na śmieci), budowę altany parkowej i utworzenie placu zabaw wraz z montażem urządzeń zabawowych, a także wykonanie nasadzeń drzew, krzewów, kwiatów rabatowych, żywopłotu oraz trawnika rekreacyjnego – <u>w realizacji przez Powiat Strzyżowski</u>; – zagospodarowanie nieużytkowanego terenu przy Domu Pomocy Społecznej w Gliniku Dolnym na cele rekreacyjne jako teren ogólnodostępny poprzez prace porządkowe, wyrównanie terenu, wykonanie odwodnienia, usunięcie samosiewów i samozadrzewień, wykonanie trawników i nowych nasadzeń, budowę ścieżek spacerowych, obiektów małej architektury i oświetlenia, a także montaż systemu monitoringu wizyjnego – <u>w realizacji przez Powiat Strzyżowski</u>; – zagospodarowanie przestrzeni Rynku w Strzyżowie poprzez m. in. odtworzenie studni miejskiej, przebudowę fontanny, wykonanie nasadzeń drzew oraz montaż systemu monitoringu wizyjnego – <u>w realizacji przez Gminę Strzyżów</u>; – zagospodarowanie przestrzeni przy Domu Kultury „Sokół” oraz na „Ogródku Jordanowskim” w Strzyżowie poprzez m. in. przebudowę fontanny, wymianę ogrodzenia, budowę obiektów małej architektury, budowę miejsc parkingowych, modernizację sanitariatów, placu zabaw i oświetlenia terenu, wykonanie nasadzeń, a także montaż systemu
--	--	--

Fiszka nr 4		
		monitoringu wizyjnego - <u>w realizacji przez Gminę Strzyżów;</u> – modernizacja przestrzeni publicznej jaką jest rynek Niebylca obejmującą m. in. przebudowę pieszych alejek, budowę oświetlenia wokół rynku i w parku, budowę obiektów małej architektury i wykonanie nasadzeń zieleni, a także poprzez budowę alejki do pomnika św. Floriana - <u>w realizacji przez Gminę Niebylec.</u>
6.	Budżet projektu	Wartość projektu ogółem -15 000 000,00 zł w tym wydatki kwalifikowalne - 15 000 000,00 zł w tym dofinansowanie z UE - 12 750 000,00 zł
7.	Okres realizacji projektu	III kw. 2026 – IV kw. 2027

9. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej wraz z ustaleniami i rekomendacjami w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej

Struktura funkcjonalno-przestrzenna obszaru gmin objętych *Strategią Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032* to system powiązanych ze sobą różnych elementów zagospodarowania pełniących określone funkcje, które łącznie tworzą jego spójny obraz. Elementami tej struktury są zarówno poszczególne części tego obszaru, które tworzą złożone systemy (np. ośrodki osadnicze, węzły ekologiczne, tereny produkcji rolniczej), tereny różniące się między sobą przeznaczeniem, użytkowaniem, jak i sieci infrastrukturalne (transportowe, elektroenergetyczne), które umożliwiają kontakty i powiązania pomiędzy poszczególnymi częściami obszaru funkcyjnego.

Głównym celem kształtowanego modelu struktury funkcjonalno-przestrzennej obszaru gmin obszaru SRP jest wykorzystanie istniejącej struktury osadniczej do dynamizacji rozwoju oraz stworzenie warunków do racjonalnego organizowania przestrzeni i egzekwowania ładu przestrzennego dla realizacji działań będących odpowiedzią na wyzwania rozwojowe. Model ten będzie sprzyjał zwiększaniu dyfuzji rozwoju z miejsc i ośrodków cechujących się relatywnie wysokim stopniem rozwoju i mających szanse na uzyskanie wysokiej dynamiki wzrostu do obszarów o niższych wskaźnikach rozwojowych, które z ośrodkami tymi mogą być lepiej powiązane dzięki rozwojowi infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej, a także dzięki informacji dostępnej w tych ośrodkach i zacieśnianiu kooperacji z instytucjami i firmami w nich funkcjonującymi.

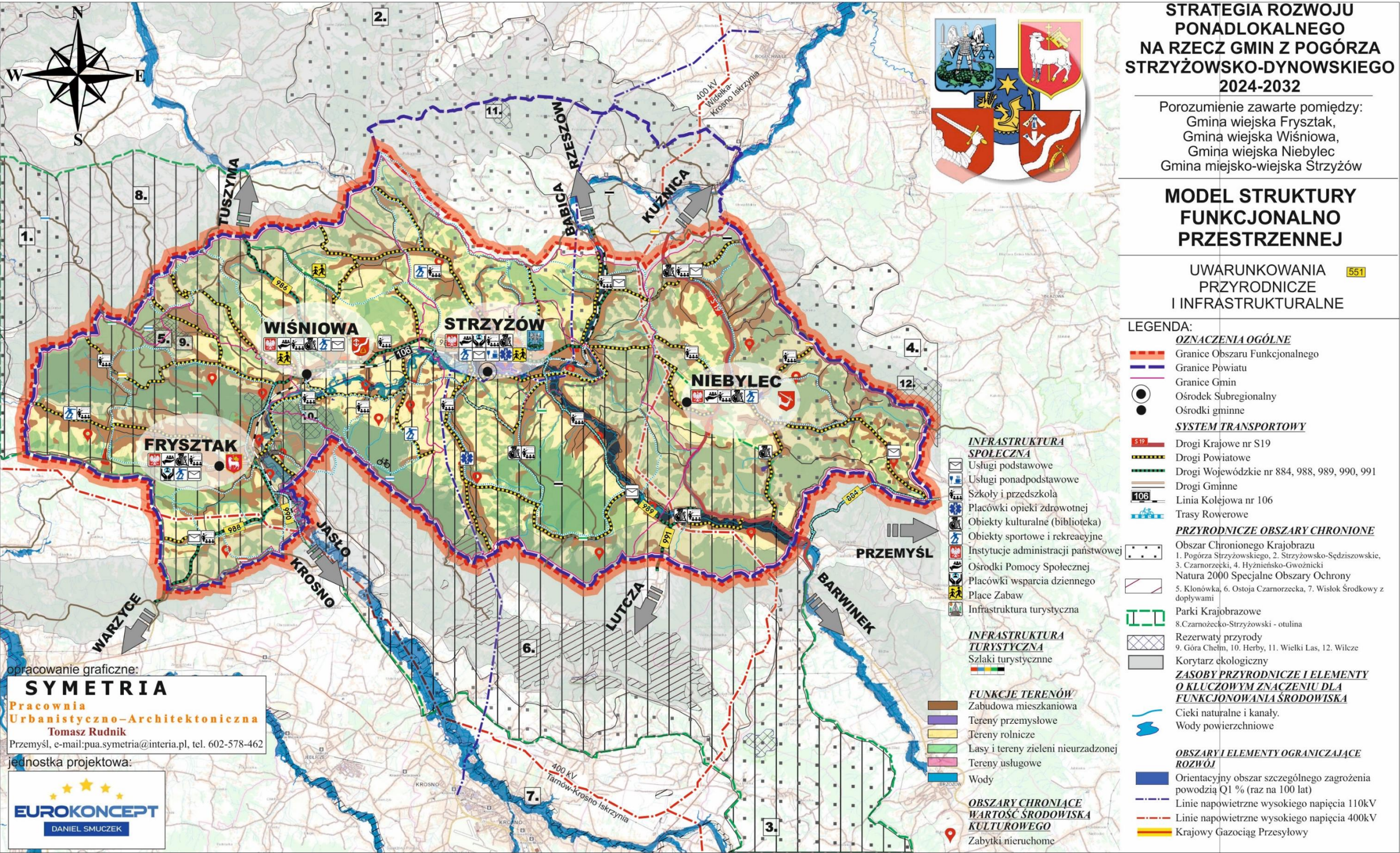
Zagospodarowanie przestrzenne obszaru gmin objętych *Strategią* powinno umożliwiać osiągnięcie trwałego wzrostu gospodarczego, przy zapewnieniu poprawy stanu środowiska przyrodniczego i umożliwieniu obecnym i przyszłym mieszkańcom dostępu do zasobów przyrody i dóbr kultury. Powinno ono także zwiększać integrację funkcjonalną pomiędzy najważniejszymi ogniwami układu osadniczego i produkcyjnego, ich relacje z układem regionalnym oraz powiązania z otoczeniem krajowym i międzynarodowym. Sposób zagospodarowania i rozmieszczenie poszczególnych elementów sprzyjać powinien również eliminowaniu lub minimalizowaniu konfliktów przestrzennych, które mogą powstać pomiędzy funkcjami społeczno-gospodarczymi i poszczególnymi podmiotami gospodarczymi na tle wykorzystywania ograniczonej przestrzeni i jej zasobów.

9.1. Model struktury funkcjonalno-przestrzennej

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej obszaru gmin obszaru SRP, uwzględniając regionalną politykę rozwoju określoną w *Strategii rozwoju województwa - Podkarpackie 2030*, organizuje warunki przestrzenne dla alokacji funkcji społeczno-gospodarczych i poszczególnych inwestycji. Określone w niniejszej *Strategii* inicjatywy lokalne stanowią komplementarne przedsięwzięcia wobec projektów strategicznych i łącznie przyczyniają się do realizacji priorytetów rozwojowych, które są spójne z celami wyznaczonymi na poziomie regionalnym.

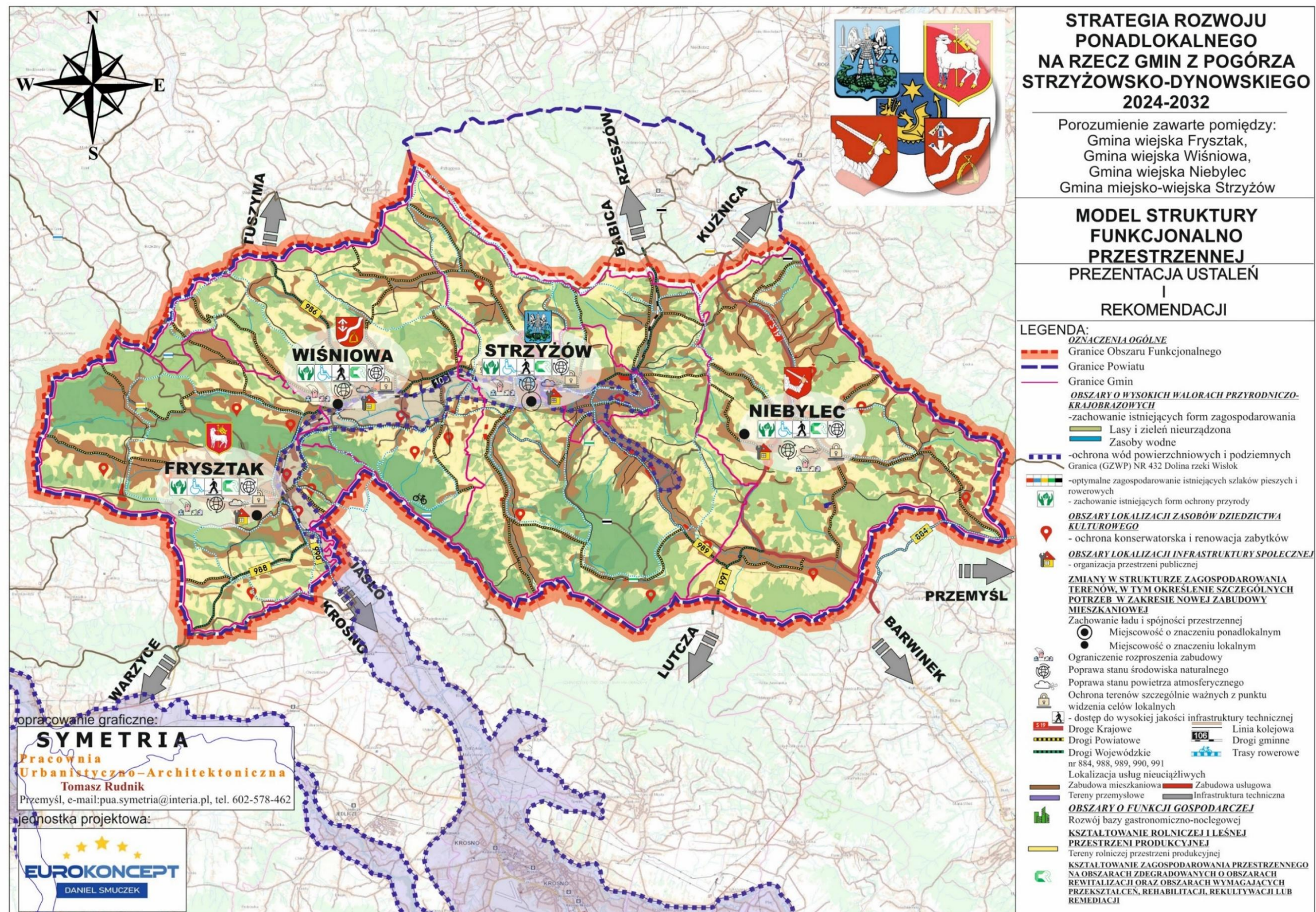
Na strukturę funkcjonalno-przestrzenną obszaru gmin obszaru SRP składają się elementy stanowiące niezależnie funkcjonujące układy i struktury lub budujące strefy funkcjonalne będące obszarami o zbliżonych bądź powiązanych funkcjach i kierunkach rozwoju, które ukształtowały się w wyniku rozwoju obszaru i działalności człowieka. Wykazują one cechy modelu węzłowo-pasmowej, policentrycznej koncentracji, dla którego charakterystyczny jest rozwój hierarchicznej sieci wielofunkcyjnych ośrodków osadniczych oraz rozwój urbanizacji w ramach zwartych struktur jednostek osadniczych i na kierunkach powiązań komunikacyjnych zapewniających spójność wewnętrzną obszaru i jego powiązania zewnętrzne. Funkcjonowanie i rozwój elementów antropogenicznych struktury przestrzennej uzależnione jest od warunków przyrodniczych, czyli elementów składających się na układ naturalny współtworzący opisywaną strukturę.

Mapa 2 Model struktury funkcjonalno – przestrzennej: Uwarunkowania przyrodnicze i infrastruktura

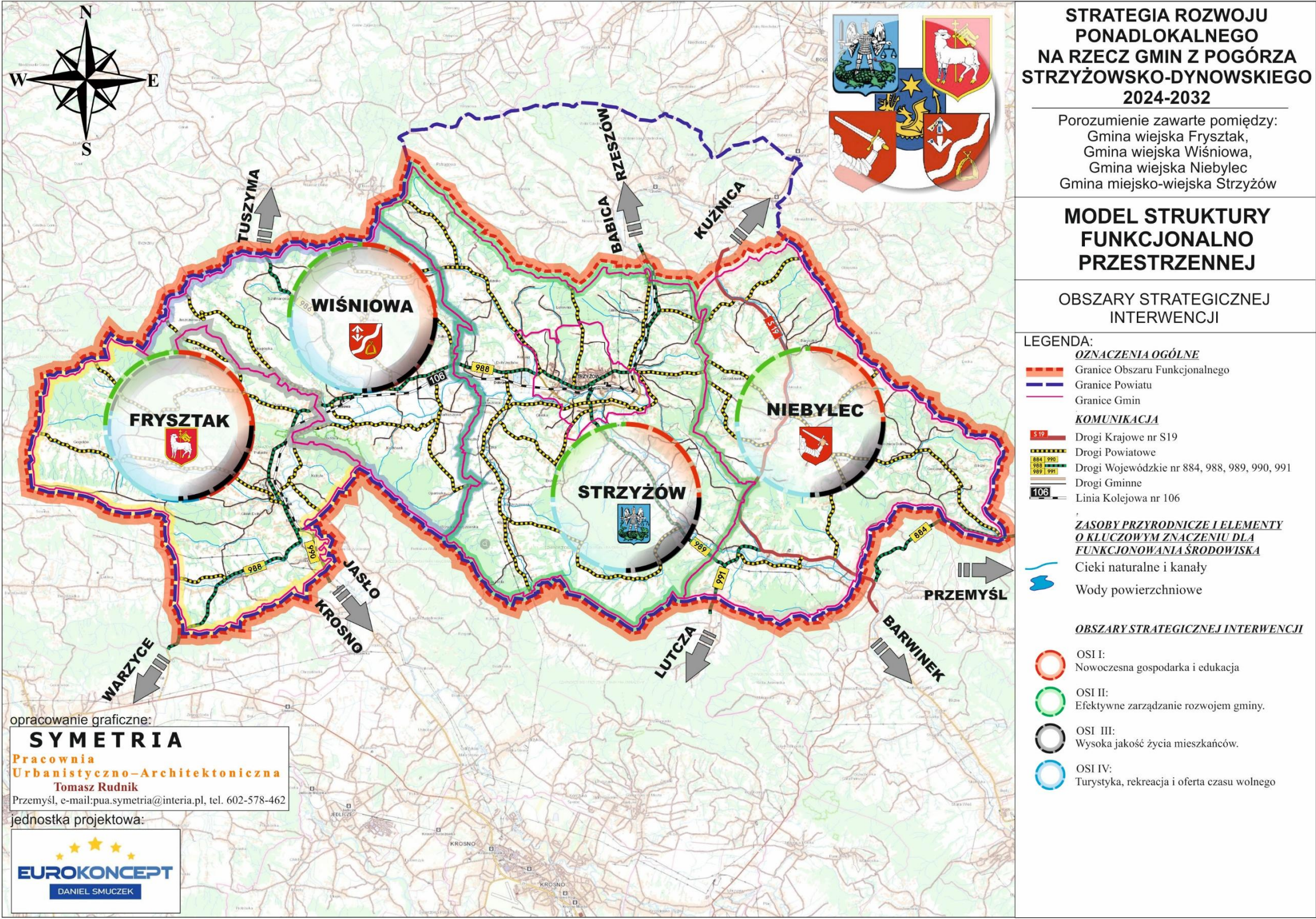
Źródło: Opracowanie własne.

Mapa 3 Model struktury funkcjonalno - przestrzennej: Ustalenia i rekomendacje

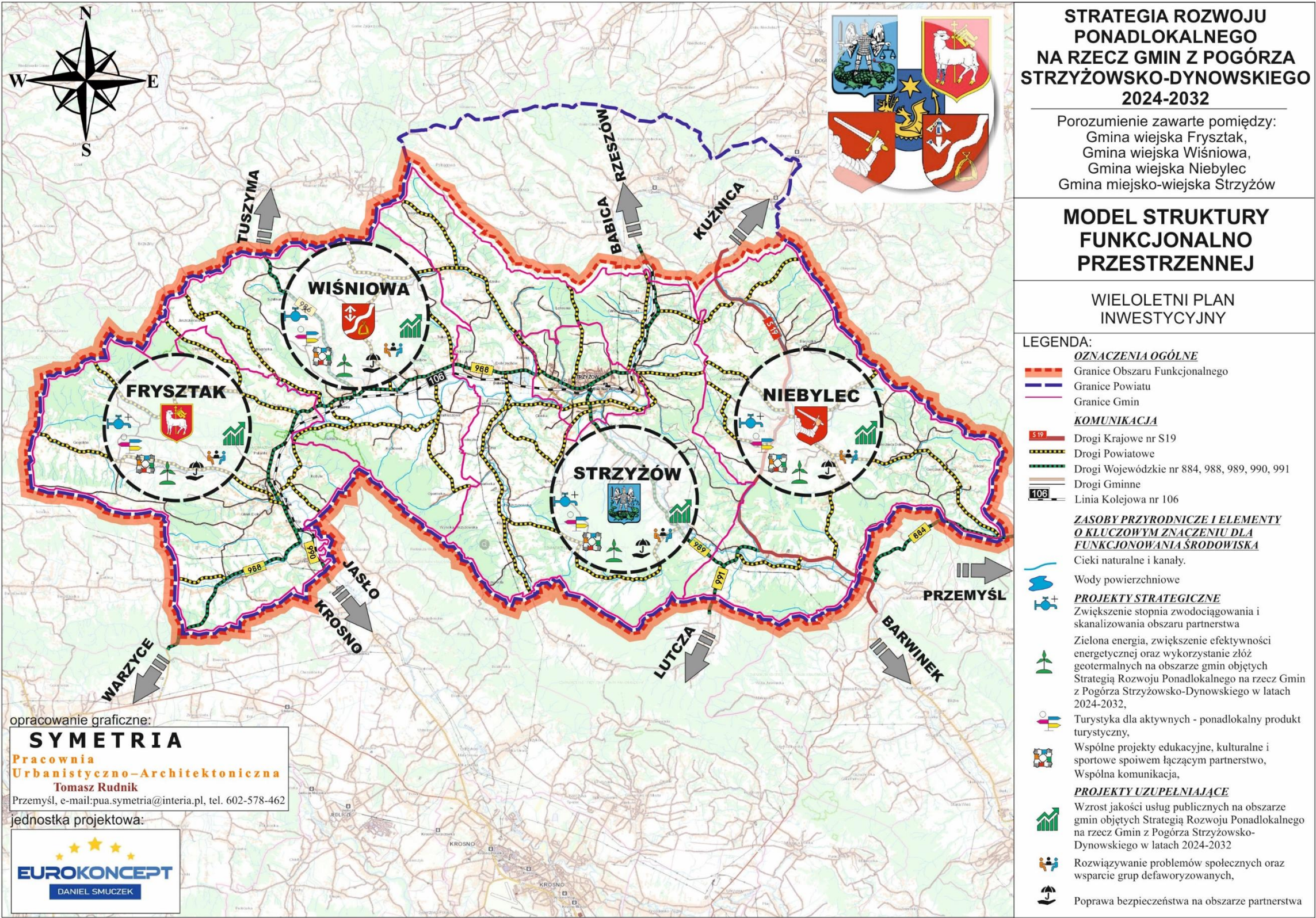
Źródło: Opracowanie własne.

Mapa 4 Model struktury funkcjonalno – przestrzennej: Obszary Strategicznej Interwencji

Źródło: Opracowanie własne.

Mapa 5 Model struktury funkcjonalno – przestrzennej: Wieloletni plan inwestycyjny

Źródło: Opracowanie własne.

9.2. Ustalenia i rekomendacje w zakresie lokalnych polityk przestrzennych

Głównym celem modelowania struktury funkcjonalno-przestrzennej obszaru jest określenie wzajemnych relacji pomiędzy poszczególnymi elementami tej struktury i między tymi elementami, a obszarem jako całością oraz kształtowanie tych relacji w sposób zrównoważony. Właściwemu kształtowaniu i harmonizowaniu struktury, zarówno w odniesieniu do relacji pomiędzy układem naturalnym i antropogenicznym, jak i w obrębie obu układów służą wytyczne dla lokalnych polityk przestrzennych. W odniesieniu do poszczególnych elementów konstytuujących strukturę obszaru SRP zakłada się zróżnicowane kierunki rozwoju i działania w ramach polityk rozwoju społeczno-gospodarczego i przestrzennego stosownie do zasady nadrzędności działań służących utrzymaniu i wzmacnianiu ich funkcji podstawowych (wiodących) oraz preferencji rozwojowych.

Ustalenia i rekomendacje dotyczące prowadzenia polityki przestrzennej w Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego” na lata 2024-2032, zostały opracowane zgodnie z zapisami ustawy z dnia 8 marca 1990 r. samorządzie gminnym (Dz. U. z 2024 r. poz. 1465 z późn. zm.), na podstawie diagnozy stanu obecnego, istniejących uwarunkowań funkcjonalno-przestrzennych oraz zapisów dotyczących polityki przestrzennej w obowiązującym w poszczególnych gminach studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego.

Rekomendacje w zakresie polityki przestrzennej kierowane są do szerokiego grona interesariuszy: partnerów zawartego porozumienia, podmiotów zaangażowanych w realizację projektów, instytucji publicznych, podmiotów prywatnych, organizacji społecznych, mieszkańców i in. Stanowią zestaw wytycznych i dobrych praktyk, których implementacja wspomaga realizację celów *Strategii*. Ponieważ rekomendacje wynikające z niniejszego dokumentu nie posiadają bezpośredniego umocowania prawnego, ich rozpowszechnienie i popularyzacja wymaga wsparcia poprzez działania edukacyjne i promocyjne.

Ustalenia i rekomendacje w zakresie lokalnych polityk przestrzennych odnoszą się do kluczowych elementów i jednostek funkcjonalno-przestrzennych składających się na strukturę obszaru.

1. Ochrona środowiska i jego zasobów, w tym ochrona powietrza, przyrody i krajobrazu

- zachowanie istniejących form zagospodarowania (lasy, zasoby wodne),

- dążenie do zachowania i odtworzenia naturalnych form krajobrazu leśnego i równowagi ekologicznej podstawowych ekosystemów,
- tworzenie warunków do rozwoju gospodarczego, uwzględniającego i zapewniającego ochronę podstawowych procesów ekologicznych,
- zapobieganie degradacji i zrównoważony rozwój terenów wchodzących w skład Czarnorzecki-Strzyżowski Parku Krajobrazowego, Strzyżowsko-Sędziszowskiego Obszaru Chronionego Krajobrazu, obszarów Natura 2000 oraz rezerwatów przyrody,
- ochrona istniejących zasobów leśnych poprzez racjonalne wykorzystanie i zagospodarowanie w celach rekreacyjnych i turystycznych, ochrona i zachowanie spójności kompleksów leśnych,
- optymalne zagospodarowanie istniejących szlaków pieszych i rowerowych, wyznaczenie miejsc odpoczynku, biwakowania, ścieżek edukacyjnych, punktów widokowych, zgodnie z zasadami ochrony terenów o wysokich walorach przyrodniczych i krajobrazowych.
- odpowiednie oznakowanie miejsc o wysokich walorach przyrodniczo-krajobrazowych,
- ograniczenie negatywnego wpływu terenów koncentracji usług na środowisko, krajobraz,
- zachowanie istniejących zadrzewień śródpolnych,
- poprawa stanu powietrza atmosferycznego i dbałość o wpływ na zmiany klimatu poprzez zwiększenie stopnia wykorzystania OZE, termomodernizację budynków, obiektów użyteczności publicznej i siedzib przedsiębiorstw,
- ochrona gleb poprzez hamowanie procesów degradacyjnych oraz zakaz zabudowy na terenach o wysokich klasach bonitacyjnych gleb,
- ochrona wód powierzchniowych i podziemnych, zgodnie z warunkami stref ochronnych, znajdujących się na terenie OF, w tym uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej,
- ochrona wód przed zanieczyszczeniami pochodzącymi ze źródeł rolniczych poprzez wdrożenie i przestrzeganie zasad Dobrej Praktyki Rolniczej, np. nienawożenie, nie składowanie nawozów i kiszzonek w pobliżu cieków,
- dbałość o właściwe stosunki wodne obszaru.

2. Ochrona dziedzictwa kulturowego, zabytków oraz dóbr kultury

- ochrona konserwatorska i renowacja zabytków,

- eksponowanie i wykorzystywanie zabytków w celach turystycznych w sposób zrównoważony, umożliwiający zachowanie i utrzymanie zabytku,
- zachowanie zieleni w otoczeniu zabytków,
- promowanie zasobów dziedzictwa kulturowego w formie kompleksowej, by stanowiły całościowy zasób kulturowy udostępniony odwiedzającym,
- odpowiednie oznakowanie miejsc, w których zlokalizowane są obiekty zabytkowe.

3. Zmiany w strukturze zagospodarowania terenów, w tym określenie szczególnych potrzeb w zakresie nowej zabudowy mieszkaniowej

- zapewnienie wysokiej jakości życia mieszkańców poprzez dostęp do wysokiej jakości infrastruktury technicznej: dróg, chodników, sieci wodociągowej i kanalizacyjnej,
- kształtowanie funkcjonalnych układów zabudowy zgodnie z zasadami ładu przestrzennego, dostępnych komunikacyjne, wyposażonych w niezbędną infrastrukturę i mających dostęp do funkcji pozamieszkaniowych,
- zachowanie ładu i spójności przestrzennej poprzez kontynuowanie tradycyjnych form osadnictwa, utrzymanie skali i struktury jednostek osadniczych, kształtowanie formy architektonicznej nowych obiektów w nawiązaniu do istniejącej architektury, opracowywanie oraz aktualizowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
- dbałość o ład przestrzenny terenów mieszkaniowych, objęcie ich miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego,
- zapobieganie niekontrolowanemu rozpraszaniu się zabudowy, dbałość o optymalne wykorzystanie obecnych terenów zabudowanych, skupianie zabudowy i zachowywanie ciągłości układów przestrzennych,
- ograniczenie zabudowy na obszarach gruntów o wysokich klasach bonitacyjnych poza zwartą zabudową, dopuszczenie w tych miejscach zabudowy gospodarczej związanej z produkcją rolną,
- zapewnienie zieleni oraz dostępu do terenów rekreacji i wypoczynku,
- zwiększenie retencji wodnej na terenach zurbanizowanych poprzez prawidłowe użytkowanie gleb, prowadzenie prac przeciwerozyjnych, zalesianie, tworzenie stref buforowych wzdłuż cieków, ochronę i odtwarzanie oczek wodnych, retencjonowanie wody w już istniejących

zbiornikach i rowach oraz zachęcanie do wykonywania nowych zbiorników wodnych,

- organizacja przestrzeni publicznej, miejsc wypoczynku, rekreacji, skwerów, placów, zieleni urządzonej,
- utrzymanie skali i struktury jednostek gospodarczych,
- lokalizacja usług nieuciążliwych, wynikających z uzasadnionych potrzeb mieszkańców, w obrębie istniejących układów przestrzennych.

4. Lokalizacja obiektów handlu wielkopowierzchniowego

- stworzenie warunków do przestrzennej koncentracji usług,
- zapewnienie miejscom koncentracji usług dostępu do niezbędnej infrastruktury technicznej,
- ograniczenie negatywnego wpływu terenów koncentracji usług na sąsiadujące z nimi tereny mieszkaniowe, środowisko, krajobraz,
- rozwój bazy gastronomiczno-noclegowej na rzecz rozwoju turystyki, zgodnie z zasadami prowadzenia usług, w tym nieuciążliwych na terenach mieszkaniowych,
- tworzenie warunków do rozwoju przedsiębiorczości.

5. Lokalizacja kluczowych inwestycji celu publicznego

- ochrona terenów szczególnie ważnych z punktu widzenia publicznych celów ponadlokalnych i lokalnych jak: realizacja inwestycji komunalnych, usług publicznych, infrastruktury technicznej, realizacji dróg,
- analiza różnych wariantów lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz analiza indywidualnych przypadków, uwzględniająca zapotrzebowanie społeczne na daną inwestycję, a także jej wpływ na układ przestrzenny.

6. Rozwój systemów komunikacji, infrastruktury technicznej i społecznej

- likwidacja barier architektonicznych i poprawa dostępności obiektów użyteczności publicznej dla osób z niepełnosprawnościami różnego typu,
- zapewnienie dogodnej dostępności komunikacyjnej obiektów użyteczności publicznej, udogodnienia dla rowerzystów, bezpieczne przejścia dla pieszych,
- zwiększanie funkcjonalności obiektów użyteczności publicznej i w miarę możliwości łączenie różnych, uzupełniających się funkcji w jednym obiekcie,

- zwiększanie zdolności usługowej obiektów i instytucji infrastruktury społecznej należącej do samorządów, poprzez ich rozwój,
- dbałość o ład przestrzenny i estetykę przestrzeni publicznych wokół obiektów użyteczności publicznej,
- kształtowanie funkcjonalnych układów zabudowy dostępnych komunikacyjnie, wyposażonych w niezbędną infrastrukturę,
- zapobieganie niekontrolowanemu rozpraszaniu się zabudowy, dbałość o optymalne wykorzystanie obecnych terenów zabudowanych, skupianie zabudowy i zachowywanie ciągłości układów przestrzennych,
- poprawa dostępności komunikacyjnej wewnątrz gminy,
- lokalizacja usług nieuciążliwych, wynikających z uzasadnionych potrzeb mieszkańców, w obrębie istniejących układów przestrzennych.

7. **Lokalizacja urządzeń wytwarzających energię o mocy zainstalowanej przekraczającej 500 kW**

- priorytet dla instalacji odnawialnych źródeł energii zamontowanych na budynkach,
- lokalizowanie urządzeń i infrastruktury towarzyszącej na gruntach niższych klas bonitacyjnych oraz na nieużytkach,
- realizacja inwestycji w zakresie odnawialnych źródeł energii z poszanowaniem walorów krajobrazowych.

8. **Lokalizacja przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko**

- zakaz lokalizacji działalności uciążliwej lub szkodliwej dla rolnictwa na obszarach mieszkalnych,
- zakaz lokalizacji działalności uciążliwej lub szkodliwej dla rolnictwa na obszarach wykorzystywanych rolniczo,
- analiza różnych wariantów lokalizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko.

9. **Kształtowanie rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej**

- dążenie do zachowania i odtworzenia naturalnych form krajobrazu leśnego i równowagi ekologicznej podstawowych ekosystemów,
- ochrona istniejących zasobów leśnych poprzez racjonalne wykorzystanie i zagospodarowanie ochrona i zachowanie spójności kompleksów leśnych,
- ochrona wód przed zanieczyszczeniami pochodzącymi ze źródeł rolniczych poprzez wdrożenie i przestrzeganie zasad Dobrej Praktyki

Rolniczej, np. nie nawożenie, nie składowanie nawozów i kiszzonek w pobliżu cieków,

- zwiększenie retencji wodnej na terenach rolniczych poprzez prawidłowe użytkowanie rolnicze gleb, prowadzenie prac przeciwoerozyjnych, zalesianie, tworzenie stref buforowych wzdłuż cieków, ochronę i odtwarzanie oczek wodnych i mokradeł, retencjonowanie wody w już istniejących zbiornikach i rowach oraz zachęcanie do wykonywania nowych zbiorników wodnych.
- rozwój drobnego przetwórstwa rolno-spożywczego, opartego na ekologicznych technologiach produkcji,
- ochrona gleb poprzez hamowanie procesów degradacyjnych oraz zakaz zabudowy na terenach o wysokich klasach bonitacyjnych gleb, dopuszczenie w tych miejscach zabudowy gospodarczej związanej z produkcją rolną,
- wyposażenie obszarów produkcji rolnej w niezbędną infrastrukturę,
- zachowanie istniejących zadrzewień śródpolnych,
- dbałość o właściwe stosunki wodne obszaru,
- wspieranie zwiększania areалу gospodarstw,
- wspieranie rozwoju gospodarstw specjalistycznych,
- zakaz lokalizacji działalności uciążliwej lub szkodliwej dla rolnictwa na obszarach wykorzystywanych rolniczo.

10. **Kształtowanie zagospodarowania przestrzennego na obszarach zdegradowanych i obszarach rewitalizacji oraz obszarach wymagających przekształceń, rehabilitacji, rekultywacji lub remediacji**

- obszary zdegradowane winny zostać wyznaczone na podstawie gminnych programów rewitalizacji, gdzie wskazane zostaną jednostki referencyjne charakteryzujące się problemami w sferze społecznej, przy jednoczesnym występowaniu problemów przynajmniej w jednej innej sferze oraz największą liczbą zidentyfikowanych negatywnych zjawisk.
- powinny zostać wyznaczone podobszary, na których występuje wysokie natężenie negatywnych zjawisk w sferze społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, technicznej oraz środowiskowej a jednocześnie mający istotne znaczenie dla rozwoju gminy i planowane jest na nim przeprowadzenie działań rewitalizacyjnych,

- powinno się planować uporządkowanie istniejącej zabudowy mieszkaniowej, rekreacyjnej, usługowej i przemysłowej na podstawie wniosków z bilansu terenów przeznaczonych pod zabudowę z zapewnieniem właściwego układu komunikacyjnego.
- powinno się zapewnić takie formowanie zabudowy w zakresie gabarytów, spadków dachów, ich kolorystyki oraz wskaźników zabudowy, które stanowią kontynuację oraz uzupełnienie walorów krajobrazowych OF.

10. Obszary strategicznej interwencji

Terytorium gmin objęte *Strategią Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032* położone jest w obrębie wydzielonych obszarów specjalnych, które zostały wyznaczone w strategicznych i planistycznych dokumentach krajowych i wojewódzkich. W celu ich identyfikacji zostały przeanalizowane następujące dokumenty:

- *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030)*,
- *Strategia rozwoju województwa - Podkarpackie 2030*,
- *Plan zagospodarowania przestrzennego województwa podkarpackiego - perspektywa 2030*.

Przez obszary specjalne rozumie się:

- **OF (obszary funkcjonalne)** – obszary, na których występuje względnie wyodrębniający się, intensywny i otwarty system powiązań społecznych, gospodarczych lub przyrodniczych, uwarunkowanych cechami środowiska geograficznego (przyrodniczego i antropogenicznego),
- **OSI (obszary strategicznej interwencji)** – określone w strategii rozwoju obszary o zidentyfikowanych lub potencjalnych powiązaniach funkcjonalnych lub o szczególnych warunkach społecznych, gospodarczych lub przestrzennych, decydujących o występowaniu barier rozwoju lub trwałych, możliwych do aktywowania potencjałów rozwojowych, do których jest kierowana interwencja publiczna, łącząca inwestycje - w szczególności gospodarcze, infrastrukturalne lub dotyczące zasobów ludzkich, finansowane z różnych źródeł lub przez rozwiązania regulacyjne.

10.1. OSI krajowe - *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR 2030)*:

- **Wschodnia Polska**

Wschodnia część kraju w największym stopniu skupia obszary zagrożone marginalizacją, a jej województwa - lubelskie, podkarpackie, podlaskie, świętokrzyskie, warmińsko-mazurskie, a w obecnej perspektywie finansowej także część województwa mazowieckiego znajdują się w grupie regionów o zdecydowanie niższym poziomie konkurencyjności w porównaniu do średniej w Unii Europejskiej. **W zasięgu OSI Wschodnia Polska znajdują się gminy objęte *Strategią Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032*.**

Mapa 6 Wschodnia Polska

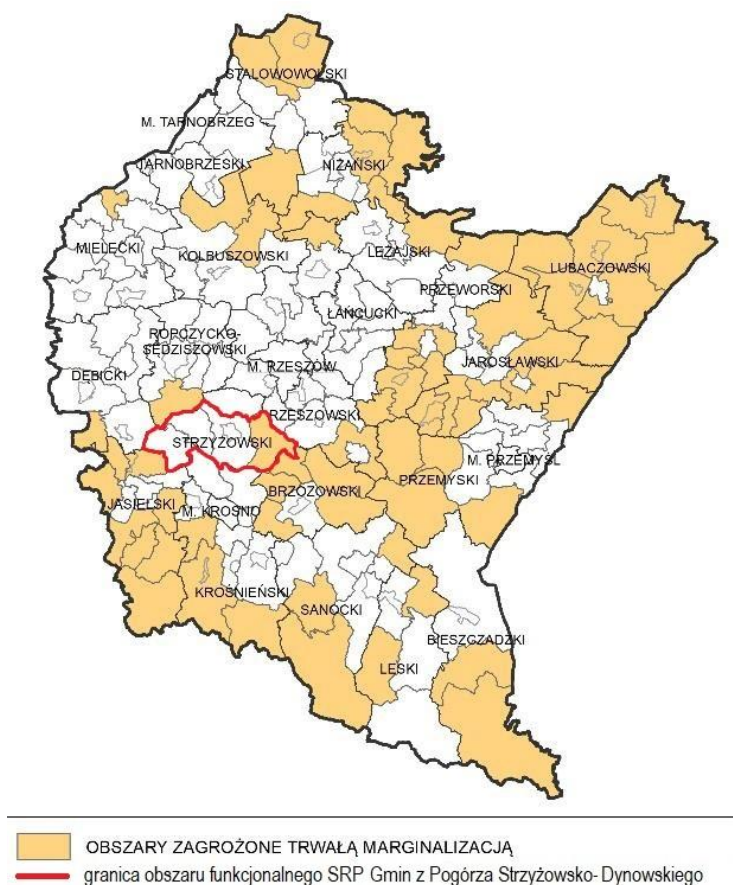
Źródło: Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030

- **Obszary zagrożone trwałą marginalizacją**

Zgodnie z załącznikiem 1. Lista gmin zagrożonych trwałą marginalizacją: programowanie 2021-2027 do KSRR 2030, wśród gmin zagrożonych trwałą marginalizacją znalazła się Gmina Niebylec.

Wskazane obszary zagrożone trwałą marginalizacją charakteryzują się peryferyjnym położeniem poza obszarami głównych aglomeracji oraz słabą dostępnością transportową. Głównym problemem tych obszarów jest niekorzystna sytuacja demograficzna, przejawiająca się starzeniem się społeczeństwa i odpływem młodych, wykształconych osób, a także słabym dostępem do podstawowych usług publicznych oraz dużym zapotrzebowaniem na świadczenia pomocy społecznej. Oprócz tego wyróżnia się tu niski poziom przedsiębiorczości, problemy strukturalne w rolnictwie, niski zasób pozarolniczych miejsc pracy oraz niski poziom wykształcenia i kwalifikacji zawodowych mieszkańców, co przekłada się tym samym na niski poziom atrakcyjności inwestycyjnej.

Mapa 7 Obszary zagrożone trwałą marginalizacją

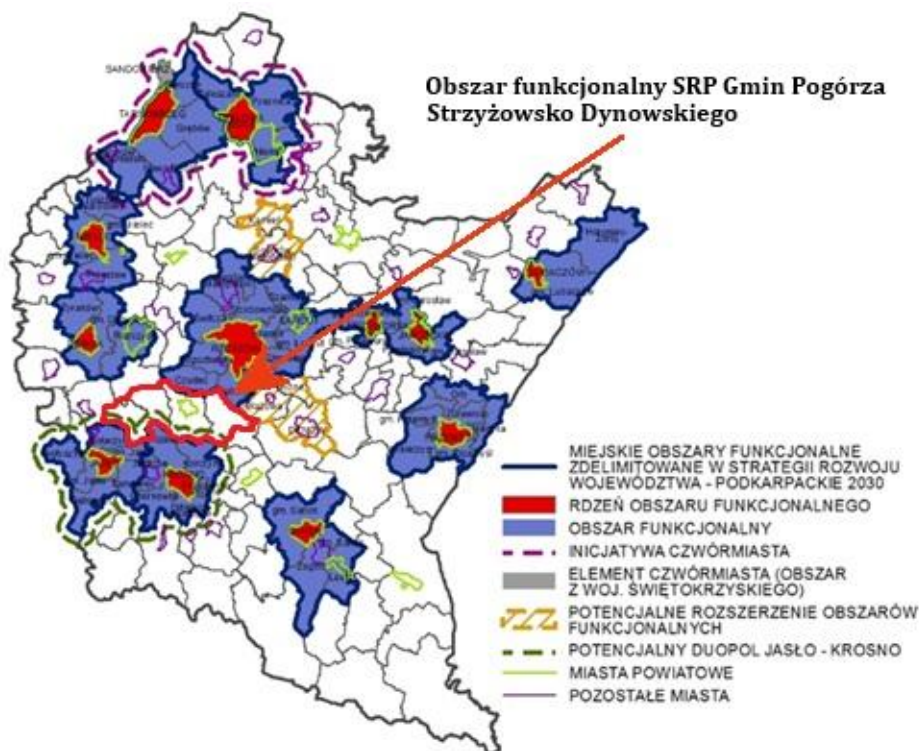

Źródło: Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030

10.2. OSI regionalne - Strategia rozwoju województwa - Podkarpackie 2030:

Oprócz krajowych obszarów strategicznej interwencji Samorząd Województwa Podkarpackiego wskazał do objęcia specjalnym wsparciem regionalne obszary strategicznej interwencji. Są nimi: obszary wymagające szczególnego wsparcia w kontekście zrównoważonego rozwoju, obszary wiejskie.

Mapa 8 Miejskie obszary funkcjonalne w województwie podkarpackim

Źródło: Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030

Obszar funkcjonalny objęty *Strategią Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032* wpisuje się w następujące priorytety, określone dla regionalnych obszarów strategicznej interwencji:

7.1. Wykorzystanie policentrycznego, miejskiego układu osadniczego;

7.1.4. Rozwój miast powiatowych i miast mniejszych:

Zakładane działania:

- poprawa i rozwój warunków prowadzących do dynamizacji przedsiębiorczości w oparciu o potencjalne specjalizacje gospodarcze ośrodka miejskiego,
- wzmacnianie powiązań funkcjonalnych w celu przywrócenia roli ośrodka w układzie osadniczym,
- zwiększenie aktywności zawodowej mieszkańców poprzez rozwój kompetencji zawodowych,

- modernizacja przestrzeni miejskiej umożliwiająca wykorzystanie potencjałów i zasobów miast, w tym turystycznych i wypoczynkowo-rekreacyjnych,
- poprawa jakości życia mieszkańców poprzez wzrost dostępu do usług publicznych,
- rozwój kapitału społecznego i wzmocnienie tożsamości regionalnej poprzez zaangażowanie mieszkańców w procesy rozwojowe,
- poprawa jakości zarządzania poprzez współpracę z innymi samorządami terytorialnymi,
- podejmowanie działań w zakresie ochrony przyrody i poprawy stanu środowiska,
- poprawa jakości powietrza poprzez ograniczenie niskiej emisji oraz związanego z nim zjawiska smogu,
- kreowanie instrumentów przyciągających do osiedlania się w miastach, w szczególności osób młodych i wykształconych,
- wykorzystanie możliwości programowych i finansowych UE w obszarze polityki miejskiej,
- dostosowanie sieci usług i zagospodarowania przestrzennego do zmian demograficznych,
- niwelowanie barier transportowych poprzez rozwój systemów transportu zbiorowego pomiędzy ośrodkami miejskimi a sąsiednimi obszarami wiejskimi oraz innymi ważnymi ośrodkami miejskimi,
- rozwój zintegrowanej sieci ścieżek rowerowych, tras rowerowych jako alternatywy dla przemieszczania się.

7.3. Obszary wymagające szczególnego wsparcia w kontekście równoważenia rozwoju;

7.3.1. Wzmocnienie szans rozwojowych obszarów zagrożonych trwałą marginalizacją w województwie:

Zakładane działania:

- rozwój sektora inwestycji prywatnych w oparciu o lokalne zasoby,
- aktywizacja lokalnych inicjatyw gospodarczych i społecznych poprzez wykorzystanie potencjału podmiotów publicznych, prywatnych, organizacji pozarządowych i mieszkańców,
- poprawa atrakcyjności inwestycyjnej poprzez zapewnienie przygotowanych terenów inwestycyjnych,
- pobudzanie procesów rozwojowych poprzez zapewnienie lepszej dostępności komunikacyjnej na zewnątrz, w tym rozwój infrastruktury

- włączenie komunikacyjne obszarów o utrudnionej dostępności,
- dostosowanie infrastruktury technicznej (energetycznej, telekomunikacyjnej, wodnokanalizacyjnej) i społecznej, warunkującej rozwój gospodarczy i wyższą jakość życia mieszkańców,
- wzmocnienie roli instytucji publicznych jako inicjatora nawiązywania partnerstw, współpracy z innymi instytucjami publicznymi, społeczeństwem i innymi interesariuszami na rzecz rozwoju regionu,
- intensyfikacja działań w zakresie ochrony i poprawy stanu środowiska przyrodniczego.

7.4. Obszary wiejskie - wysoka jakość przestrzeni do zamieszkania, pracy i wypoczynku:

Strona 123

Twórcy dokumentu zauważają, iż obszary wiejskie dotyka zjawisko postępującej marginalizacji i niskiego poziomu jakości życia. Kluczową kwestią przeciwdziałającą tym zjawiskom jest rozwój infrastruktury, w szczególności: wodno-kanalizacyjnej, energetycznej, teleinformatycznej oraz transportowej. Działania należy tak ukierunkować, aby umożliwiły rozwój gospodarki i przedsiębiorczości, w tym powstawanie miejsc pracy w sektorach pozarolniczych, dostępność do usług publicznych, przekwalifikowanie zawodowe oraz mobilność przestrzenną mieszkańców, przy zachowaniu walorów środowiska przyrodniczego. Realizacja wyzwań regionalnych pozwoli na wielokierunkowy i zrównoważony rozwój obszarów wiejskich.

Zakładane działania:

- poprawa dostępności komunikacyjnej obszarów wiejskich w wymiarze lokalnym, regionalnym, krajowym i transgranicznym, w tym w relacji do najbliższego regionalnego bieguna wzrostu,
- zwiększenie dostępności cyfrowej poprzez rozwój infrastruktury telekomunikacyjnej,
- modernizacja i rozbudowa energetycznych linii przesyłowych jako podniesienie komfortu życia i bezpieczeństwa,
- rozwój i poprawa dostępności do infrastruktury wodociągowej, kanalizacyjnej i ściekowej,
- poprawa zarządzania sektorem gospodarki odpadami,
- tworzenie korzystnych warunków dla rozwoju przedsiębiorczości.

Mapa 10 Obszary wiejskie województwa podkarpackiego

Źródło: Strategia rozwoju województwa – Podkarpackie 2030

7.4.2. Rozwój przedsiębiorczości na obszarach wiejskich

Autorzy strategii rozwoju województwa piszą, iż rozwój obszarów wiejskich należy oprzeć o wykorzystanie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych, wzmocnienie sektora rolnictwa, jak również pozarolniczych specjalizacji gospodarczych. Strategicznym działaniem jest również aktywizowanie społeczności do podejmowania działalności gospodarczej wykorzystującej endogeniczne zasoby jako elementu konkurencyjności i zwiększenia dochodów ludności.

Zakładane działania:

- promowanie lokalnych zasobów (produktów tradycyjnych, regionalnych, ekologicznych) w celu powstawania alternatywnych źródeł dochodów,
- aktywizacja lokalnych społeczności ukierunkowana na rozwój przedsiębiorczości jako element wzrostu dochodów ludności wiejskiej,

- kreowanie postaw przedsiębiorczych i lokalnych inicjatorów działalności gospodarczej,
- wspieranie i profilowanie specjalizacji regionalno-lokalnej oraz centrów produkcyjno - usługowych,
- rozwój funkcji turystycznych, kompleksowo wykorzystujących lokalne zasoby i specjalizacje.

7.4.3. Integracja i aktywizacja społeczności wiejskiej w aspekcie społecznym i kulturowym

W dokumencie zauważa się, że kluczowym czynnikiem determinującym inicjowanie procesów rozwoju obszarów wiejskich jest wielokierunkowa aktywizacja społeczności lokalnej. Podniesienie poziomu życia zależy od właściwej identyfikacji potrzeb i możliwości danego obszaru, w który to proces należy włączyć lokalną społeczność. Grupy społeczne powinny także współuczestniczyć w zarządzaniu lokalnymi zasobami. Istotne jest również oddolne zaangażowanie się społeczności w partnerstwa regionalne i ponadregionalne, a nawet międzynarodowe.

Zakładane działania:

- wsparcie mieszkańców w realizacji działań wynikających z lokalnych dokumentów strategicznych mających na celu wzmocnienie tożsamości regionalnej,
- podejmowanie współpracy na rzecz integracji społeczności lokalnej w planowaniu wspólnych działań i podejmowaniu wyzwań rozwojowych,
- poszerzenie i wzbogacenie oferty kulturalnej i usług czasu wolnego opartych na lokalnych zasobach przyczyniające się do zwiększenia poczucia tożsamości mieszkańców obszarów wiejskich, integracji społecznej i aktywizacji, szczególnie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym,
- promocja lokalnej twórczości kulturalnej, rzemieślniczej z wykorzystaniem lokalnego dziedzictwa, przyczyniającej się do wykreowania produktów charakterystycznych dla poszczególnych miejscowości w oparciu o istniejące zasoby,
- promocja regionalnych specjalizacji w rolnictwie, jego otoczeniu i rybactwie (winiarstwo, pszczelarstwo itp. oraz usługi socjalne i rzemiosło, handel, przetwórstwo produktów rolnych, rękodzieło itp.),
- upowszechnianie dobrych praktyk przez społeczność lokalną na płaszczyźnie międzyregionalnej i międzynarodowej; wzmocnienie powiązań funkcjonalnych obszarów wiejskich z lokalnymi ośrodkami osadniczymi.

7.4.4. Racjonalizacja przestrzeni wiejskiej

Twórcy strategii wojewódzkiej piszą, że jakość przestrzeni obszarów wiejskich warunkuje możliwość i efektywność działań prorozwojowych. Dlatego też gospodarka przestrzenna obszarów wiejskich powinna być określona w opracowaniach urbanistycznych, aby zapewnić racjonalne wykorzystanie przestrzeni i zasobów endogenicznych, przy zachowaniu walorów krajobrazowych i przyrodniczych. Należy również dążyć do zachowania zgodności z dokumentami planistycznymi sporządzanymi dla obszarów sąsiednich.

Zakładane działania:

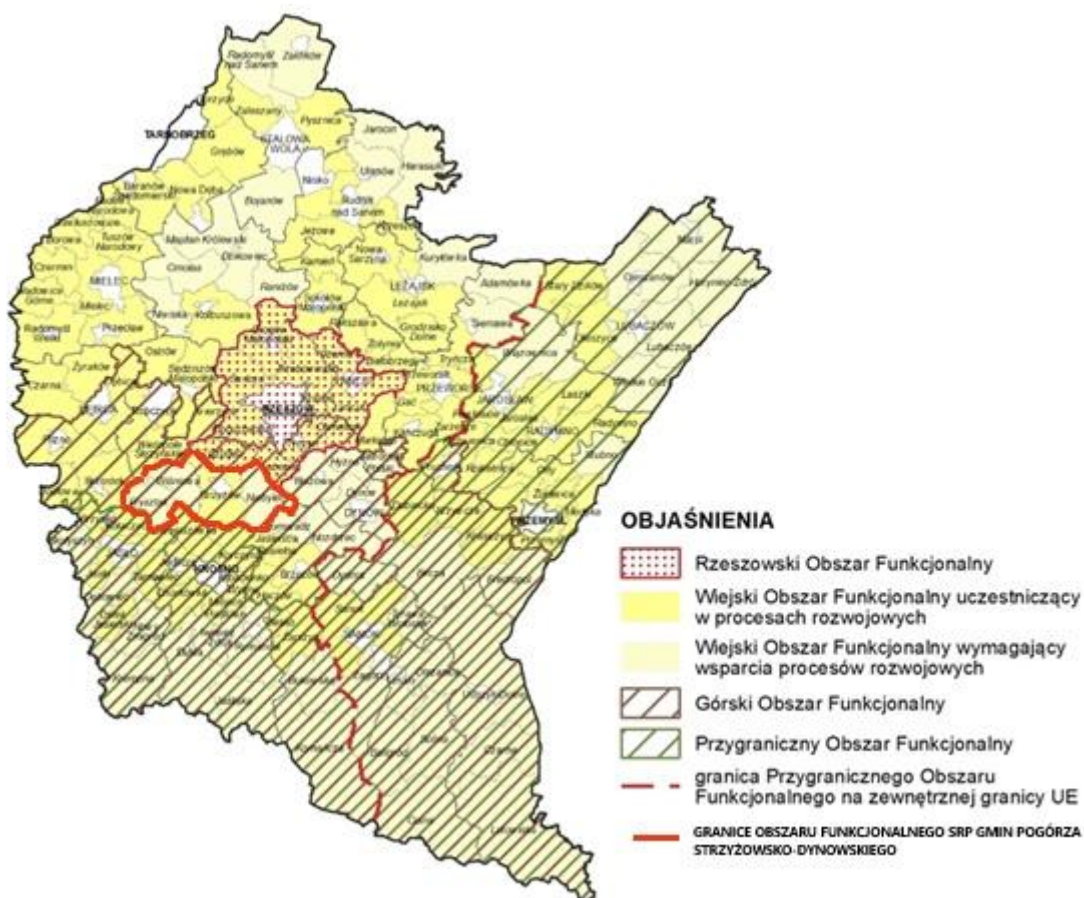
- dostosowanie przestrzeni wiejskiej do potrzeb gospodarczych i społecznych mieszkańców,
- efektywne wykorzystanie przestrzeni poprzez rozwój funkcji rekreacyjnej, sportowej i społeczno - kulturalnej obejmującej budowę i adekwatne wyposażenie obiektów,
- wykorzystanie potencjału uzdrowiskowego w projektowaniu przestrzeni wiejskiej,
- poprawa funkcjonalności i estetyki przestrzeni wiejskiej uzyskana poprzez wspieranie projektów mających na celu urządzenie i porządkowanie terenów zielonych, parków lub innych miejsc wypoczynku,
- racjonalne wykorzystanie przestrzeni produkcyjnej i osadniczej dzięki wspieraniu działań scaleniowych i zagospodarowania poscaleniowego.

10.3. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego – Perspektywa 2030:

Obszar funkcjonalny objęty *Strategią Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032* położony jest na terenie następujących obszarów funkcjonalnych o znaczeniu ponadregionalnym, określonych w *Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego – Perspektywa 2030*:

- Wiejskiego Obszaru Funkcjonalnego, a w jego ramach: Wiejskiego Obszaru Funkcjonalnego uczestniczącego w procesach rozwojowych oraz Wiejskiego Obszaru Funkcjonalnego wymagającego wsparcia procesów rozwojowych;
- Górskiego Obszaru Funkcjonalnego;

*Mapa 11 Obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadregionalnym
w województwie podkarpackim wg PZPWP*

Źródło: Plan zagospodarowania przestrzennego województwa podkarpackiego - perspektywa 2030

•Wiejski obszar funkcjonalny uczestniczący w procesach rozwojowych

Wiodące kierunki zagospodarowania:

- 1) rozwój gospodarki rolnej, leśnej oraz działalności pozarolniczej,
- 2) rozwój kapitału ludzkiego oraz wzrost poziomu życia mieszkańców,
- 3) poprawa dostępności komunikacyjnej obszaru w wymiarze lokalnym, regionalnym, krajowym i transgranicznym,
- 4) wzmocnienie powiązań obszarów wiejskich z ośrodkami miejskimi – włączenie terenów wiejskich otaczających miasta w procesy rozwojowe,
- 5) ochrona terenów o najwyższych walorach przyrodniczych i krajobrazowych,
- 6) racjonalne wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego,
- 7) rozwój infrastruktury technicznej i transportowej.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- 1) zagospodarowanie terenów wiejskich umożliwiające wzrost towarowości w rolnictwie,
- 2) rozwój powiązań komunikacyjnych drogowych i kolejowych, poprawiający wewnętrzną i zewnętrzną dostępność obszaru,
- 3) zapobieganie procesom suburbanizacji i rozpraszania zabudowy powodującym degradację otwartych terenów wiejskich przydatnych dla rolnictwa przez intensyfikację użytkowania terenów zainwestowanych,
- 4) rozwój rolnictwa dostosowanego do lokalnych warunków, poprawa struktury agrarnej gospodarstw,
- 5) rozwój i modernizacja bazy usług publicznych,
- 6) poprawa wyposażenia obszaru w infrastrukturę techniczną i transportową.

•Wiejski obszar funkcjonalny wymagający wsparcia procesów rozwojowych

Wiodące kierunki zagospodarowania:

- 1) rozwój rolnictwa ekologicznego opartego na gospodarstwach rodzinnych,
- 2) rozwój działalności gospodarczej związanej z gospodarką rolną i turystyką,
- 3) rozwój kapitału ludzkiego oraz wzrost poziomu życia mieszkańców,
- 4) wzmocnienie powiązań funkcjonalnych obszarów wiejskich z lokalnymi ośrodkami osadniczymi,
- 5) poprawa dostępności komunikacyjnej obszaru w wymiarze lokalnym, regionalnym, krajowym i transgranicznym,
- 6) ochrona terenów o najwyższych walorach przyrodniczych i krajobrazowych,
- 7) racjonalne wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego,
- 8) rozwój turystyki, w tym agroturystyki, funkcji sportowo-rekreacyjnych i uzdrowiskowych,
- 9) rozwój infrastruktury technicznej i transportowej.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- 1) rozwój bazy usług publicznych,
- 2) zapobieganie procesom rozpraszania zabudowy powodujących degradację terenów otwartych i przydatnych dla rolnictwa,
- 3) ochrona zasobów leśnych oraz rozwój zrównoważonej i wielofunkcyjnej gospodarki leśnej,

- 4) poprawa wyposażenia obszaru w infrastrukturę techniczną i transportową,
- 5) rozwój funkcji sportowo-rekreacyjnej i turystycznej, w tym agroturystyki oraz lecznictwa uzdrowiskowego z zastosowaniem zasad zrównoważonego rozwoju.

• **Górski obszar funkcjonalny**

Wiodące kierunki zagospodarowania:

- 1) rozwój różnych form usług turystycznych i uzdrowiskowych,
- 2) ochrona terenów o najwyższych walorach przyrodniczych i krajobrazowych,
- 3) rozwój gospodarki rolnej i przemysłu,
- 4) rozwój infrastruktury technicznej i transportowej,
- 5) poprawa dostępności komunikacyjnej obszaru w wymiarze lokalnym, regionalnym, krajowym i transgranicznym.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- 1) rozwój społeczno-gospodarczy z zastosowaniem zasad zrównoważonego rozwoju,
- 2) poprawa wyposażenia obszaru w infrastrukturę techniczną i transportową,
- 3) tworzenie warunków rozwoju powiązań komunikacyjnych, społecznych i gospodarczych pomiędzy ośrodkami miejskimi a obszarami wiejskimi,
- 4) rozwój rolnictwa ekologicznego, w tym: form specjalistycznej produkcji rolniczej (winiarstwo, pszczelarstwo) z zachowaniem wysokiej jakości środowiska przyrodniczego,
- 5) ochrona zasobów leśnych oraz rozwój zrównoważonej i wielofunkcyjnej gospodarki leśnej,
- 6) rozwój infrastruktury turystycznej w dostosowaniu do zasad ochrony obszarów cennych przyrodniczo i kulturowo,
- 7) ochrona walorów przyrodniczych i klimatycznych miejscowości uzdrowiskowych,
- 8) przeciwdziałanie suburbanizacji i rozpraszaniu zabudowy na terenach otwartych oraz dostosowanie zabudowy do otaczającego krajobrazu,
- 9) wzmocnienie roli ośrodków miejskich – rozwój innowacyjnego przemysłu i bazy usług publicznych,
- 10) uwzględnienie przy zagospodarowaniu terenów ograniczeń związanych z położeniem na obszarach szczególnego zagrożenia

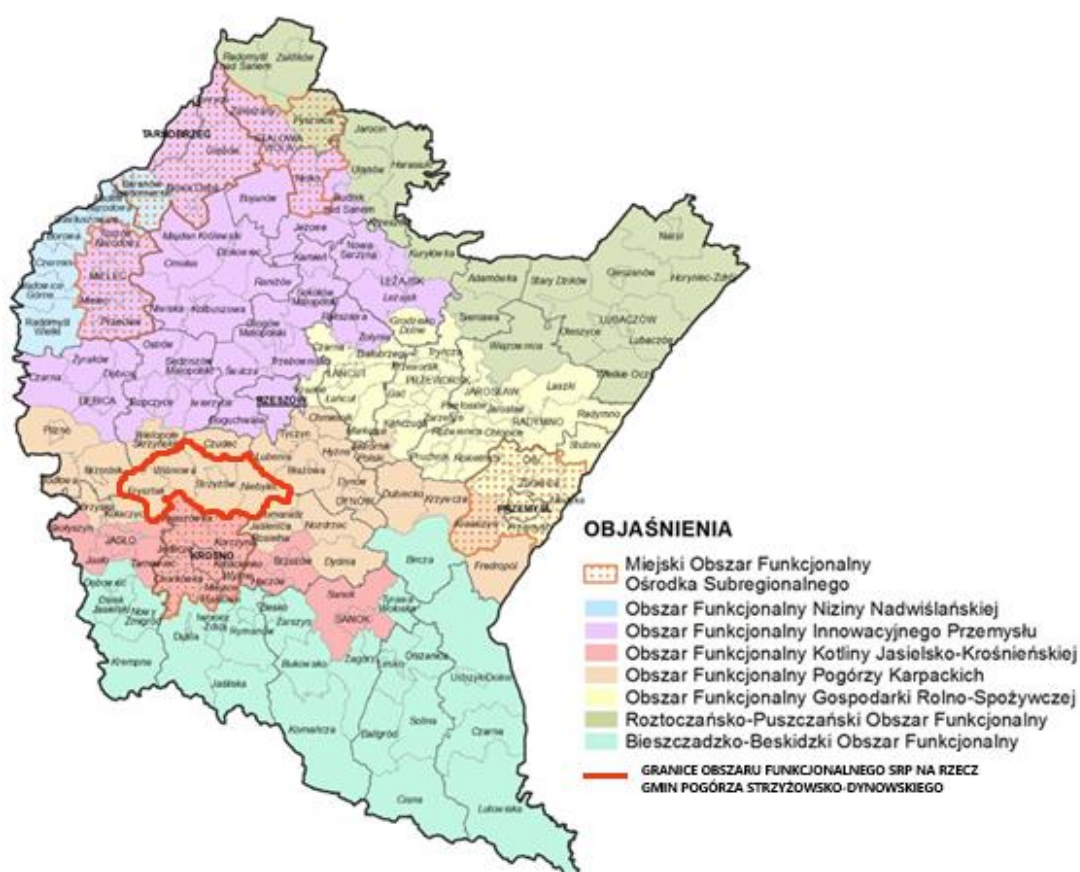
powodnią oraz narażonych na niebezpieczeństwo powodzi i zagrożonych osuwiskami,

- 11) budowa małych zbiorników wodnych celem zwiększenia zdolności retencyjnej terenów górskich.

Oprócz obszarów funkcjonalnych o charakterze ponadregionalnym, w Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Podkarpackiego – Perspektywa 2030 w celu identyfikacji obszarów o różnych priorytetach rozwojowych oraz określenia niezbędnych działań służących optymalnemu wykorzystaniu ich potencjałów dla rozwoju województwa, wyznaczone zostały obszary funkcjonalne o charakterze regionalnym, które charakteryzują się wspólnymi uwarunkowaniami i przewidywanymi jednolitymi celami rozwoju.

Obszar funkcjonalny objęty *Strategią Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032* położony jest na terenie Obszaru Funkcjonalnego Pogórzy Karpackich.

Mapa 12 Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym wg PZPWP

Źródło: Plan zagospodarowania przestrzennego województwa podkarpackiego - perspektywa 2030

- **Obszar Funkcjonalny Pogórzy Karpackich**

Wiodące kierunki zagospodarowania:

- 1) rozwój turystyki, w tym agroturystyki, turystyki kwalifikowanej, w oparciu o walory środowiska przyrodniczego i kulturowego;
- 2) rozwój rolnictwa tradycyjnego i specjalistycznego oraz sadownictwa (w tym winnic);
- 3) rozwój małej i średniej przedsiębiorczości, w tym w zakresie przetwórstwa rolno-spożywczego oraz przetwórstwa drzewnego;
- 4) rozwój energetyki odnawialnej.

Zasady i warunki zagospodarowania:

- 1) zapobieganie procesom suburbanizacji i rozpraszania zabudowy, powodującym degradację otwartych terenów wiejskich przydatnych dla rolnictwa, przez intensyfikację użytkowania terenów zainwestowanych;
- 2) poprawa jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej, w tym m.in. przekształcenia struktury agrarnej gospodarstw;
- 3) rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej;
- 4) uwzględnienie przy zagospodarowaniu terenów ograniczeń związanych z położeniem na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią oraz narażonych na niebezpieczeństwo powodzi i zagrożonych osuwiskami;
- 5) rozbudowa infrastruktury przeciwpowodziowej oraz w zakresie przeciwdziałania skutkom suszy;
- 6) rekultywacja w kierunku wodnym wyrobisk po odkrywkowym wydobyciu kruszyw;
- 7) rozwój infrastruktury związanej z energetyką opartą na odnawialnych źródłach energii.

10.4. OSI lokalne - *Strategia Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032*

W ramach niniejszej *Strategii Rozwoju* wyodrębniono cztery obszary priorytetowe, które są względem siebie równoważne i uzupełniają się:

- **Cel strategiczny I: Nowoczesna gospodarka i edukacja**
- **Cel strategiczny II: Efektywne zarządzanie rozwojem gminy**
- **Cel strategiczny III: Wysoka jakość życia mieszkańców**
- **Cel strategiczny IV: Turystyka, rekreacja i oferta czasu wolnego.**

Cele te powiązane są ze zidentyfikowanymi lokalnymi obszarami strategicznej interwencji, co zostało przedstawione w załączniku graficznym, stanowiącym mapę nr 4 **Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Pogórza Strzyżowsko - Dynowskiego - Obszary strategicznej interwencji** w rozdziale niniejszego dokumentu **Model struktury funkcjonalno - przestrzennej wraz z ustaleniami i rekomendacjami w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej**. Z kolei działania planowane do realizacji w ramach wyznaczonych obszarów strategicznym, w ujęciu graficznym przedstawia mapa nr 5 **Model struktury funkcjonalno-przestrzennej Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego - Wieloletni plan inwestycyjny**.

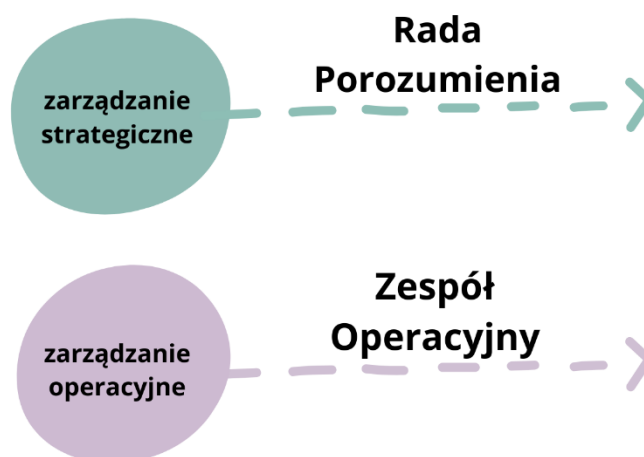
11. System realizacji *Strategii*, w tym wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych

Wdrożenie *Strategii Rozwoju Ponadlokalnego* wymaga wypracowania mechanizmów umożliwiających sprawne współdziałanie zaangażowanych jednostek samorządu terytorialnego. Nie mniej istotnym wymiarem jest ustanowienie płaszczyzny dialogu władz lokalnych (sygnatariuszy porozumienia) oraz partnerów społecznych i gospodarczych, aby zapewnić włączenie w realizację postanowień *Strategii* również przedsiębiorców, organizacje pozarządowe oraz indywidualnych mieszkańców.

11.1 Struktura organizacyjna zarządzania *Strategią*

Partnerstwo nie posiada zinstytucjonalizowanej formy prawnej ani wyodrębnionej formalnie struktury organizacyjnej, tym samym działa w oparciu o **funkcjonalną strukturę organizacyjną**.

Rysunek 3 Model struktury zarządzania Partnerstwa Gmin z Pogórza Strzyżowsko - Dynowskiego

Źródło: opracowanie własne

Najwyższym **organem decyzyjnym** partnerstwa jest **Rada Porozumienia**. Podstawową rolą Rady jest budowanie klimatu współpracy pomiędzy różnymi podmiotami na rzecz realizacji ustaleń *Strategii*, a także podejmowanie decyzji strategicznych dla rozwoju partnerstwa (jako obszaru i jako organizacji współpracy). Rada Porozumienia współpracuje na bieżąco z **Zespołem Operacyjnym**.

Posiedzenia Rady Porozumienia mają charakter cykliczny, odbywają się niezwłocznie w razie wystąpienia potrzeby. Szczegóły funkcjonowania Rady Porozumienia określa samo porozumienie.

Tabela 9 Skład i zadania Rady Porozumienia

Skład	Najważniejsze zadania
Przedstawiciele władz wykonawczych wszystkich jednostek samorządu terytorialnego tworzących partnerstwo (Wójtowie Gmin Frysztak, Niebylec i Wiśniowa, Burmistrz Strzyżowa, Starosta Strzyżowski). Pracami Rady Porozumienia kieruje Lider porozumienia	• opiniowanie i zatwierdzanie projektu <i>Strategii</i>, • opiniowanie i zatwierdzanie projektów zawartych w <i>Strategii</i>, • opiniowanie i zatwierdzanie projektów zmian <i>Strategii</i>, • opiniowanie rozwiązań wdrożeniowych <i>Strategii</i>, • opiniowanie i zatwierdzanie dokumentów niezbędnych w procesie przygotowania i wdrażania <i>Strategii</i>, • podejmowanie decyzji niezbędnych do bieżącego funkcjonowania struktur Porozumienia, • określenie zasad finansowania realizacji <i>Strategii</i>, • powoływanie członków Zespołu Operacyjnego, • inicjowanie dodatkowych działań, porozumień i dokumentów rozwijających współpracę gmin, • powoływanie i rozwiązywanie dodatkowych struktur roboczych służących realizacji <i>Strategii</i>, np. zespołów roboczych dla poszczególnych projektów.

Źródło: opracowanie własne

Zarządzanie operacyjne powierzono **Zespołowi Operacyjnemu**. Zasadniczym jego zadaniem jest rozwijanie koncepcji projektowych zawartych w *Strategii* oraz realizacja projektów, koordynowanie działań podejmowanych przez poszczególnych partnerów, monitorowanie oraz informowanie o postępach we wdrażaniu *Strategii*, a także opiniowanie projektu *Strategii* oraz rekomendowanie tego projektu do zaopiniowania przez Radę Porozumienia. Ponadto Zespół proponuje optymalne ścieżki i mechanizmy osiągania opisanych w *Strategii* celów oraz zapewnienie wymiany informacji pomiędzy podmiotami bezpośrednio zaangażowanymi we wdrażanie ustaleń dokumentu.

Spotkania Zespołu odbywają się w razie wystąpienia potrzeby. Członkowie Zespołu współpracują na bieżąco z przedstawicielami gmin i partnerów porozumienia, a także zapewniają ich zaangażowanie w przygotowane projekty wynikające ze *Strategii*.

Tabela 10 Skład i zadania Zespołu Operacyjnego

Skład	Najważniejsze zadania
Przedstawiciele urzędów gmin i partnerów porozumienia wskazani przez wójtów, burmistrza i starostę spośród pracowników urzędów gmin i Starostwa Powiatowego, a także przedstawiciele sektora społeczno-gospodarczego, wybrani przez Radę Porozumienia. Pracami Zespołu Operacyjnego kieruje przedstawiciel Lidera Porozumienia	• koordynacja opracowania i wdrażanie <i>Strategii</i>, • koordynacja współpracy między gminami i Stronami Porozumienia, • współpraca z wykonawcą <i>Strategii</i>, • koordynacja identyfikacji i realizacji projektów oraz zapewnienie komplementarności realizowanych zadań w ramach Porozumienia, • monitorowanie wdrażania <i>Strategii</i> w oparciu o system wskaźników realizacji, • przygotowanie raportów z realizacji <i>Strategii</i> przekazywanych Radzie Porozumienia, • bieżący kontakt z osobami odpowiedzialnymi za realizację projektów w ramach <i>Strategii</i>, • roboczy kontakt z innymi instytucjami zaangażowanymi w realizację <i>Strategii</i>, • formułowanie zasad działania w przypadku, gdy takie zasady służą realizacji projektów, • prowadzenie działań informacyjnych i konsultacyjnych skierowanych do interesariuszy, • formułowanie wniosków i opinii dla Rady Porozumienia, • opiniowanie projektu <i>Strategii</i>, • rekomendowanie <i>Strategii</i> do zaopiniowania przez Radę Porozumienia.

Źródło: opracowanie własne

Ze względu na istotną rolę osób zajmujących się w poszczególnych urzędach pozyskiwaniem środków ze źródeł zewnętrznych zakłada się ich systematyczną współpracę w ramach Zespołu Operacyjnego. Podkreślenia wymaga, że w strukturze Zespołu operacyjnego znajdują się partnerzy społeczno-gospodarczy, wybrani przez Radę Porozumienia spośród przedstawicieli lokalnych środowisk funkcjonujących na terenie każdej z gmin obszaru SRP, co przyczynia się do zaangażowania tych podmiotów w proces opracowania oraz

realizacji Strategii. Zespół operacyjny powołany został Uchwałą nr/2025 Rady Porozumienia z dnia 2025 r. w sprawie powołania członków Zespołu operacyjnego na potrzeby opracowania i realizacji Strategii (....). W jego skład weszły następujące osoby i podmioty (....)

W uzasadnionych przypadkach, dla projektów złożonych, wielowymiarowych i wieloletnich Rada Porozumienia może podjąć decyzję o powołaniu operatora zarządzającego efektami projektu np. Zespół Szkół lub Centrum Kultury – zgodnie z zadaniami określonymi przy powołaniu tych jednostek. Na każdym etapie wdrażania *Strategii*, wraz z jej ewaluacją i monitoringiem rekomendowana jest stała **analiza funkcjonowania systemu organizacyjnego** i podjęcie decyzji kierunkowych o utrzymaniu bądź zmianach, np. o reorganizacji Zespołu Operacyjnego lub o innych zmianach w celu poprawienia sprawności organizacyjnej, technicznej, koordynacyjnej itp.

11.2 Partycypacja społeczna na etapie przygotowania *Strategii* oraz uzgodnienia strategiczne

Przyjęty partycypacyjno-eksperycki tryb prac sprawił, że partnerzy społeczno-gospodarczy byli włączeni w proces tworzenia *Strategii* od samego początku. Po opinię społeczeństwa sięgano, używając różnych form współdziałania i tworzenia relacji.

W początkowej fazie, przedstawiciele partnerstwa zidentyfikowali kluczowych interesariuszy, których wiedza, doświadczenie i znajomość lokalnych uwarunkowań miały wspomóc działania analityczne zespołu przygotowującego diagnozę oraz *Strategię*. W grupie tej znaleźli się reprezentanci m.in. sektora publicznego, liderzy organizacji pozarządowych oraz lokalne autorytety. Pozwoliło to na uzyskanie **źrótnicowanych ocen i opinii** od reprezentantów **kluczowych środowisk** w zakresie rozwoju partnerstwa. Wykonana na potrzeby niniejszej *Strategii* **Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej, przestrzennej i klimatyczno – środowiskowej obszaru funkcjonalnego obejmującego terytorium gmin Frysztak, Niebylec, Strzyżów i Wiśniowa**, poza danymi statystycznymi pochodzącymi ze źródeł administracyjnych, uzupełniona została informacjami o charakterze jakościowym zebranymi podczas warsztatów strategicznych, które odbyły się w 10 lutego 2025 r. w Domu Kultury „Sokół” w Strzyżowie. Warsztaty podzielono na panele tematyczne (gospodarka, sprawy społeczne, środowisko i przestrzeń), których celem była:

- weryfikacja jakościowa wstępnych wniosków diagnostycznych,
- określenie głównych problemów i wyzwań, a także przyczyn ich występowania;

uzyskanie propozycji działań, które należy podjąć (zostały one następnie wykorzystane do określenia kierunków rozwoju).

Zdjęcie 1 Warsztaty strategiczne poświęcone opracowaniu Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032

Źródło: Urząd Miejski w Strzyżowie

Kolejną formą konsultacji było - **badanie opinii liderów – rozmowy z władzami gmin**. Jej celem było dokonanie analizy powiązań funkcjonalnych na terenie partnerstwa:

- weryfikacja opinii władz lokalnych;
- określenie atutów i problemów rozwojowych obszaru oraz niezbędnych działań;
- opinie zostały wykorzystane przy planowaniu kierunków rozwoju.

Fazę tę zakończyło zamieszczenie na stronach internetowych partnerów komunikatu zachęcającego do zgłaszania uwag do *Diagnozy....* oraz opracowanego na jej podstawie projektu *Strategii*. Mieszkańcy mieli możliwość zgłoszenia uwag za pomocą dedykowanego formularza. Strona społeczna *zgłosiła następujące uwagi/nie zgłosiła uwag*.

Projekt Strategii został w dniu pozytywnie zaopiniowany przez Zespół operacyjny, który następnie zarekomendował projekt dokumentu do jego zaopiniowania i zatwierdzenia. Rada Porozumienia Uchwałą nr/2025 z dnia 2025 r. pozytywnie zaopiniowała oraz zatwierdziła przedłożony projekt Strategii.

Następnie w ramach formalnego procesu *dokonano uzgodnień* w zakresie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko z Regionalnym Dyrektorem

Ochrony Środowiska oraz Podkarpackim Państwowym Wojewódzkim Inspektoratem Sanitarnym.

Podrozdział ten uzupełniony zostanie po zakończeniu uzgodnień.

11.3 Wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych

Zgodnie z wytycznymi Ministerstwa Funduszy i Polityki Regionalnej (*Strategia rozwoju gminy – poradnik praktyczny*, luty 2021 r.) jako dokumenty wykonawcze względem strategii rozwoju, należy rozumieć obowiązkowe lub fakultatywne plany i programy funkcjonujące w gminie.

Należy także pamiętać, iż podczas tworzenia nowych bądź aktualizacji istniejących sektorowych gminnych planów i programów, powinny być one spójne ze *Strategią Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko–Dynowskiego na lata 2024-2032*. Zaleca się również wykorzystanie odpowiednich wskaźników niniejszej *Strategii* w procedurze monitorowania strategii rozwoju gminy.

Do dokumentów wykonawczych dla *Strategii Rozwoju Ponadlokalnego* należą m.in.:

- Strategia rozwoju gminy
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy,
- Lokalny program rewitalizacji/Gminny program rewitalizacji,
- Program ochrony środowiska,
- Plan gospodarki niskoemisyjnej,
- Strategia rozwiązywania problemów społecznych,
- Program współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3. ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie,
- Gminny program opieki nad zabytkami,
- Plan zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe.

11.4 Aktualizacja *Strategii*

Decyzja o aktualizacji *Strategii* podejmowana jest przez Radę Porozumienia. Proces może przyjąć formę:

- **aktualizacji systemowej**, gdy zmiana dotyczy celów, rozwiązań dotyczących wdrażania i/lub monitorowania *Strategii*. Konieczność zmian wynika z wniosków z monitorowania oraz ewaluacji, analizy zmian

sytuacji społeczno-gospodarczej lub innych o charakterze systemowym (zmiany prawne, wytyczne programowe, itp.);

- **aktualizacji listy projektów**, która wynika z procesu wyłaniania projektów partnerskich oraz weryfikacji listy wskazanej w *Strategii*.

Przyjęto, iż w uzasadnionych przypadkach, **nie rzadziej niż raz w trakcie obowiązywania**, *Strategia* będzie przedmiotem kompleksowej i pogłębionej oceny wszystkich jej elementów, z uwzględnieniem aktualnej sytuacji społeczno-gospodarczej, systemu finansowania, warunków formalnych i prawnych i innych, mających wpływ na jej efektywną realizację. Na podstawie przeprowadzonej analizy formułuje się wnioski będące podstawą do podjęcia decyzji strategicznych przez Radę Porozumienia w zakresie utrzymania lub zmiany kierunków strategicznych.

Rada Porozumienia podejmuje decyzję, a następnie ogłasza możliwość zgłaszania propozycji projektowych realizujących cele i kierunki działań. Zebrane propozycje poddawane są ocenie przez Zespół Operacyjny zgodnie z przyjętymi w *Strategii* kryteriami. Wyniki oceny przedstawiane są Radzie Porozumienia, która podejmuje decyzję o uzupełnieniu listy. Raz do roku (w drugim półroczu danego roku) Zespół Operacyjny dokonuje przeglądu stopnia realizacji projektów wskazanych w *Strategii*. Na podstawie informacji uzyskanych od koordynatorów porozumienia formułuje opinię dotyczącą utrzymania bądź usunięcia projektu. Opinia przedstawiana jest Radzie Porozumienia, która podejmuje ostateczną decyzję.

11.5 Zmiana składu Porozumienia

Zmiana składu Porozumienia może nastąpić poprzez:

- **przystąpienie do partnerstwa nowego członka**. W tym przypadku zainteresowany podmiot składa do przewodniczącego Rady Porozumienia wnioski o dołączenie do partnerstwa, składając jednocześnie deklarację o akceptacji obowiązującej strategii ponadlokalnej i włączeniu się w realizację jej postanowień. Rada Porozumienia podejmuje decyzję zgodnie z porozumieniem i regulaminem,
- **rezygnację partnera ze współpracy**. W tym przypadku członek partnerstwa składa do przewodniczącego Rady Porozumienia deklarację o rezygnacji z członkostwa w partnerstwie, a ostateczna decyzja zapada na kolejnym posiedzeniu Rady Porozumienia. Rezygnacja nie powinna nieść za sobą negatywnych skutków dla wcześniej uruchomionych strategicznych przedsięwzięć rozwojowych;

- **usunięcie partnera.** W przypadku uporczywego uchylania się od obowiązków przez okres minimum jednego roku (brak uczestnictwa w posiedzeniach Rady Porozumienia, brak lub nikłe zaangażowanie pracowników w działania Zespołu Operacyjnego) Rada Porozumienia może wezwać partnera do zaangażowania w działania partnerstwa wyznaczając 3 miesięczny termin. W przypadku braku pozytywnej reakcji Rada podejmuje decyzję o usunięciu partnera z porozumienia.

11.6 Opis procesu zaangażowania partnerów społeczno-gospodarczych

Zgodnie z prawem podmiotami uprawnionymi na poziomie lokalnym do prowadzenia polityki rozwoju są władze gmin. Przygotowanie dokumentów strategicznych (czy to strategii lokalnej czy ponadlokalnej), których zapisy będą oddziaływały na ogół społeczeństwa, wymaga udziału mieszkańców oraz innych interesariuszy z kręgu lokalnych przedsiębiorców i organizacji pozarządowych. Partycypacja społeczna pozwala na udoskonalenie przygotowywanej polityki, a następnie uzyskanie lepszych efektów jej realizacji, ponieważ:

- pozwala na trafniejsze określenie potrzeb, potencjałów i wyzwań, które bardzo często „wymykają się” statystyce publicznej oraz danych o charakterze ilościowym,
- pozwala na poznanie oczekiwań i preferencji mieszkańców, celów ich działań, punktów widzenia i na tej podstawie przyjęcie hierarchii działań kluczowych dla całej społeczności,
- daje poczucie sprawczości mieszkańcom, co zachęca do zwiększonej integracji, aktywności i kreatywności,
- daje poczucie współnienia celów, a nawet współodpowiedzialności za przygotowaną politykę, co zapewnia włączenie mieszkańców w realizację jej postanowień, a przynajmniej ogranicza potencjalne konflikty,
- sprzyja wzrostowi świadomości społecznej na temat celów i zasadności działań podejmowanych przez władze lokalne,
- stanowi element edukacyjny dla społeczności lokalnej, wpływając na budowanie relacji opartej o otwartość, poszanowaniu poglądów i potrzeb wszystkich mieszkańców,
- zapewnia informowanie mieszkańców nie tylko na temat planów, ale i efektów realizowanych działań.

Przygotowanie i realizacja niniejszej *Strategii* zakłada współuczestnictwo interesariuszy, czyli partnerów społeczno-gospodarczych oraz właściwych podmiotów reprezentujących społeczeństwo obywatelskie m.in. działających na rzecz ochrony środowiska czy promowania włączenia społecznego, praw podstawowych, praw osób z niepełnosprawnościami, równości płci i niedyskryminacji. Ich udział został przewidziany w procesie strategicznym w różnych formach.

Partnerzy społeczno-gospodarczy w szczególności zaangażowani zostali w proces przygotowania *Strategii* poprzez uczestnictwo w konsultacjach społecznych, o których mowa w podrozdziale 11.2 Partycypacja społeczna na etapie opracowania *Strategii* oraz uzgodnienia strategiczne. Głównym celem tych konsultacji było uspołecznienie wniosków i założeń strategicznych, przekazanie do zaopiniowania przez przedstawicieli lokalnego środowiska i wypracowanie wspólnej, społecznie akceptowanej, wersji strategii terytorialnej, która następnie przyjęta została przez poszczególnych członków Porozumienia.

Zaangażowanie kluczowych interesariuszy, w tym w szczególności mieszkańców, jest istotne również podczas wdrażania *Strategii* oraz procesu jej monitorowania. Będą oni brać udział w pracach podczas ewentualnej aktualizacji dokumentu, tj. mogą zainicjować aktualizację *Strategii*, a także brać udział w konsultacjach społecznych projektu jej aktualizacji. Ponadto, należy wskazać, że partnerzy społeczno-gospodarczy będą mogli składać propozycje projektów, które przyczynią się do osiągnięcia zakładanych celów strategicznych oraz wizji rozwoju obszaru SRP zgodnie z procedurą wskazaną w rozdziale 8. Kluczowe działania i projekty strategiczne. Projekty te będą musiały wynikać z celów i kierunków działań niniejszej *Strategii* oraz mieć charakter ponadlokalny, aby ich oddziaływanie wykraczało poza teren jednej gminy.

12. Monitorowanie wdrażania *Strategii*

Planowanie strategiczne jest procesem o charakterze ciągłym. Aby osiągnąć zamierzone cele strategiczne wymagane jest stworzenie efektywnych mechanizmów gwarantujących konsekwentne i skuteczne wdrażanie, monitorowanie i ewaluację efektów *Strategii*. Systematyczne gromadzenie danych pozwala na:

- wczesne dostrzeganie ewentualnych zagrożeń dla realizacji zaplanowanych działań,
- dokonanie oceny skuteczności prowadzonej polityki oraz
- przygotowanie rekomendacji dotyczących ewentualnych zmian przyjętych założeń strategicznych.

W proces monitorowania niniejszej *Strategii* Rozwoju Ponadlokalnego zostaną zaangażowane wskazane wyżej organy partnerstwa (Rada Porozumienia, Zespół Operacyjny) oraz interesariusze (jako głos doradczy).

12.1. Proces monitorowania realizacji *Strategii*

Za monitorowanie realizacji *Strategii* odpowiada Rada Porozumienia. Niezbędne dane będą gromadzone przez Zespół Operacyjny, częściowo samodzielnie, częściowo poprzez informacje przekazywane przez koordynatorów Porozumienia. Zespół Operacyjny jest także odpowiedzialny za zarządzanie ryzykiem, tj. identyfikację faktycznych i potencjalnych ryzyk, wraz z określaniem ich prawdopodobieństwa wystąpienia oraz skutków następstw (istotności).

W celu operacjonalizacji powyższych założeń zakłada się opracowywanie rocznych raportów o stanie realizacji *Strategii*, zawierających:

- informacje na temat postępów w realizacji projektów (wzór karty monitoringu projektu wypełnianej przy realizacji każdego projektu zostanie wypracowany przez Zespół Operacyjny i będzie uwzględniał wskaźniki określone w *Strategii*),
- informacje na temat wskaźników realizacji celów strategicznych,
- informacje na temat kontekstu realizacji *Strategii* w danym roku (np. zmian systemowych, przyczyn opóźnień realizacji działań, zmian organizacyjnych partnerstwa) z elementami oceny bieżącej,
- przegląd dostępnych źródeł finansowania aktualizowanych z uwagi na ich zmienność,
- podsumowanie z rekomendacjami dotyczącymi następnego okresu.

Raport będzie sporządzany przez Zespół Operacyjny. Po przedyskutowaniu wyników Rada Porozumienia będzie go zatwierdzać i przekazywać do publicznej wiadomości. Raport będzie przygotowywany w czasie umożliwiającym wykorzystanie danych do opracowania raportów o stanie gmin. Wnioski płynące z raportu (monitoringu) będą stanowiły podstawę do ewentualnej aktualizacji *Strategii* poprzez modyfikację poszczególnych elementów przyjętych ustaleń strategicznych, w tym dokonywanie korekt wartości wskaźników w procesie realizacji zamierzonych działań.

12.2. Ocena (ewaluacja) stopnia osiągnięcia celów strategicznych

Istotnym elementem procesu zarządzania strategicznego jest **ocena wdrażania *Strategii***, w tym analiza osiągniętych zamierzeń i rezultatów oraz ich wpływu na sytuację społeczno-gospodarczą partnerstwa. W procesie ewaluacji kluczowy jest komentarz i pogłębiona refleksja na temat skuteczności podjętych działań z perspektywy czasu oraz możliwych sugestii i praktyk na przyszłość.

Ewaluacja zostanie przeprowadzona:

- **w połowie okresu realizacji strategii** (mid-term). Jej przedmiotem będzie ocena dotychczas podjętych działań na rzecz osiągania celów *Strategii*,
- **na zakończenie okresu obowiązywania *Strategii*** (ex-post). Jej przedmiotem będzie ocena długoterminowych efektów wdrażania *Strategii* oraz rekomendacje dla partnerstwa.

Przedmiotem ewaluacji będzie przede wszystkim stopień osiągnięcia celów strategicznych, skuteczność osiągania rezultatów bezpośrednich, wpływ na środowisko społeczno-gospodarcze oraz głębokości zmian (trwałości). W systemie oceny uwzględnia się stosowanie poniższych kryteriów oceny:

- **Skuteczność** - kryterium, które pozwala ocenić, w jakim stopniu zostały osiągnięte cele dokumentu opracowane na etapie planowania,
- **Efektywność** - kryterium, które pozwala ocenić stosunek poniesionych nakładów do uzyskanych efektów, czyli określić poziom „ekonomiczności” zrealizowanych projektów,
- **Użyteczność** - kryterium, które pozwala ocenić, do jakiego stopnia oddziaływanie *Strategii* odpowiada zdiagnozowanym potrzebom grupy docelowej,
- **Trafność** - kryterium, które pozwala ocenić, do jakiego stopnia cele określone w *Strategii* odpowiadają potrzebom wskazanym w odniesieniu do obszaru partnerstwa.

- **Trwałość** - kryterium, które pozwala ocenić, w jakim stopniu pozytywne zmiany wywołane oddziaływaniem *Strategii* będą nadal widoczne po zakończeniu jej realizacji.

Za ewaluację *Strategii* odpowiada Rada Porozumienia. Jej wyniki są poddawane omówieniu, m.in. z partnerami społecznymi, w celu uzyskania uwag i rekomendacji. Niezbędne dane wyjściowe są gromadzone przez Zespół Operacyjny i przekazywane do Rady Porozumienia.

13. Ramy finansowe i źródła finansowania *Strategii*

Na etapie opracowywania ramy finansowe *Strategii Rozwoju Ponadlokalnego gmin Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032* można określić jedynie w sposób prognostyczny i szacunkowy. Ostateczne nakłady na realizację *Strategii* zależą bowiem od wielu zmiennych, które mogą istotnie zmieniać podane kwoty. Po analizie zebranych danych z rozdziału 8 niniejszego dokumentu szacunkowo określono ramy finansowe w poszczególnych obszarach:

Tabela 11 Szacunkowe ramy finansowe realizacji *Strategii*

Cel strategiczny nr 1 Nowoczesna gospodarka i edukacja 35 000 000,00	Cel strategiczny nr 2 Efektywne zarządzanie rozwojem gminy 132 000 000,00
Cel strategiczny nr 3 Wysoka jakość życia mieszkańców 266 000 000,00	Cel strategiczny nr 4 Turystyka, rekreacja i oferta czasu wolnego 55 000 000,00

Cele strategiczne i operacyjne wskazane w ramach niniejszej *Strategii*, które stanowią podstawę do podejmowania i realizacji konkretnych projektów, mogą być finansowane z dochodów własnych gmin oraz ze środków zewnętrznych. Wśród tych ostatnich wyróżnić możemy m.in. środki:

- programu Fundusze Europejskie dla Podkarpacia na lata 2021-2027,
- Wspólnej Polityki Rolnej (WPR 2021-2027),
- Krajowego Planu Odbudowy (KPO),
- Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,

- Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa,
- Rządowego Funduszu Inicjatyw Lokalnych,
- Rządowego Funduszu Polski Ład: Programu Inwestycji Strategicznych,
- Rządowego Funduszu Rozwoju Dróg,
- Budżetu Państwa,
- Wojewody Podkarpackiego,
- Województwa Podkarpackiego,
- Powiatowych Urzędów Pracy,
- z pożyczek i kredytów bankowych.

Nowy okres programowania środków unijnych stwarza możliwość pozyskania przez partnerów porozumienia dotacji na działania służące realizacji celów zawartych w niniejszym dokumencie strategicznym. Wykorzystanie tych możliwości w istotnym stopniu uzależnione jest od aktywności władz samorządów i ich zaangażowania w pozyskiwanie środków zewnętrznych. Poniżej prezentujemy krótki opis poszczególnych programów mogących stanowić źródło finansowania projektów opisanych w *Strategii*:

13.1. Instrumenty wynikające z polityk Unii Europejskiej

Samorządy i ich interesariusze mogą korzystać z instrumentów przygotowywanych w perspektywie finansowej 2021-2027 UE, a w przypadku PROW z dodatkowej puli wynikającej z wydłużenia horyzontu realizacji programu.

- **Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko (FEnIKS)**
Następca Programu Infrastruktura i Środowisko (POIiŚ).

Program przyczynia się do rozwoju gospodarki niskoemisyjnej, ochrony środowiska oraz przeciwdziałania i adaptacji do zmian klimatu. Fundusz wspiera również inwestycje transportowe oraz dofinansowuje ochronę zdrowia i dziedzictwo kulturowe. Planowany budżet z UE to z ponad 25 mld euro.

- **Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki (FENG)**

Program jest kontynuacją dwóch wcześniejszych programów: Innowacyjna Gospodarka 2007-2013 (POIG) oraz Inteligentny Rozwój 2014-2020 (POIR). FENG

wspiera realizację projektów badawczo-rozwojowych, innowacyjnych oraz takich, które zwiększają konkurencyjność polskiej gospodarki. Z programu mogą skorzystać m.in. przedsiębiorcy, instytucje z sektora nauki, konsorcja przedsiębiorstw oraz instytucje otoczenia biznesu, w szczególności ośrodki innowacji. Planowany budżet UE to ok 7,9 mld euro.

- **Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027 (FERS)**

Następca Programu Wiedza Edukacja Rozwój (POWER). Główne obszary działania FERS to: praca, edukacja, zdrowie oraz dostępność. Program wspiera projekty z zakresu:

- poprawy sytuacji osób na rynku pracy,
- zwiększenia dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami,
- zapewnienia opieki nad dziećmi,
- podnoszenia jakości edukacji i rozwoju kompetencji,
- integracji społecznej,
- rozwoju usług społecznych,
- ekonomii społecznej oraz ochrony zdrowia.

- **Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy (FERC)**

Program jest następcą programu Polska Cyfrowa (POPC), który w latach 2014-2020 wspierał cyfryzację w Polsce. FERC koncentruje się przede wszystkim na zwiększeniu dostępu do ultraszybkiego internetu szerokopasmowego, udostępnieniu zaawansowanych e-usług pozwalających na elektroniczne załatwienie spraw obywateli i przedsiębiorców, zapewnieniu cyberbezpieczeństwa w ramach nowego dedykowanego obszaru interwencji, rozwoju gospodarki opartej na danych, wykorzystującej najnowsze technologie cyfrowe, rozwoju współpracy międzysektorowej na rzecz tworzenia cyfrowych rozwiązań problemów społeczno-gospodarczych, wsparciu rozwoju zaawansowanych kompetencji cyfrowych, w tym również w obszarze cyberbezpieczeństwa dla jednostek samorządu terytorialnego (jst) i przedsiębiorców. Planowany budżet z UE dla FERC to ok. 2 mld euro.

- **Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej (FEPW)**

Jako jedyny program ponadregionalny, realizowany będzie w Polsce po raz trzeci. Zakres wsparcia obejmuje: rozwój przedsiębiorczości, rozwój i modernizację systemu dystrybucji energii, adaptację do zmian klimatu i ochronę

przyrody, zrównoważoną mobilność miejską, gospodarkę o obiegu zamkniętym, zwiększenie dostępności transportowej (drogowej i kolejowej), miejsca aktywności społecznej oraz produkty turystyczne, pomoc dla podmiotów świadczących usługi sanatoryjne/uzdrowiskowe. Wkład UE do programu to 2,5 mld euro.

- **Fundusze Europejskie dla Podkarpacia (FEPK)**

Na poziomie regionalnym środki polityki spójności UE są dostępne w ramach kontynuacji wcześniejszych Regionalnych Programów Operacyjnych. Zaangażowanie środków UE w program regionalny dla Podkarpacia w perspektywie 2021 – 2027 ma wynieść 2 mld 181 mln euro, z czego 1 mld 635 mln euro ze środków EFRR, a 546 mln euro ze środków EFS+.

- **Programy dedykowane obszarom wiejskim**

Na obecną perspektywę finansową przygotowany jest *Plan Strategiczny dla WPR na lata 2023-2027*, który zgodnie z założeniami Wspólnej Polityki Rolnej będzie koncentrował się na wspieraniu rozwoju sektora rolno-spożywczego (w szczególności w sektorze owoców i warzyw) oraz działaniach związanych z oddziaływaniem rolnictwa na klimat i środowisko. Proponowane środki dla Polski w ramach WPR na lata 2021-2027 to 30,6 mld euro.

- **Krajowy Plan Odbudowy (KPO) przygotowywany na podstawie Europejskiego Planu Odbudowy**

Przeznaczony na zwiększenie produktywności gospodarki oraz tworzenie wysokiej jakości miejsc pracy w wybranych obszarach.

Inicjatywy zarządzane z poziomu europejskiego (np. **Erasmus+**, **LIFE**, **Cyfrowa Europa**, **Interreg**) lub dostępne na podstawie umów międzynarodowych (**Norweski Mechanizm Finansowy** oraz **Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego**).

13.2. Programy budżetu państwa, funduszy celowych i innych krajowych środków publicznych

Poza środkami wsparcia UE samorządy i ich interesariusze (m.in. organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy) mogą ubiegać się o dofinansowanie

działań w ramach dostępnych instrumentów krajowych. Do najważniejszych w ostatnich latach należą:

- **Rządowy Fundusz Polski Ład:** Program Inwestycji Strategicznych, mający na celu bezzwrotne dofinansowanie projektów inwestycyjnych realizowanych przez gminy, powiaty i miasta lub ich związki w całej Polsce,
- **Rządowy Fundusz Rozwoju Dróg,** w ramach którego finansowane są projekty związane z budową, przebudową, remontem dróg powiatowych lub dróg gminnych oraz przebudową dróg wewnętrznych, które po uzyskaniu właściwych parametrów technicznych będzie można zaliczyć do odpowiedniej kategorii dróg publicznych,
- **Program Rozwoju Elektromobilności,** w ramach którego finansowane są projekty związane z rozwojem elektromobilności oraz z transportem opartym na paliwach alternatywnych,
- **Program Społecznych Inicjatyw Mieszkaniowych** – to instrument wsparcia samorządów, które będą mogły realizować inwestycje w formule społecznego budownictwa czynszowego,
- **Rządowy Fundusz Inwestycji Lokalnych,** w ramach którego rządowe środki trafiają do gmin, powiatów i miast w całej Polsce na różne inwestycje ważne dla społeczności lokalnych,
- pozostałe programy finansowane z budżetu państwa, m.in.: w zakresie ochrony środowiska - realizowane przez NFOŚiGW, właściwy WFOŚiGW; w zakresie opieki nad osobami niepełnosprawnymi – realizowane przez PFRON, a także **Program Senior+, Program „Aktywni+”,** programy w zakresie kultury i in.

Wskazane powyżej źródła finansowania należy rozpatrywać jako katalog otwarty, który może ulec zmianom. Należy założyć, że w okresie obowiązywania *Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko – Dynowskiego na lata 2024 – 2032* pojawią się również inne programy, tym bardziej, że będzie to okres kolejnej perspektywy finansowej UE po roku 2027. Identyfikacja i wybór potencjalnych źródeł, z których mogą być finansowane poszczególne przedsięwzięcia niniejszej *Strategii* wymaga właściwej organizacji i koordynacji procesu programowania, planowania projektów i pozyskiwania środków. W związku z powyższym zakłada się bieżące monitorowanie potencjalnych źródeł finansowania planowanych projektów przez pracowników poszczególnych urzędów, co daje gwarancję ciągłej aktualizacji i dostosowywania najlepszych źródeł finansowych do realizacji zamierzonych zadań, w tym działań inwestycyjnych.

Spis tabel

Tabela 1 Cele strategiczne Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko – Dynowskiego na lata 2024 – 2032	42
Tabela 2 Cele strategiczne i cele operacyjne Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko – Dynowskiego na lata 2024 – 2032	42
Tabela 3 Cele operacyjne, kierunki działań, rezultaty i wskaźniki celu strategicznego 1 Nowoczesna gospodarka i edukacja	46
Tabela 4 Cele operacyjne, kierunki działań, rezultaty i wskaźniki celu strategicznego - 2 Efektywne zarządzanie rozwojem gminy	53
Tabela 5 Cele operacyjne, kierunki działań, rezultaty i wskaźniki celu strategicznego- 3 Wysoka jakość życia mieszkańców	63
Tabela 6 Cele operacyjne, kierunki działań, rezultaty i wskaźniki celu strategicznego 4 Turystyka, rekreacja i oferta czasu wolnego	74
Tabela 7 Kryteria dodatkowe projektu strategicznego:	82
Tabela 8 Projekty strategiczne, karty zadań, szacunkowa wartość i planowane źródła finansowanie	84
Tabela 9 Skład i zadania Rady Porozumienia	134
Tabela 10 Skład i zadania Zespołu Operacyjnego	136

Spis map

Mapa 1 Lokalizacja gmin objętych Strategią Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032	5
Mapa 2 Model struktury funkcjonalno – przestrzennej: Uwarunkowania przyrodnicze i infrastruktura	107
Mapa 3 Model struktury funkcjonalno – przestrzennej: Ustalenia i rekomendacje ...	108
Mapa 4 Model struktury funkcjonalno – przestrzennej: Obszary Strategicznej Interwencji	109
Mapa 5 Model struktury funkcjonalno – przestrzennej: Wieloletni plan inwestycyjny	110
Mapa 6 Wschodnia Polska	119
Mapa 7 Obszary zagrożone trwałą marginalizacją	120
Mapa 8 Miejskie obszary funkcjonalne w województwie podkarpackim	121
Mapa 9 Obszary zagrożone trwałą marginalizacją – poziom regionalny	123
Mapa 10 Obszary wiejskie województwa podkarpackiego	125
Mapa 11 Obszary funkcjonalne o znaczeniu ponadregionalnym w województwie podkarpackim wg PZPWP	128
Mapa 12 Obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym wg PZPWP	131

Spis rysunków

Rysunek 1 Układ programów w perspektywie finansowej UE 2021-2027.....	37
Rysunek 2 Karty zadań projektów strategicznych	83
Rysunek 3 Model struktury zarządzania Partnerstwa Gmin z Pogórza Strzyżowsko - Dynowskiego	134

Spis zdjęć

Zdjęcie 1 Warsztaty strategiczne poświęcone opracowaniu Strategii Rozwoju Ponadlokalnego Gmin z Pogórza Strzyżowsko-Dynowskiego na lata 2024-2032.....	138
---	-----